

Lördagen den 25 April 1868.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades 2 protokollsutdrag för den 23 och protokollet för den 16 dennes förmiddagen.

Herr Reuterswärd: Jag anhåller om Kammarens tillstånd att på 14 dagar, från den 28 dennes, få aflägsna mig från Riksdagen.

Denna anhållan bifölls.

Upplästes ett af Friherre Hermelin inlemnadt Memorial af följande lydelse:

Om ledighet från riksdagsgörömlen under två veckor anhåller
vördsamt *A. Hermelin.*

Jemväl härtill lemnade Kammaren sitt samtycke.

Fortsattes föredragningen af Lag-Utskottets Utlåtande N:o 31, i anledning af väckta motioner, äsyftande ändringar dels i Kongl. Förordningarne den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad, om kyrkostämna samt kyrko- och skolråd, och om landsting, dels ock i Kongl. Förordningen den 23 Maj 1862 om kommunalstyrelse i Stockholm.

8:de punkten.

Hans Excellens. Friherre De Geer: Jag vill för min del alldeles icke påstå, att den begränsning för den kommunala rösträtten i städerna, som för närvarande i författningarne finnes stadgad, är den bästa, som kan utfinnas. Jag tror tvärtom att en förändring deruti är behöflig och bör komma att ske. Men det synes mig, att vi ännu hafva för liten erfarenhet om de olägenheter, som af det nuvarande stadgan-

det uppkomma, och att vi framför allt sakna tillräcklig utredning om dithörande förhållanden. för att vi skulle kunna hoppas att nu på ett för framtiden tillfredsställande sätt ordna denna angelägenhet. Jag anser derföre önskvärdt, att icke någon förändring i denna punkt nu af Riksdagen vidtages, och hvad särskildt angår Utskottets förslag, finner jag detsamma icke lämpligt.

Enligt nu gällande stadganden eger hvarje röstberättigad medlem af kommunen en röst för hvar Riksdaler, som han i bevilning till Staten erlägger, och detta utan annan begränsning än att ingen får utöfva rösträtt för mera än en tjugonedel af hela det sammanlagda röstetalet. Vid sådant förhållande inverkar det icke på rösträtten inom kommunen, om bevilningen ökas eller minskas. Visserligen får derigenom hvarje kommunens medlem ett större eller mindre antal röster än förut, men förhållandet medlemmarne emellan inbördes blir oförändradt. Den, som förut egde dubbelt så många röster som en annan, bibehåller samma öfvervigt, och begränsningen till en tjugonedel af hela röstetalet träffar samma personer som förut. Men helt annat blir förhållandet om, på sätt Utskottet föreslagit, ett *absolut* maximum af röster fastställes. Då verkar nemligen en fördubbling af bevilningen och den deraf följande fördubblingen af hvars och ens röstetal på det sätt, att en begränsning genom maximum sker för dem, hvilka blott hafva hälften så stor förmögenhet, som de hvilka förut träffades af samma maximum. Om t. ex. maximum bestämes till 100 röster, såsom Utskottet föreslagit, så begränsas icke derigenom rösträtten för någon, som icke har mera än 10.000 R:dr årlig inkomst eller fast egendom till värde af 200.000 R:dr, så länge som bevilningen beräknas såsom nu efter en procent af inkomsten. Men om procenten i stället sättes till två procent, så kommer man till 100 röster med 5.000 R:drs inkomst eller fast egendom af 100.000 R:drs värde. Har nu Utskottet lyckats finna den gräns, som »med klokhet och rättvisa» är förenlig, så kan Utskottets förslag likväl icke försäkra oss om denna gräns längre än nuvarande bevilning utgår med oförändradt belopp; och den blir hälften för lågt satt, om bevilningen höjes med en procent af inkomsten. Med hvarje förändring rubbas hela den för Utskottets förslag beräknade jemmigten. Och en förändring af bevilningen är visserligen ingen otänkbar eller ens osannolik sak. I sjelfva verket beslöts vid sistlidne riksdagen förhöjning af andra artikelns bevilning, ehuru den med afseende å ett tillfälligt behof kom att uppföras särskildt under namn af vapens katt. Många nyare nationalekonomer förfäktade den satsen, att den rättvisaste och ändamålsenligaste af all beskattning är beskattningen af inkomst, eller just hvad som afses med vår bevilning efter andra artikeln. Det kan ju hända, att vi skulle finna det förmånligt att utbyta någon annan direkt eller indirekt skatt emot en förhöjning af bevilningen, eller ock att vi komma i tillfälle att nedsätta den. I båda händelser faller hela grunden för Utskottets beräkningar. Härtill kommer, att frågan om de mest genomgripande förändringar af den kommunala rösträtten skulle på detta sätt göras beroende af Riksdagens allena beslutanderätt i den ordning, som för bevilningsärenden är stadgad; och Konungen skulle i denna vigtiga omständighet beröfvas allt inflytande, oaktadt den delaktighet i kommunallagstiftningen, som honom tillkommer. Härunder ser

jag ett tillräckligt skäl att för min del yrka afslag å den nu föredragna punkten af Utskottets förslag.

Jag anhåller, att få begagna detta tillfälle för att få bemöta ett yttrande af Grefve Mörner i Kammarens sednaste sammanträde under öfverläggningen om den 4:de punkten i detta Betänkande. Her Grefven sade nemligen, att under Ridderskapet och Adels öfverläggningar om den nya Riksdags-ordningen påpekades den osäkra grund, som kommunallagarne genom sin föränderlighet skulle utgöra för Representationen, men att härpå skulle svarats, att, om förslaget antages, ville man sedan tum för tum strida emot förändringar i kommunallagarne, hvarför Herr Grefven hade väntat att få höra representationsförslagets försvarare uppträda mot den då föredragna punkten af Utskottets förslag.

Då jag från början till slut med uppmärksamhet afhörde Ridderskapet och Adels öfverläggningar i representationsfrågan, men icke kunde erinra mig hafva hört någon af förslagets anhängare yttra sig så som Grefve Mörner antydt, men jag deremot ganska väl kom ihåg, att jag sjelf vid ett tillfälle begagnat uttrycket »tum för tum» och därför lätt uppbära ett ganska skarpt klander af åtskilliga bland representationsförslagets motståndare, så har jag icke kunnat förmoda annat än att Grefve Mörner syftat på mig. Jag skulle visserligen genast kunnat svara, att jag med bestämdhet visste mig hvarken hafva byst eller uttalat den tanken, att jag ville motsätta mig alla förändringar i kommunallagarne, men jag kunde icke så noga erinra mig, huru orden fallit, att jag skulle kunnat då för Kammaren ådagalägga, att Grefve Mörners uppfattning varit oriktig. Mitt ifrågavarande yttrande fälldes under ett anförande vid en Adels enskilda sammankomst i börssalen, dervid intet protokoll fördes, men af förekommen anledning blef en del af detta anförande infördt i Post- och Inrikes Tidningar få dagar derefter. Jag har dessutom afskrifvit mina ord, och då det är mig angeläget att icke blifva debiterad för att hafva afgifvit en förklaring, sådan som den antydda, ber jag att nu få uppläsa dem. Jag bör dervid först upplysa, att från representationsförslagets motståndare hade framkastats den tanken, att ställa den Nedre Kammaren på en mycket längre utsträckt demokratisk grund, än den hvarpå den Andra Kammarren enligt förslaget var byggd, för att dermed kunna vinna en mera konservativ Öfre Kammare, och det var i anledning häraf, som jag yttrade:

»I det hvilande förslaget äro från valrätt till Andra Kammarren uteslutna de, som vanligen anses för de farliga, i främsta rummet den, som icke har något annat kapital än sin fysiska arbetskraft. Någon synnerlig betänklighet tror icke heller jag skulle vara förenad med att borttaga förslagets census och i stället antaga den för kommunen stadgade valrätt. Jag finner dock riktigt, att en något högre gräns sättes för valrätten till Riksdagen, än för den till kommunen, och man skulle dessutom härigenom icke vinna ändamålet att blifva af med census; man endast utbytte en af 800 R:dr i inkomst mot en af 400; på samma gång som man ur grundlagen flyttade in i kommunallagen just den bestämmelse, som man befarar blifva mest utsatt för påtryckning. Man säger, att detta kan vara likgiltigt, emedan man ändå omöjligt kan behålla och försvara detta streck. Vill man bekämpa demokrati, så är det likväl här som man tum för tum bör strida om eftergifterna».

Kammaren torde häraf finna, att det icke var om kommunal-lagarne, som jag yttrade mig, utan om de så kallade streck, som i grundlags-förslaget funnos bestämda för valrätt till Andra Kammaren.

Utän inkonsequens emot detta yttrande skulle jag således kunnat bifalla hvad Lag-Utskottet i 4:de punkten af detta Betänkande föreslagit angående rösträtt för de medlemmar af en stadskommun, hvilkas bevillning icke uppgår till en hel Riksdaler. Jag röstade emellertid emot denna punkt, dels derföre att jag icke fann något behof af förändringen vara ädagalagdt och dels derföre, att den syntes mig från skattegrundens synpunkt gifva något mera än rättvisa åt dessa lägst beskattade, i det de skulle få, hvad ingen annan fick, en hel röst för mindre än en R:dr bevillning.

Jag bekänner dock, att jag ansåg frågan vara af ringa vikt, och alldeles icke fann mig uppkallad att uppträda deruti för att skydda den nya Riksdags-ordningen.

Författningen om kommunalstyrelse i stad tillägger uttryckligen i 10 § åt hvarje till kommunen skattskyldig medlem rättighet att deltaga i allmänna rådstugans öfverläggningar och beslut; hvaremot 12 § tilldelar åt hvarje röstberättigad en röst för hvarje hel Riksdalers bevillning. För att bringa dessa §§ till öfverensstämmelse med hvarandra, gifvas tre utvägar. Den första af Utskottet antagna och såsom jag tror allmännast tillämpade är att icke alls taga i beräkning de bevillningsören som icke uppgå till 1 R:dr. Den andra, som synes mig närmast öfverensstämma med författningens lydelse och som, såvidt jag förstod Herr Billströms yttrande, lär tillämpas i Lund, är att gifva den röstberättigade så stor bräkdelen af en hel röst, som hans bevillningsören utgöra af en Riksdaler. Den tredje, som redan är stadgad för Stockholm och som Kammaren nu antog för rikets öfriga städer, är att beräkna dessa ören så, som om de uppginge till en full Riksdaler. Äfven om jag hade sagt mig vilja strida tum för tum mot ändringar i kommunal-lagarne, skulle jag deraf ansett mig oförhindrad att bifalla denna förändring, ty jag uppskattar den icke ens till en tum.

Herr Wærn: Om det är ett så stort missnöje i landet, bör man göra sig reda för orsaken dertill; och om man skall rätta sig efter opinionen, har man rättighet att begära att den skall vara stadgad och tydligen uttalad. Att den är det i denna fråga, kan man emellertid med skäl betvifla, och Utskottets förslag uttrycker bestämdt icke någon sådan opinion. Utskottet stödjer nemligen sitt förslag på en motion, som, om man genomläser densamma, man finner icke äsyfta något sådant, som Utskottet föreslagit. Begäran om en absolut begränsning har icke blifvit framställd. Ej heller har man förrän i detta Betänkande hört talas derom. Jag säger derför, att någon opinion derom icke är uttalad. Visserligen kan man säga, att en sådan gifvits tillkänna under diskussionen i Andra Kammaren, der en stor pluralitet, efter att hafva förkastat per capita votering, med förkärlek tyckes hafva omfattat Utskottets förslag; men då detta i allt fall skett likasom om man mottoge en första afbetalning på en skuld, så kan man visserligen icke anse någon stadgad opinion vara i ett sådant beslut uttryckt. Att följa en på detta sätt uttalad opinion, är derför endast att taga på hand, att man vill un-

derkasta sig alla önsknigar, som begäras. Då man gjort eftergifter i en punkt, skulle man, då nya sådana begäras, äfven bifalla dem. Detta synes mig vara det sämsta sätt att gå tillväga, då man skall stifta lagar, och det är otänkbart, att någon stadga derigenom kan vinnas.

Efter min åsigt har Utskottet ej utredt frågan.

Utskottet har anfört några exempel, hvaraf visar sig, att i Stockholm, Göteborg och Norrköping nedsättningen till högst 100 röster skulle vålla att omkring $\frac{1}{3}$ del af det nuvarande röstantalet blefve bortkastad.

I afseende åter på de mindre städerna, förutsätter man att stadgandet, att ingen får rösta för mer än $\frac{1}{30}$ af det hela, skall *»verka»*, men *huru* är af de fåtaliga exempel Utskottet uppger långt ifrån tydligt. Icke kan man tänka sig att en sådan fråga som denna blir definitivt sliten genom några på höft antagna stadganden, om hvilkas verkningar ännu ingen kan göra sig ett redigt begrepp. Jag skulle vilja föreslå att Riksdagen ingår till Kongl. Maj:t med en anhållan, att Kongl. Maj:t ville till nästa riksdag låta infordra från kommunerna deras röstskalor, och deraf göra ett sammandrag, så att man kunde få en öfversigt af förhållandet icke blott i fråga om röstantalet, utan äfven huru många af rösterna, som tillkomma bolag och enskilda personer, på det att frågan måtte bli utredd och kunna tagas i öfvervägande.

Något formligt beslut om en skrifvelse, vill jag emellertid icke föreslå, endast påpeka huru väl frågan tarvar en utredning, på det den må kunna afgöras efter erkända rättgrundsatser, eller åtminstone efter bestämda förutsättningar, om erkännandet af hvilkas giltighet man å ömse sidor förenar sig. Jag hoppas att Regeringen, äfven utan skrifvelse, skall anskaffa utredning, eller åtminstone de för en utredning nödiga materialerna.

Jag skall icke längre upptaga tiden. Jag afstyrker antagande af denna punkt, då frågan icke är utredd och förslaget till ändring således för tidigt väckt, då någon rättsgrund för förändringen icke är framställd och då opinionen om förändringens nödvändighet hvarken är tydligt uttalad eller stadgad, och man således icke heller af ett nu fattadt beslut kan vänta någon stadga i lagstiftningen.

Herr Tornerhjelm: Det har ganska mycket förvånat mig, att Lag-Utskottet, som, åtminstone från deena Kammarer, hufvudsakligen består af samma ledamöter som vid sistlidne riksdag, nu kunnat komma till ett resultat, så olika det afslag, hvarmed motionen i samma syfte då besvarades. En talare på Riddarhuset tackade Gud, att han med hvarje dag blef klokare; och så gör väl äfven Lag-Utskottet. Då man läser motiveringen i detta utmärkt väl skrifna Betänkande, blir man ännu mer förvånad att Utskottet velat sätta ett streck för rösträtten så väl i staden som på landet. Utskottet säger på sid. 12 i Betänkandet: »Förmögenhetsprincipen, rätt uppfattad och på den kommunala röstberäkningen tillämpad, innebär, att en person bör ega större röstetal än en annan, icke därför att han är eller synes vara rikare, utan därför att han till de gemensamma behofvens fyllande erlägger ett större bidrag». Här erkänner Utskottet såsom rättsprincip att i samma mån

en person skattar, bör han äfven få uttala, om han vill åtaga sig ett högre skattebidrag. Men detta oaktadt föreslår Utskottet ett sådant stadgande, att enligt detsamma en person, som eger och skattar för $\frac{8}{10}$ delar af förmögenheten inom en kommun, kan öfverröstas af då återstående $\frac{2}{10}$ delarne. Den förste ärade talaren har så klart ådagalagt de orimligheter, som skulle uppstå, om detta förslag antoges, att jag derom ej behöfver yttra något vidare. Lag-Utskottets ordförande yttrade i förra plenum, att den, som skrifvit kommunallagarne, icke hade egt Jupiters snille. Det är santt att de äro människoverk och såsom sådana ofullkomliga; men hvarför skola vi genast börja att jemka och ändra dem? Ordföranden i Lag-Utskottet, som, då det varit fråga om ändringar i vår lagstiftning, så ofta med fasthet satt sig emot sådana, som han ej ansett vara nödiga, tyckes nu, äfven han, hafva låtit rubba sig af opinionens vindflägt. Hvar och en af Kammarens ledamöter har säkerligen redan fattat sitt beslut i denna fråga, och det tjenar derföre ingenting till, att vidlyftigt orda derom. Jag vill derföre endast uttala min åsigt, att det vore olämpligt att antaga detta förslag, samt att jag ämnar rösta för afslag å såväl 8:de som 9:de punkterna.

Herr Dickson, Charles: Efter de tre föregående talarnes anföranden, synes det vara en hopplös strid, hvaruti jag inlåter mig, då jag ber att få yttra några ord till förmån för Lag-Utskottets förslag. Inom den kommun, jag tillhör, har jag deltagit i agitationen för ändringar i kommunalförfattningarne och motsatt mig de radikala yttranden, som dervid blifvit fälda. Att missnöje med dessa författningar verkligen finnes, kan icke förnekas; men jag tror ej att det är så grundadt, som man velat anse. Det är till stor del konstladt och gjort till ett handtag och medel för agitationen, dels af tidningspressen och dels af enskilda personer, utan att man gjort sig reda för grunden till missnöjet. Orsaken dertill i städerna är, enligt min tro, de alltför höga kommunalskatterna, som trycka hårdt, isynnerhet på den mindre bemedlade delen af befolkningen. För att få denna svårighet i någon mån afhjelpt, föreslog jag en förändring i Bevillnings-förordningen så, att en inkomst af 500 R:dr, skulle vara fri från bevillnings erläggande. Jag är ledsen, att detta förslag föll; ty hade det gått igenom, tror jag, att missnöjet i det närmaste skulle hafva tystnat. En talare har sagt, att missnöjet är obestämdt, att man icke vet hvad man vill, och att de motioner, som framkommit i Andra Kammaren, tydligen visa, att man ej känner grunden för det onda eller vet huru det skulle botas. Om man erkänner att missnöje finnes, äro dessa skäl icke tillräckliga, för att icke göra något för dess afhjelpande. Man säger visserligen att, om Första Kammaren ginge in på detta förslag, vore det ett steg till införande af den lika rösträtten. Men detta är en sak, hvaremot vi alla strida och som jag hoppas aldrig skall komma till stånd. Rättigheter och skyldigheter böra i någon mån svara mot hvarandra, och man måste derjemte tillse, att man icke rubbar grundvalen för Första Kammarens sammansättning. Jag anser att Utskottet funnit en god grund, då det föreslagit en femtiondedel af stadens röstetal, och i intet fall mer än 100 röster såsom maximum. En sådan förändring skulle ej medföra någon rubbning uti grunderna för

Första Kammarens sammansättning, och jag skulle derföre gerna vilja bidraga till dess genomförande. Någon fara, i afseende på skatternas bestämmande, tror jag ej att en sådan förändring skulle medföra. Deremot skulle aktiebolags rösträtt, som varit en af de förnämsta orsakerna till missnöjet, härigenom komma att inskränkas. Jag vet väl, att genom rösternas begränsning till högst etthundra en stor inskränkning skulle komma att ske i rösternas antal. I Göteborg t. ex. finnas 234 personer, som erläggja mer än 100 R:dr i årlig bevilling, och, på sätt en föregående talare anmärkt, skulle dessa komma att mista omkring 40,000 röster. Men jag tror icke, att detta skulle utöfva något inflytande på sättet för kommunens förvaltning eller stadsfullmäktiges tillsättande.

Jag är en obetydlig och underordnad medlem af denna Kammare, men jag har icke velat undandraga mig att uttala min önskan och tanke, att man bör gå tillmötes en erkänd och allmän opinion i detta afseende; och jag anhåller derför om bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Friherre Raab, Adam: Äfven jag tillhör, liksom största delen af denna Kammare, deras antal, som vilja strida tum för tum mot den lika rösträtten, hvilken jag anser skulle medföra högst olyckliga följder. Men då det är frågan om att inskränka den öfvervigt i röstantal, som en och annan enskild man liksom alla bolag ega inom sina kommuner, anser jag Utskottets förslag vara välbetänkt. Det är ett olyckligt omen för framgången deraf, att Hans Excellens Friherre de Geer yttrat sig emot detsamma, och jag fruktar att det icke har stor utsigt att blifva bifallet, hvilket jag ej heller vill yrka, då jag måste erkänna befogenheten af en utaf de anmärkingar, som Hans Excellens framställt. För att få anledningen dertill undanröjd, skulle jag deremot önska att förslaget blefve återremitteradt.

Jag ber att få säga några ord om de anmärkingar, som blifvit gjorda mot förslagens grund. Man säger, att det läge en orättvisa deruti, att den, som egde och skattade för åtta tiondedelar af kommunen, kunde öfverröstas af dem, som egde de återstående två tiondedelarne.

Jag får derpå svara, att om den, som eger åtta tiondedelar, och då utan tvifvel har flera hemman bortarrenderade till personer, som stå i beroende af honom, icke kan skapa sig det inflytande, att han kan få några röster för sin mening, så tror jag det vara lyckligt att han blifver öfverröstad. Man håller sig vid den omständigheten, att i fråga om rösträttens begränsning såväl på landet som i staden de föreslagna siffrorna icke hafva något bestämdt skäl för sig. Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att en sådan inskränkning af rösträtten finnes i de flesta bolags reglor. Allmänna brandförsäkringsbolaget äfvensom länens enskilda bolag hafva en sådan bestämmelse och till och med i lagarne för privatbankerna, som här icke sakna mälsmän, finnes ett sådant stadgande, åtminstone vet jag att så är förhållandet med tvänne af dem, nemligen Sundsvalls privatbank, som i 2 mom. af sitt reglemente har bestämdt, att närvarande få rösta för frånvarande enligt fullmägt, dock icke för mer än 100 lotter, och reglementet för Stockholms enskilda bank innehåller i 2 mom. »att närvarande lottgare få rösta för frånvarande enligt fullmägt, dock icke i något fall för mer än 50 lotter».

Afven hypothecksföreningarne hafva i sina stadgar en sådan begränsning. Jag föreställer mig att detta skett genom kändedomen om behöfvat af en sådan bestämmelse, och då i alla bolagsreglor en sådan är införd, synes det vara en billig fordran, att i det viktigaste af alla bolag, nemligen samhället, en begränsning i detta afseende icke saknas. Man talar om opinionen, och jag försäkrar att jag värderar icke högt den, som är uttalad i tidningarne, men deremot aktar jag på det högsta den, som gifvit sig tillkänna genom motioner vid riksdagen, nemligen i fråga om bolags höga rösträtt. Men icke är det endast därför, att de äro bolag, som deras rösträtt är för hög; ty om en enskild person egde en så stor förmögenhet, som vanligen representeras af ett bolag, skulle äfven mot honom agitationen i afseende på rösträtten vara lika stor och lika berättigad. Denna fråga blifver allt mer och mer brännande, tills den på ett förnuftigt sätt blifver löst. Första Kammarens uppgift är att motsätta sig en omotiverad agitation och förhastade reformer. Men för att kunna uppfylla denna sin viktiga uppgift, måste denna Kammare göra afseende på sådana anspråk, som äro billiga; och det kan icke vara billigt, att *en* person i en kommun skall kunna diktera lagar för alla de öfriga. Må han dela med sig af denna magt, och han skall genom sin klokhet och sina rättvisa förslag ändå vinna det inflytande inom kommunen, som han nu på en orättvis grund eger. Jag skulle hafva varit benägen att antaga Utskottets förslag, om ej det sista tillägget blifvit gjordt i §:n. De sista raderna lyda nemligen sålunda: »men ej må för någon beräknas flera röster, än som svara mot en femtiondedel af valkretsens hela röstetal efter röstlängden, och i intet fall flera än etthundra röster». Den påpekade vädan skulle förfalla och grundtanken ändå bibehållas, om de sista orden, »och i intet fall flera än etthundra röster», uteslötos.

Herr Wærn, med hvilken jag så många riksdagar sträfvat tillsammans och, som, då det varit fråga om billiga reformer, alltid varit en ifrig kämpe därför, har yttrat ett temligen blekladgt nej till detta förslag. Jag vill ej klandra honom därför, han skall nog, om ej Regeringen framkommer med ett förslag, i sinom tid sjelf framlägga ett sådant till afhjelpande af de olägenheter, som han erkänt sinnas. Men då man erkänner, att ett behof finnes, och att åtminstone bolagens rösträtt borde inskränkas, hvilket Herr Wærn äfven gjort, då han önskat att en skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte aflätas för att få frågan utredd, bör en sådan tanke icke förklinga i luften, såsom den möjligen skulle göra om man afsloge punkten; hvaremot om man återremitterar frågan, man visat sig vilja göra något och icke vilja hindra hvad man anser rätt och billigt.

Med anledning af den förste ärade talarens anmärkning, tror jag det därför vara lämpligt, att denna punkt till Utskottet återförvisas.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdet fortsättning klockan 6 eftermiddagen.

Grefve Sparre, Eric: Om jag vid flera föregående tillfällen känt mig vara i behof af Kammarens välvilliga öfverseende, icke allenast med det bristfälliga och ofullständiga innehållet af mina föredrag, men

äfvén med det alldeles ofrivilliga sätt, hvarpå jag någon gång, hänförd af min känsla, framställer dem. — och hvilket sätt, helt uppriktigt taladt, äfvén om jag kunde, jag ej vill aflägga, därför att jag anser att i diskussionen, i motsats till den skriftliga framställningen, känslan kan och bör inrymmas någon plats, och vi menniskor i allt fall äro så mycket känsla, att, medvetet eller omedvetet, den ingår i våra bedömanden särdeles på det politiska området — så behöfver jag det ännu mer i dag, emedan jag på förhand vet, att den mening jag hyllar icke är majoritetens, att jag talar blott för att försvara min åsigt, utan allt hopp att sätta den igenom, till följd hvaraf modet också sviker mig, och hela framställningen naturligtvis blifver matt. Man har till och med förbrutt mig, att jag i denna fråga skulle vara affällning från mina politiska grundsatser, man har tillvitvat folket anhängare popularitetsjagt. Ehuru detta, för så vidt min person angår, icke kan halva något intresse, likväl och då tillvitelsen afser grundsatser, dem jag under en 24-årig parlamentarisk bana oförändradt tillhört, så tillåter jag mig att tala om dem. Hvarje gång en förändring i bestående förhållanden ifrågasattes, väntar man af de s. k. konservative, att de skola motsätta sig dem. Tvärtom! vi befordra dem, så vidt som de öfverensstämma dels med de grundsatser, som under olika tider göra sig gällande, dels och isynnerhet med de grundvalar, hvarpå vårt samhälle hvilat. Just därför att vi vilja bevara dessa grundvalar och emedan vi erkänna samhällets egenskap af organism, hvilken oupphörligt måste utbildas och ombildas, just därför måste vi oupphörligt akta på den ström, som mäktigt, oemotståndligt genombrusar tiden, som bör mildras, fämjas, kanaliseras, med ett ord, för att såsom Nilen göras fruktbärande, på det att den på sina tämda böljer må framföra samhällets färlkost lugn och utan äfventyr: men som, om man emot den uppkastar dammar, vore de i vår inbillning än så starka, genombryter dem och drifver färlkosten handlöst, styrlöst utför de blinda händelsernas Niagara. Jag talar, som I märken, mine Herrar, om demokratin, denna genom tiden mäktigt frambrytande kraft, som jag nu, liksom för tre år sedan, — ty man har äfvén derom erinrat mig — erkänner: som, utgående från samhällets rötter, genomströmmar hela organismen: hvaraf jag själf känner mig lifvad, och som, jag hoppas det, om den rätt skötes, skall sprida sin saft ända till de öfre grenarne af den krona, som skall skydda vårt samhälle. Jag ämnar icke, det sade jag då, med denna mäktige ande föra en Don Quixote-strid. Jag kämpade då, liksom i förgår här, för borttagande af det streck, som utslöt medborgare, hvilka bidraga till samhällets utgifter, från en derefter afpassad röst i dess angelägenheter, och jag talar i dag för ett likaledes derefter afpassadt inflytande. Det är icke något nytt, någon hittills okänd princip, hvars införande i kommunallagarne Utskottet här föreslår. Vid författandet af dessa lagar insåg man redan, att man icke kunde inrymma den högre förmögenheten en alldeles obegränsad afgörande röst i stadskommunens angelägenheter. Man utsatte, i öfverensstämmelse med det allmänt gängse bruket vid omröstning efter andel i bolag, ett maximum af $\frac{1}{10}$. Detta kunde, oerfaren som man då var, icke ske annorlunda än på höft. Erfarenheten har nu visat, att detta tagande på höft icke medför någon begränsning; ty jag kallar det för intet, att i 16 uppgifna valkretsar endast 8 personer

träffas af denna begränsning: att den lemnar en person i en valkrets ända till 3,778, i en annan 6,143 röster. Utskottet, härom upplyst och af erfarenheten vägledt, har föreslagit nedsättning från $\frac{1}{20}$ till $\frac{1}{50}$ och, då denna begränsning, som passar i allmänhet, likväl i vissa fall blefve utan verkan, en ny begränsning till 100 röster. Är detta väl ett revolutionärt steg? Är det icke blott en vidare utveckling af den redan antagna grundsatsen? Funnos icke sådana stadganden i flera stadskommuner före införandet af nu gällande kommunallagar? Fanns icke ett maximum af från och med 4 till och med 40 röster i olika städer? Jag älskar, mine Herrar, att bibehålla stadganden, hvilkas egenskaper en sekelslång erfarenhet bekräftat, hvilkas grunder visat sig möjliga af en tidsenlig utbildning och sålunda förtjenta af att värdas. Men jag kan ej blind för påfallande fel i institutioner från gårdagen, till stöd för hvilka hvarken kan återopas rättvisa eller den föredragsamhet man egnar från förflutna tider kvarstående anordningar, som, *då* tilläfsventyrs lämpliga, småningom vuxit in i föreställningssättet och under skydd af hvilka förhållandena en längre tid ordnat sig. Jag kan ej emot bättre vetande försvara sjelfva felen i dessa nya institutioner, hvilkas tid jag befarar ej blifva lång, och hvilka, då de just skola omfattas af folkets kärlek, svärigen kunna blifva välsignelsebringande, om de göras till föremål för dess ovilja. Och den begränsning, som Utskottet föreslagit, måste vi icke till och med erkänna den vara billig? 100 röster motsvara en inkomst af 10,000 R:dr, en i vårt land för enskilda personer betydlig årsinkomst. För bolagen ej; men deras öfvervägande inflytande vilja vi ju alla begränsa. Man tror sig kunna göra det på annat sätt. Utskottet, som försökte det, fann dervid öofvervinneliga svårigheter. Men i allt fall finnas äfven enskilde, hvilkas taxerade inkomst är så betydlig, att de tveka att använda den alldeles afgörande röst, de för det närvarande utöfva i stadskommunens angelägenheter. I kunnen derom sjelfva öfvertyga eder, mine Herrar, blott genom samtal med en och annan ledamot af denna Kammare, men ännu mera genom samtal med ledamöterna af Andra Kammaren, der förslaget enhälligt antagits. Dessa representanter, tillhörande den högre förmögenheten, af hvilka man ju, enligt vårt nyare statsskick, hoppas omvärldnad om det bestående, nödgas således af grannlagenhet afhålla sig från allt deltagande i de val, der deras modererade rösträtt och i ännu högre grad deras moraliska inflytande skulle verka godt, och der till följd af deras utevaro andra ledare, begagnande sig af missundsamheten, kunna tillskansa sig ett menligt inflytande. Dessa representanter hafva till och med uttalat den farhåga, att, om ej den kommunala rösträtten ändras, harmen deröfver kan vid riksdagsmannavalen, der en annan röstgrund gäller, förmå dem, som i kommunala val *intet* uträtta, att vid de förra visa sin magt genom utseende till riksdagsmän af personer, som hafva helt andra tendenser, hvilket vore en politisk våda af helt annan betydighet än den nu förevarande frågan om några röster mera eller mindre vid val till stadsfullmäktige. Enhvar, som deltagit i en omröstning i ett bolag, der en person kan utöfva en alltför orimlig röstöfvervigt, har bevittnat och lärt sig inse den harm, som uppstår hos de många, hvilka, ehuru eniga om ett måhända godt mål, se sig af en enda persons envishet kastade öfverända. Vaktom oss för att under-

hålla en sådan slags förtrytelse! Vi hafva nyss lemnat striden emellan de många och de privilegierade. Vaktom oss att åt förmögenheten gifva allför stora privilegier, ännu förhatligare än dem vi undanröjt, och i kampen mot hvilka stridens hetta kunde bortsopa mera mähända än man anat! Man skall ej kunna tillvita mig skuggrädsla, mine Herrar. Stormen kommer mig icke vid. Men jag respekterar billiga anspråk. Jag är icke nog blind för att söka bevara hvad som icke kan bevaras, och rädd *endast* om samhället, känner jag tillräckligt penningens magt för att icke vilja höja den till allmagt. Det är dessutom ett fäfängt bemödande, kastom blicken omkring oss! Lätom oss tillse, i hvad mån nu gällande stadganden om den kommunala rösträtten förmått att i landstingen bibehålla de större jordegarne, som till en början deri invaldes! Har icke erfarenheten visat, att de allmera derutur uteslutas? Hvartill tjenar det då i politiskt hänseende att bibehålla den obegränsade rösträtten? Den större förmögenheten måste sätta sig in i de lägre klassernas förhållanden och föreställningssätt för att vinna deras förtroende, nedtränga till dem, för att lyfta och leda dem. Såmedelst, genom begges närmande *till*, icke deras aflägsnande *från* hvarandra till följd af obehöriga skrankor, skall samhället vinna i styrka.

Man har hårdt bedömt Lag-Utskottet. Jag tror, att Utskottet har fyllt sin bestämmelse i frågor vid denna riksdag. I kännen den agitation, som hade föregått riksdagen, och som vid dennas början inom densamma bedrefs för röstning per capita. Utskottets utredning och förslag har utträttat så mycket, att denna mening nu inom hela Representationen af 310 röster endast räknar ett högst obetydligt fåtal af anhängare, att Andra Kammaren enhälligt antagit Utskottets ganska moderata förslag, och att, om det jemväl af Första Kammaren antoges, frågan för en icke så kort tid vore afgjord; ty för min del förklarar jag, att jag icke går längre och ganska väl vet, huru jag såsom ledamot af Lag-Utskottet, stödd på Kamrarnes nyss uttalade mening, skulle behandla frågan om ytterligare förändringar. Ett afslag af Första Kammaren nu sätter Utskottet vid en kommande riksdag i en vida sämre ställning. Åtminstone synes mig, att vi kunde låta städerna, hvilkas representanter, så vidt jag känner, alla, med undantag af en, här uttalat sig för förslaget, i denna punkt, som rör endast dem, få den förändring *de* önska.

Man har sagt, att bestämmandet af 100 röster ej är lämpligt därför, att bevillningen kan höjas. Den talare, som gjorde denna anmärkning, erinrade likväl sjelf, att den enda gång detta skett under loppet af, så vidt jag minnes, ett fjerdedels sekel, skedde det genom en så kallad tilläggsbevillning, och jag är fullt säker att, om det ännu en gång blefve nödvändigt, man, för att ej föreviga tillökningen, använder detta system af centimes additionels. I allt fall är det ej att befara, att demokratien för det nöje att, en gång om året, vid val af stadsfullmäktige få några röster till, åtager sig förhöjd bevillning.

Hvad slutligen angår den anmärkning, att Utskottet dels skulle öfverskridit sin befogenhet, då det föreslagit ett absolut maximum, dels alltför mycket fäst sig vid att träffa en begränsning, som skulle verka, så ber jag att få erinra, att Herr Falkman väckt motion om ett maxi-

mum af 10 röster, och att, om en begränsning skall antagas, det väl ej är meningen, att den skall uppsättas som en tom luftbild utan allt innehåll, men en sådan att den har verklighet. Det ålåg väl Utskottet att tillse detta och med afseende på olika förhållanden i olika städer föreslå stadganden, som i allo kunde vara passande.

Grefve af Ugglas: Om man granskar Lag-Utskottets nu förevärande Utlåtande för att se, på hvilka grunder Utskottet stödt ett förslag, som både i och för sig och till sina konsekvenser kan blifva så genomgripande, så måste man förvåna sig öfver svagheten hos dessa grunder. Utskottet säger: »Häraf framgår: *dels* att nu stadgade maximum, en tjugonedel af stadens eller valkretsens hela röstetal, i högst obetydlig mån inverkar på röstetalet såväl inom de största som inom de mindre städerna; *dels* ock att, utan afseende på den större eller mindre nedsättning i röstetal, som af denna maximibestämmelse kan blifva en följd, det högsta röstetal, som nu inom de särskilda städerna är medgifvet, i och för sig är så högt, att det åt den större förmögenheten inrymmer ett oproportionerligt stort inflytande på kommunens angelägenheter. Då således nu gällande begränsning af röstetalet i städerna visat sig vara långt ifrån tillräcklig för vinnandet af det dermed åsyftade ändamål, finner Utskottet det för sin del vara nödvändigt att förändrade föreskrifter i detta hänseende meddelas». Det är temligen sväfvande ordalag, och man stadnar i tvekan om hvilket ändamål det är, som skulle vinnas. Sammanställer jag nu detta, med hvad Utskottet på andra ställen anført, nemligen till en början på sidan 8, der Utskottet hänvisar till sistlidne Riksdags Lag-Utskott, som yttrar: »Om hvarje medlem af kommunen deltog i utgifterna lika med en hvar af de öfrige, vore det visserligen i sin ordning, att alla egde lika inflytande på beslutet; men så länge andelen i de utgifter, som beslutas och uttaxeras, är beroende af hvars och ens förmögenhet, kan icke med rättvisa eller billighet vara förenligt att de, som af en ifrågasatt utgift för ett visst ändamål komme att drabbas i en högst obetydlig mån, skulle, så snart deras antal öfverstege häften af de vid en stämma närvarande, hafva magt att besluta samma utgift och beloppet af densamma i strid med de öfriges mening, för hvilka beslutet medförde skyldighet till ett skattebidrag för hyardera ojemförligt större än alla de förras tillsammanlagda». och på sidan 12, der det heter: »Utskottet skall nu öfvergå till de motionärers förslag, hvilka gjort till sin uppgift att uti en graderad röstskala söka en förmedling mellan personlighets- och förmögenhetsprincipen, och vill dervid blott förutskicka den anmärkningen, att äfven derigenom skulle i viss mån grundvalen för Första Kammarens bildande rubbas. Nämdde motionärer äro: Herr *Falkman*, hvilken föreslagit en tiogradig röstskala för städerna, utom Stockholm, samt Herrar *Anders Pehrsson* och *Per Johnsson*, hvilka, under förutsättning, såsom redan blifvit nämndt, att lika rösträtt skulle ega rum vid val, önskat att en tregradig skala måtte bestämmas för deltagande i andra kommunala angelägenheter. Mot dessa förslag kan göras samma anmärkning, som mot de flesta, hvilka afse införandet af graderad skala, den nemligen, att de äro i mer eller mindre mån godtyckliga. Men efter godtycke böra laggar icke stiftas. De måste byggas på den fasta grunden af en bestämd

princip»; så synes det, som om en viss tvekan föresväfvat Utskottet och som om det icke sjelft varit fullt öfvertygadt om riktigheten af detta förslag, utan snarare förmått att framlägga det af några motiver, som icke synas i Betänkandet. Utskottet säger vidare i samma stycke, hvaraf jag nysst uppläst en del: »Hvad lagarne för den kommunala rösträtten beträffar, så kunna de utgå från antingen personlighets- eller förmögenhetsprincipen. Mellan dessa måste lagstiftaren välja, och har han bestämt sig för den sistnämnda, så måste han med följdriktighet tillämpa den intill den gräns, utöfver hvilken konsekvensen icke kan gå utan att leda till uppenbar orättvisa eller medföra andra vådor». Mot det logiska sammanhanget i dessa premisser och den konklusion, hvartill Utskottet kommit, tillåter jag mig göra den anmärkning, att, om dessa vådor och denna orättvisa äro oskiljaktigt förenade med den princip, som man nu lagt, då är denna princip oriktig och måste borttagas. Är det åter icke så, då bör man se till, att de oriktigheter, som finnas, blifva afhjelpade, utan att man derigenom undergräfvat den princip, på hvilken man byggt.

I afseende på ett motiv, som icke af Utskottet, men af flere talare och deribland af ordföranden i Lag-Utskottet blifvit framhållet, nemligen det, att, då inom alla bolag en begränsning finnes, bör en sådan äfven vara här, får jag fästa uppmärksamhet, att det är en betydlig skilnad mellan kommunallagar och bolagsreglementen. Ett vanligt bolag uppgör sina regler, som underställas Kongl. Maj:ts pröfning, och vill det göra om dessa, så är äfven det beroende på sanktion, som vägras, ifall förslaget till ändring icke anses vara betryggande. Lika lätt går det icke i det viktigaste af alla bolag, Staten. Fattas der en viss äsigt af landet och Representationen, blir det svårt att motstå den, och därför måste man se till, att all försigtighet iakttages för att hindra omstötrningar. I afseende på begränsning af rösträttigheten å landet, anför Utskottet följande skäl: »olägenheterna häraf — nemligen närvarande bestämmelser — synas Utskottet uppenbara; liksom det ock förekommer Utskottet ganska naturligt, att under dylika förhållanden ett af kommunalinstitutionens viktigaste syften — väckandet och underhållandet af intresse för kommunens gemensamma angelägenheter — i väsentlig mån måste förfelas». Jag skulle här i första rummet vilja framställa den frågan, från hvem utgår väl hufvudsakligen och bevisas det intresse för kommunen, som här framhålles; utgår det från de högre eller lägre beskattade? Om det är från de förra, som hafva mera ledighet att sysselsätta sig med och omfatta allmänna angelägenheter, så är klart, att, om jag vill inskränka dessas inflytande på kommunen, skulle jag på samma gång försvaga just den inverkan, som man ansett lämplig och nyttig. Hvad man af dessa personers inflytande kan hafva att frukta, är att nitet kan drifva dem för långt, och man har äfven framhållit, att detta nit mången gång visat sig ganska betungande genom de ökade kommunalskatter, som deraf varit en följd. Men denna olägenhet skulle kunna afhjelpas derigenom att för beviljande af skatter i och för nya ändamål stadgades en förstärkt majoritet. Detta skulle innebära en möjlighet för de mindre röstegande att hålla emot, och detta sätt måtte vara vida bättre än att åt dessa gifva rättighet att beskatta de högre beskattade. Min öfvertygelse är, att, om detta iaktto-

ges. och om i afseende på bolag en rättvisare och med kommunalinstitutionernas anda mera öfverensstämmande bestämmelse gjordes, skulle de klagomål, som nu finnas, försvinna. Men utom de anmärkningar, som redan äro gjorda, får jag förklara, att enligt min åsigt är Utskottets förslag ohållbart från Utskottets egen ställning. Jag får fråga, om man kan gifva några antagliga skäl. hvarför man skall stadna vid dessa 100 röster, vid $\frac{1}{10}$ o. s. v.? En ledamot af Utskottet har svarat, att med den siffra, som Utskottet fastställt, icke någon skada kunde ske, att dess verkan vore obetydlig. Om så är, så äro Utskottets konklusioner ingalunda följdrigtiga af den premissen. Vi kunna vara öfvertygade om, att, om vi en gång godkänt, att rösträttens utöfvande måste nedsättas, så att någon större öfvervigt icke kan ega rum, fortsattes klagan, tilldess man icke har mera att begära.

Då, som jag förut nämnt, någon logisk grund för Utskottets förslag icke finnes, så förefaller det mig bättre, att, om en förändring nödvändigt skall göras, genast öfvergå på personlighetsprincipen, för att åtminstone vara på en hållbar grund.

För att icke trötta Kammarern, vill jag nu endast nämna några ord om det sammanhang denna fråga har med vår nuvarande representationsform. En reservant har föreslagit, att denna röstbegränsning icke skulle vid val till landstingsmän iakttagas. Jag får fästa uppmärksamhet på, att, om man godkänt personlighetsprincipens grund såsom gällande för rent ekonomiska frågor, då måste man äfven göra det i de frågor, der det personliga förtroendet spelar hufvudrolen, och således äfven här. Då du så är, skulle jag, som med min röst bidragit till det nuvarande representationsskickets införande, anse som ett brott, att, redan innan det hunnit rotfästa sig, rubba på en af grundpelarne för detsamma och derigenom betaga Representationen det förtroende, som den har. Redan vid samma riksdag, som denna representationsform antogs, framkommo motioner om förändring af våra kommunallagar; men dessa sträfvanden motarbetades af pressen, som framhöll det okloka i att, genom att framkomma med sådant, motverka antagandet af det förslag, som var ifråga. Under öfverläggningarne om förslaget framkastades äfven af åtskillige motståndare till detsamma den anmärkning, att inom kort förändringar skulle göras i kommunallagarne, hvarigenom den grund, på hvilken det nya förslaget vore bygd, skulle rubbas. Skulle jag nu låna mig till något sådant, så vore det ett föga värdigt handlingssätt, och jag är öfvertygad, att äfven Kammarern skall veta, att icke blott nu utan äfven för framtiden värna detta representationsskick.

Jag röstar för afslag å Utskottets förslag.

Herr Faxe: Jag erkänner villigt rättigheten af den grundsats, hvarpå kommunalinstitutionen är byggd, i så måtto, att jag medger det i allmänhet vara rätt, att hvar och en må ega inflytande på kommunens beslut, i den mån han bidrager till dess utgifter; men hvarje grundsats, om än så riktig i sig sjelf, kan drivas för långt. Sjelfva dygden kan blifva ett fel, om den går till ytterlighet. Så kan följaktligen förhållandet äfven vara med nämnda grundsats, och det är då tvifvelsutan rätt, att densamma i tillämpningen modifieras. Frågan blir således, äro förhållanden för hand, som böra föranleda till en dylik modi-

fikation, och huru skall den ske; eller med andra ord, är en förändring i nu gällande röstskala af allmänna meningen påkallad, är den rättvis och huru långt bör den sträcka sig?

Man har uppställt den frågan, huruvida något mera allmänt missnöje i nämnda afseende, såsom det påstås, verkligen förefinnes och om det derjemte är grundadt på giltiga skäl. Jag må dock nämna, att en representant från den tredje i ordningen bland rikets städer, för mig uppgifvit, att missnöjet med den nuvarande röstberäkningen i kommunalfrågor der stigit till den höjd, att de högre beskattade, derest ingen förändring sker, skola finna sig föranlätne att afhålla sig från deltagande i val och omröstningar inom kommunen. Vi hafva erfarit att i Göteborg hållits sammankomster i ändamål att åstadkomma förändring i rösträtten. Från många af Sveriges öfriga städer finnas representanter inom Lag-Utskottet — vi äro der tio, som äro bosatte i städer. Ibland desse har ingen höjt sin röst emot behovet af en förändring; tvärtom hafva alla varit derom ense. Redan detta tyckes utvisa, att man temligen allmänt önskar en förändring, åtminstone inom städerna. Hvad som derjemte gör en sådan än mera nödig, är den höga rösträtt, som bolagen för närvarande ega. Man har väl sagt, att kommunallagarne kunde och borde ändras allenast i detta hänseende, och bolagens rösträtt, som skulle vara den egentliga anledningen till ett möjligen befintligt missnöje, sålunda inskränkas. För min del tror jag dock, att det blir svårt, om icke rent af omöjligt, att vidtaga en sådan partiel förändring. Bolagen äro af så olikartad beskaffenhet, att det knappt låter sig göra att angående deras rösträtt gifva en allmän bestämmelse. Tager jag till exempel ett bankbolag, så skulle, derest rösträtt tillades icke bolaget gemensamt, utan hvarje särskild delegare, hvar och en komma att rösta på flera särskilda ställen, der bolagets rörelse bedrifves. Delegare i fabriker eller andra större industriela företag skulle naturligtvis efter samma grund likaledes utöfva sin rösträtt der rörelsen idkas. Men åtskilliga delegare i sådana bolag bo utrikes, och huru skulle dessas rösträtt utöfvas? På landet finnas bolag till exempel för bruksrörelses bedrifvande. Det blefve ett nytt bekymmer att ordna rösträtten för dem; att bestämma, huru den skulle beräknas och utöfvas, särskildt för den fastighet bolaget kunde ega, och särskildt för inkomsten af rörelsen. Hvarje delegare skulle afgifva sin röst, icke der han vore bosatt, men inom den kommun, der rörelsen bedrifves och i hvars utgifter bolaget deltog. Då nu flertalet af bolagsmännen voro bosatte på andra orter, måste de rösta genom fullmäktige; men hela denna rösträtt genom fullmäktige är en oformlighet, särskildt hvad angår delegare i bolag, ty gifvet är, att fullmagterna lemnas endast åt sådana personer, som hafva samma åsichter och intresse som fullmagtsgifvarne, det vill säga som bolaget samfäldt, och då blefve förhållandet ju alldeles detsamma, som om bolaget gemensamt hade ställt ombud för sig.

Åtskillige bland Lag-Utskottets ledamöter voro väl till en början benägne, att vid denna, liksom vid förra riksdagen, afstyrka all förändring i kommunallagarne, och de föranleddes dertill af farhågan, att en förändring möjligen kunde verka skadligt för det allmänna, och att det således vore politiskt oklokt, att göra en sådan förändring; men

då man litet hvar genom samtal med representanter från olika orter erfor, att det öfvervägande röstetal, som inom särskilda kommuner tillkom en eller annan individ, var af ganska ringa vikt och inflytande vid valen af ledamöter i landstingen, och följaktligen äfven i fråga om Första Kammarens bildande; då man såg, att, oaktadt en sådan de högre beskattades öfvervigt i rösträtt inom vissa kommuner, just desse, eller hvad man kallat den mera bildade klassen, småningom uteslötos från landstingen, trodde man, att, om än verkan af en förändring kunde i politiskt afseende på några få ställen blifva märkbar, den deremot i allmänhet blefve ganska ringa eller ingen. Hade jag ej äfven för min del hyst denna öfvertygelse, skulle jag icke heller gått in på att förändra en enda bokstaf i kommunalförfattningarne; men öfvertygad som jag var, att den vikt och betydelse, man i detta afseende tillägger kommunalförfattningarne, saknar all grund, och att både rättvisa och klokhet bjuda vidtagandet af en förändring, måtte jag jemväl gifva min röst dertill.

Jag öfvergår nu till frågan, huru denna ändring bör göras. Det är visserligen sannt, att, när man erkänner grunden för rösträtten, likasom för röstskalan, rätteligen böra vara de bidrag, som lemnas till bestridande af kommunens utgifter, är det icke lätt, att finna en fullt hållbar grund för röstskalans modifierande; men då nu gällande författningar redan innehålla en begränsning af rösträtten såväl i Stockholm, som i städerna i allmänhet, har man deri en anvisning, huru man bör förfara. Man har visserligen anmärkt, att det icke finnes någon konsekvens i Utskottets förslag. Men den inkonsekvens, för hvilken Utskottet sålunda beskylls, är just densamma, som lagstiftaren förut godkänt. Svårigheten ligger dock hufvudsakligen i att finna den gräns, hvaröfver rösträtten icke bör sträcka sig. Den nuvarande inskränknin-gen till en tjugonedel af hela röstetalet utöfvar nära nog intet inflytande; och genom statistiska beräkningar fann Utskottet, att, äfven om röstmaximum bestämdes för städerna i allmänhet till en femtiondedel af hvarje stads hela röstetal, samt i Stockholm till en femtiondedel af röstetalet inom hvarje valkrets, så skulle verkan deraf i de större städerna blifva ganska ringa, och således ej heller någon nämnvärd förändring uppstå i de mera förmögnes rösträtt gent emot de mindre bemedlades. I Göteborg skulle icke uppkomma någon förändring alls; och i Stockholm blott i två valkretsar. I de öfriga valkretsarne skulle förhållandet blifva lika med det nuvarande. När man derefter tillsåg, huru det skulle gestalta sig i de öfriga städerna, fann man, att äfven i många bland dessa ett fåtal högre beskattade skulle bibehålla en alltför stor öfvervigt framför det mångdubbelt större antalet af öfriga röstberättigade, och att nuvarande anledningar till klagan således icke heller på detta sätt skulle undanrödjas. Detta var orsaken, hvarför Utskottet ansåg nödigt, att, jemte det rösträtten i allmänhet inskränktes till en viss qvot eller en femtiondedel af hvarje kommuns röstetal, jemväl ett maximum af röster bestämdes; och då detta maximum blifvit satt till hundra röster, svarende mot en inkomst af 10,000 R:dr eller ett fastighetsvärde af 200,000 R:dr, synes man derigenom hafva åt den högre förmögenheten bibehållit allt det inflytande på kommunens angelägenheter, som kan vara billigt och önskvärdt. Jag vill dock gerna medgifva, att anmärknin-

garne mot Utskottets förslag i denna del förtjena allt afseende och att detta är den svagaste punkten i förslaget. Men det kommer sig deraf, att sjelfva grunden för röstberäkningen är beroende på något så föränderligt som bevillningen, då den i stället borde bestämmas efter inkomst, för hvilken man skattar till sambället. Då skulle såsom det mig synes, faran af den omskiftning i röstförhållandet som, efter hvad anmärkt blifvit, kunde föranledas af bevillningens höjande, och följaktligen äfven den på sådan grund befarade vådan af ifrågasatta förändringen försvinna.

Jag ber nu att få besvara några speciela anmärkningar mot Utskottets förslag. Man har sagt, att Utskottet gått längre än hvar till de ifrågasavarande motionerna gifvit anledning. När man dock ser på innehållet af motionerna, finner man, bland annat, att Herr Magnell föreslår, »att ingen må tillerkännas rösträtt för mer än hvad nu gällande kommunallag föreskrifver för stad, eller en tjugonedel af kommunens hela röstetal, eller, om så finnes skäligt, *en ännu mindre bråkdel deraf*» hvarigenom det således lemnats Utskottet öppet att föreslå den inskränkning i rösträtten, som Utskottet kunde anse lämplig. — Vidare har det blifvit yttradt, att hvarje anmärkning mot den på ett eller annat ställe en eller några tillkommande röstöfvervigt vore obefogad, då denna öfvervigt hvilade på den enda rätta grunden för all rösträtt inom kommunen, eller bidragen till dess utgifter; men jag hemställer, huruvida icke en röstskala med allt fog kan anses orimlig, när den medgifver en enda eller ett fåtal personer en sådan röstöfvervigt, att alla de öfriges rösträtt blir utan någon den minsta verkan, och att således den eller de förre kunna bestämma besluten lika enväldigt, som om andra röstberättigade inom kommunen icke funnes.

Jag anhåller slutligen att få yttra några ord angående den kommunala rösträtten på landet, helst jag derefter icke vidare i denna fråga skall taga Kammarrens uppmärksamhet i anspråk. Det har ansetts vågad, ja, till och med obehörigt, att nedsätta denna rösträtt till en tiondedel af kommunens hela röstetal, hvarigenom de högre beskattade och, bland desse, jemväl de större jordegarne beröfvades ett, efter förmenande, fullt berättigadt inflytande på kommunens angelägenheter. För min del tror jag dock, i likhet med några andra talare, att den, som inom en kommun eger fastighet till det värde eller inkomst till det belopp, som medför rösträtt svarande mot en tiondedel af kommunens hela röstetal, alltid skall ega tillräckligt stort inflytande, för att der kunna göra sin tanke gällande, såvida han icke förverkat de öfrigas förtroende, och detta så mycket hellre, som det i allmänhet inträffar, att långt ifrån flertalet af kommunens röstberättigade medlemmar, utan tvärtom ett ganska ringa antal infinner sig på kommunalstämmorna. Slutligen och detta är, efter mitt omdöme, det viktigaste inkastet, har man yttrat den farhåga, att, om nuvarande grunder för rösträtten på något sätt rubbades och någon äfven den minsta förändring i röstskalan medgäfves, detta skulle gifva anledning till ökade anspråk och ytterligare förändringar. Jag tror motsatsen. Det är min öfvertygelse, att, om man nu gör en billig eftergift, det för lång tid kommer att stadna dervid. Jag hemtar stöd för detta antagande af hvad som tilldragit sig i Andra Kammarren, der man med så öfvervägande majori-

tet afslagit alla försök att gå längre än hvad Lag-Utskottet föreslagit. Jag tror, att, om Första Kammaren bifaller Utskottets förslag och derigenom uttalar sitt sista ord i frågan, sitt beslut, att, under inga vilkor, gå längre, sådant skall hejda det stora tillppet af mer eller mindre obetänksamma förslag i ämnet; men att, om man ingenting gör, agitationen kommer att med ökad kraft fortgå och slutligen föra vida utöfver den gräns, der man nu kunnat stadna och vidare utöfver hvad som är klokt och önskvärdt. Detta är anledningen, hvarför jag yrkar bifall till Utskottets förslag; — men fastän hvad jag nu yttrat är min innerliga, min fasta öfvertygelse, skulle jag dock intet heldre önska, än att framtiden måtte gifva mig orätt och visa, att de, som omfattat den motsatta åsigten, jemväl valt den rätta vägen.

Grefve Hamilton Henning: Då den 5:te punkten af Utskottets ifrågavarande Betänkande föredrogs, hade jag tillfälle att i korthet antyda min ställning till kommunalfrågan, eller att jag i allmänhet önskade att för närvarande undvika att göra någon förändring i de dithörande författningarne. Jag yttrade då det väsendtliga, jag i saken hade att anföra, och skulle således nu underlåtit begära ordet, om icke den nu föredragna frågan och några andra dermed i sammanhang stående ifrågasatta ändringar hade ingifvit mig den tanken, att ämnet borde betraktas ur en synpunkt, som här icke blifvit vidrörd och hvilken jag anhåller att med några ord få antyda, ehuru hvarken jag har förmåga att göra detta uttömmande, eller den tid, som i ett sammanträde kan lemnas en enskild ledamot, dertill skulle förslå. Betraktar man de europeiska samhällena i allmänhet, finner man der ett mer eller mindre sjukligt tillstånd. Der uppenbarar sig en oro, en missbelåtenhet och, hvad värre är, en farhåga för framtiden. Vore detta förhållande enstaka, skulle man lätt kunna draga den slutsatsen, att det berodde af rent lokala förhållanden, eller möjligen endast af tillfälliga omständigheter. Samma slutsatser skulle också kunna dragas, om missnöjet väl vore mera allmänt spriddt, men på olika ställen eller inom olika länder gifve sig tillkänna på olika sätt. Men, då man finner, att nästan samma sinnestillstånd rör sig och ger sig luft öfver allt och på samma sätt, då måste man antaga, att det finnes några allmänt verkande orsaker, som förorsaka detta tillstånd. Jag har naturligtvis icke djupt inträngt i frågan, men dock försökt att i någon mån göra mig reda för densamma; och jag tror, att missnöjet kommer derutaf, att man gjort gällande några grundsatser, som i och för sig sjelfva alldeles origtiga måste framkalla skadliga verkningar, då samhällsinrättningarne blifvit i mer eller mindre grad på dem grundade. En af dessa grundsatser och den, som i denna fråga i första hand förekommer, är, att *guld är dygd*. Det låter kanske öfverdrifvet; men det är blott en formel, under hvilken man kan sammanfatta förhållanden, som något olika gifva sig tillkänna i olika länder; men dock öfver allt hufvudsakligen äro desamma. I det ena landet fordras det rikedom för att förvärfva ett visst politiskt inflytande. I ett annat land fordras det rikedom för att förvärfva allmänna anseende och för att kunna uppstiga till samhällets högre och mera inflytelserika platser. Det fordras mer eller mindre stor förmögenhet för att kunna i vidsträcktare mån utöfva politiska rättigheter, och värst af

alla måste det tillståndet vara, der det personliga anseendet, den aktning, menniskan åtnjuter, är beroende af förmögenheten, hvilket, såsom jag tror, icke kan bestridas vara förhållandet på ett eller annat ställe. Att allestädes, der denna i och för sig falska grundsats gjort sig gällande, missnöje skall uppstå, är ganska klart, och missnöjet har härifrån spriddt sig äfven till de länder, der ej samna missförhållande eger rum, så snart man blott kunnat framvisa *något* i lag eller författningar, som blott gifver en antydning om ett rikedomens företräde, eller en åt den samma genom lag tillförsäkrad öfvervigt. Hvad som nu och längre fram i Utskottets Betänkande omförmäles såsom den hufvudsakligen verkande orsaken till de ifrågasatta förändringarne i kommunalväsendet, är det uppgifna missnöjet med det inflytande, som i kommunalfrågor skall hafva blifvit gifvet åt den högre förmögenheten. Men i stället för att trotsa detta missnöje, i stället för att förneka dess rättmätighet, om det vore verkligen grundadt, tror jag, att man bör söka utreda, huruvida den af mig påpekade, falska grundsatsen verkligen gjort sig gällande i Sverige. För min del är jag af den öfvertygelse, att förhållandet icke är sådant. Hos oss fordras icke förmögenhet att vinna politiskt inflytande, och det måste erkännas, att äfven i afseende på sociala och enskilda förhållanden förmögenheten har ett högst ringa inflytande på en persons anseende. Det är hans öfriga egenskaper, som göra sig gällande, icke blott i samfundslifvet, utan äfven i fråga om hans rätt att själf bereda sig den verksamhet, som motsvarar hans förmåga. I fråga om politiska rättigheter är det visserligen sannt, att en förmögenhetscifra der blifvit af våra lagar antydd; men det är så långt ifrån att det, för utövande af politisk verksamhet, erfordras en stor förmögenhet, att man fast heldre kan säga, att dertill knappt erfordras så mycket ekonomiskt välstånd, att man icke är ekonomiskt beroende. Hvad man i våra författningar, och särskildt kommunallagarne, bemödat sig att göra gällande är, att ställa skyldigheter och rättigheter i något förhållande till hvarandra. Då jag tror, att detta förhållande är i sig rättvis- och jag anser den uppgiften, att rikedomen skulle hafva för stort inflytande vara oriktig, vill jag motsätta mig de föreslagna förändringarne, som, om de skulle vara af behofvet påkallade, hade mest stödja sig derpå, att de anförda klagomålen voro billiga och rättvisa. Betraktar man hvad man för att bota det onda, som skulle finnas, vill sätta i stället, kommer man till en annan af de falska grundsatserna, som gjort sig gällande, nemligen den, att *flertalet är sanning*. Vål måste jag medgifva nödvändigheten deraf, att flertalet i vissa fall kan göra sin mening gällande, men just därför, att, i allmänhet, de mest bildade och sakkunnige icke kunna utgöra de fleste, är det efter min förmening för samhället en lycka, då flertalets rätt kan genom någon annan i lagstiftningen införd åsigt förmedlas. Det är den falska grundsatsen, att flertalet är sanning, som uttalar sig genom yrkandet på genomförandet af personlighetsprincipen i vår kommunala lagstiftning, för att dymedelst mota förmögenhetens alltför stora inflytande. Båda de grundsatser, jag här uttalat, synas mig vara i och för sig så falska, att jag under intet vilkor skulle vilja godkänna en tillämpning af någondera; men skulle jag välja, vet jag knappt åt hvilc-kendera jag vill lemna företrädet. Äfven deri ligger ett skäl för mig att motsätta mig en förändring, hvarigenom man utan all förmedling

vill åt flertalet tillerkänna ett obegränsadt inflytande på samhällets alla angelägenheter. Detta inflytande skulle blifva farligt, i den mån den tredje falska grundsatsen, som genomgår tidens lagstiftning, eller den, att *magten är rätt* skulle göra sig gällande; och när man en gång har börjat att medgifva riktigheten af den andra grundsatsen, då kommer förr eller senare jemväl den tredje att göra sig gällande. Detta är anledningen, hvarför jag önskar, att man icke måtte rubba de grunder, hvarpå vår kommunalförfattning för närvarande hvilar.

Friherre Nordenfalk: Borttagandet af bestämmelsen om 100 rösters maximum tror jag ej aflägsna alla berättigade anmärkningar rörande nu föredragna punkt. Anledningen, hvarför jag yrkar afslag på densamma, är, att Utskottet icke kunnat uppgifva någon för mig tillfyllestgörande grund, hvarför det vore lämpligt sätta strecken just vid en femtiondedel och en tiondedel. Om vid nästa riksdag en ny nedläggning föreslås, finnas inga klara skäl, hvarmed den nu föreslagna ändringen kan försvaras, — liksom nu ingen visshet är, att med densamma alla påpekade missförhållanden verkligen äro afhjelpa. Jag tror en utredning, på sätt Herr Wærn antydt, vara nödig, innan man beslutar sig för en förändring, och betvivlar, att man nu genom en återremiss skall kunna vinna detta resultat. En fullständig utredning af till frågan hörande förhållanden, framlagd af Regeringen för Riksdagen, anser jag, som sagdt, vara den riktiga vägen för möjligheten af pröfning och bestämmande af en rättvis och tillfredsställande jemkning.

Under förhoppning, att Regeringen, som ensam kan åstadkomma fullständig upplysning häri, vill så fort sig göra låter bereda frågan, förenar jag mig i den önskan, som af två talare i ett föregående plenum uttalades: att *när* en utredning blifvit gjord, som visar hvarest en begränsning af rösträtten bör ske, för att borttaga de öfverklagade *verkliga* olägenheterna i nuvarande stadganden, och *när* denna utredning för Riksdagen framlägges, den måtte åtföljas af ett förslag, hvarigenom våra vallagar blifve till *ett* sammanförda och då vidtagna förändringar för framtiden gifves större helgd, än att de riksdag efter riksdag kunde komma ifråga att ändras.

Herr Säve: Den ärade Kammaren beslutade vid sitt sista sammanträde en ändring i kommunallagen, som förslaget motståndare ansågo fullkomligt betydelselös, nemligen att nedflytta eller borttaga det s. k. strecket och frigifva rösträttens utöfning ända till alla dem, som blott betala någon afgift till kommunen. För min del ansåg jag detta medgifvande icke så ringa, helst hvar och en af desse förut oberättigade nu, oaktadt deras bevilning ej uppgick till en R:dr, skulle erhålla en hel röst. Jag tror, att detta beslut grundade sig på en riktig princip. Frågan är nu, om Kammaren ej skulle kunna gå ett steg längre och besluta något, hvars betydelse något hvar skulle erkänna, nemligen att göra en billig inskränkning i den obegränsade rösträtteeu uppåt. Jag tror att deri ligger någon rättvisa och att med denna nya eftergift man säkrast förekomme all vidare anledning till missnöje och klagan. Hvar och en, som i kommunens angelägenheter eger ett så öfvervägande röstetal, att han ensam eller med tillhjälp af några få högt be-

skattade kan göra en hel menighets förenade röster till noll, måste sjelf deraf känna sig besvärad, såsom äfven jag åtskilliga gånger vid folkskolelärare- och klockarval känt obehag deraf, att min röst gällt lika med hälften af de afgifna rösterna; och tvifvelsutän har ock detta varit anledningen, att så många, äfven om de varit af lika mening med sin kyrkoherde, likväl afhållit sig från kyrkostämman, der de ansågo sig för tillfället ingenting betyda. Om vallagen lägger mycket magt i en endas eller i några få röstegandes händer, så må man ej undra, om samhällets öfriga medlemmar blifva föga intresserade för kommunens angelägenheter. Det maximum, relativt till kommunens hela röstetal af eu femtiondedel i städerna och en tiondedel på landet, som Utskottet i 8:de och 9:de punkterna förslagit, tror jag ej kunna blifva farligt eller rubba den politiska jenvigten i samhället, och jag gifver derföre förslaget i dessa delar mitt bifall. Deremot tror jag att frågan om ett absolut maximum röster, som i städerna icke finge öfverskridas, fordrar en ytterligare utredning, och instämmer derföre gerna med dem, som önska Betänkandet i denna punkt återremitteradt.

Herr Hasselrot: Det har redan blifvit yttradt så mycket i frågan, att jag icke skall besvara Kammaren med något långt föredrag, utan anhåller jag blott med några få ord få antyda min ställning i densamma. Jag erkänner villigt, att enda rättsgrunden för rösträtten i kommunala frågor är skattebidragen till kommunen, och att således rösträtten bör med hänsigt dertill ordnas; men å andra sidan kan jag icke förneka, att det blott är en akt utaf billighet att begränsa rösträtten, så att icke, såsom nu på många ställen är förhållandet, hela magten i fråga om kommunens angelägenheter må hvila i en enda persons hand, hvilket naturligtvis måste alstra mycket missnöje och bitterhet. Lika litet som jag skulle vilja medgifva en rösträtt per capita, lika orättvist anser jag det vara, att all magten bör läggas i en persons eller ett fåtals händer. En sådan begränsning, som Utskottet föreslagit, synes mig billig, särdeles hvad angår bolagens rösträtt; och då nu redan en gräns för rösträtten i gällande författningar förefinnes, men denna icke mera anses rättvis, tror jag det vara synnerligen klokt att godkänna den af Utskottet föreslagna röstbegränsning, såsom efter mitt förmenande synnerligen billig. Om det i allmänhet är klokt att godkänna, hvad som är rättvist och billigt, så är det än klokare att i förevarande fråga lemna ett sådant godkännande, ty först derigenom kommer man på fast grund och kan med kraft bjuda stormen spetsen. Jag vill icke längre uppehålla Kammarens tid, utan får, då jag är öfvertygad, att bifall till Utskottets förslag icke skulle komma att medföra någon rubbning i Första Kammarens sammansättning, anhålla, att hvad Utskottet föreslagit måtte godkännas.

Herr Frisk: Enär det af nu förda diskussionen synes mig som pluraliten af denna Kammares ledamöter ärnar afslå nu ifrågavarande punkt af Lag-Utskottets Utlatande, så vill jag ej med min tystnad synas dertill hafva bidragit, utan får jag förklara, det jag ärnar bifalla hvad Utskottet i förevarande punkt föreslagit, emedan jag anser nuvarande röstberäkning vara både orättvis och obillig, och att det derföre är högst angeläget att den med aldra första ändras.

Uti

Uti min hemort, Hudiksvall, finnes det 4 stora bolag (ett bank-, ett jernvägs-, ett ångbåts- och ett bryggeri-bolag), hvilkas direktioner *aldrig någonsin tillåtit sig* att i kommunens angelägenheter begagna sina stora röster, och skulle alla bolags-direktioner visa samma tillmötesgående för den allmänna meningens kraf, så behöfdes intet särskildt stad-gas om inskränkning af bolags rösträtt.

Hvad åter beträffar den personliga rösträtten, så har jag, som i min kommun i flera år haft det högsta röstantalet, många gånger tvekat att begagna denna min röst, hvarmed jag kunnat besegra 20 å 30 af närvarande mindre röstberättigade och skulle jag vara särdeles nöjd med, om genom lag maximibeloppet för rösträtten mycket nedsattes under det nu af Utskottet föreslagna. För närvarande får jag dock nöja mig med hvad Utskottet föreslagit, till hvilket jag således vördsamt får yrka bifall, och tror att denna Kammare icke allenast af rättvisa och billighet, utan ock af politisk klokhet, bör bifalla nu ifrågavarande punkt i Lag-Utskottets Uflåtande, enär jag befarar att Kammaren eljest kanske snart nog på grund af allmänna meningens påtryckning nödgas antaga ett förslag, som mycket mera nedsätter maximum af rösträtten än hvad Lag-Utskottet nu föreslagit.

Grefve Mörner, Carl Göran: Till en början beder jag att med anledning af hvad en talare i början af detta sammanträde yttrade om hvad jag i nästföregående plenum skulle hafva sagt, få göra några erinringar. Jag tror icke att jag i mitt då afgifna yttrande utmärkte, att det af mig åsyftade yttrandet blifvit fäldt under öfverläggningarne på Riddarhuset. Huru härmed förhåller sig, kommer att visa sig då mitt yttrande blir uppsatt. Den högt aktade talaren har emellertid fullkomligt rätt uti, att yttrandet egde rum vid en af representationsförslagets anhängare föranstaltad särskild sammankomst å börsen, hvarvid väl intet protokoll fördes, men likväl så föranstaltades att vissa yttranden sedermera fingo plats i den officiela tidningen. Då jag vid den häntydning på den värde talarens yttrande, som jag i förra plenum tillät mig, endast stödde mig vid hvad jag i mitt minne behållit af tilldragelsen, kunde citationen ej vara ordagrann. Jag är derföre samme talare så mycket mera förbunden för det att han genom det meddelande, som han nu lemnat, angående ordalydelsen af det åsyftade yttrandet, satt Kammarens ledamöter i tillfälle att dermed jemnföra hvad jag derom yttrat. För min del vågar jag tro att den uppfattning, som jag gjort om syftningen i talarens ord, icke skall befinnas hvilat på något misstag. Samme talare yttrade vidare, att de förändringar, som vid de föregående punkterna blifvit af denna Kammare beslutade, i afseende på utsträckning af rösträtten nedåt såväl i städerna som på landet, icke voro att anse ens såsom lika med en tum. Tankarne härom kunna visserligen vara delade, och hvad mig enskildt angår, har jag tyckt ett ej ovigtigt skäl för bibehållande af nuvarande minimum för dem, som skola ega att i kommunens angelägenheter deltaga, kunna ligga deri, att det är af vigt att ledningen af kommunens angelägenheter öfverlemnades endast åt dem, hos hvilka, jemte intresset för desamma, kunde förutsättas så mycken ledighet från andra göromål, att de hade tid att tänka på

dessa angelägenheter, och så mycken bildning, att de om desamma kunde hos sig stadga en själfständig åsigt. I en sådan uppfattning om de nödvändiga villkoren för ett nyttigt utöfvande af rösträtt i kommunens angelägenheter, har jag trott mig finna ett skäl för bibehållande af det nuvarande stadgandet angående ett minimum utaf inkomst, utan hvars egande rösträtt icke borde ifrågakomma. Då emellertid den värde tälaren förklarar, att den beslutade förändringen i detta fall är af så ringa betydelse, att den ej förtjenar afseende, och han från sin högre, mera omfattande ståndpunkt väl måste anses kunna med säkrare blick än vi andra bedöma denna fråga, så måste detta hans förklarande vara för de besegrade särdeles lugnande och för min del tryggar jag mig gerna dervid. Jag är honom vidare tack skyldig för det en annan anmärkning, som jag vid samma tillfälle tog mig friheten göra, om det osäkra deri att skattebeloppet och icke uppskattade inkomsten blifvit lagdt till grund för rösträtten inom kommunen är vorden af honom godkänd: men för min del kan jag ändå icke, hvad angår den fråga, som nu är under öfverläggning, komma till samma resultat som han. Jag har redan uttalat min åsigt derom, att för bibehållandet af en begränsning af rösträtten nedåt skäl kunde finnas, hemtade från omständigheternas kraf, samt ett nödigt afseende på det helas fördel; men för yrkandet att man icke borde hafva någon begränsning uppåt i fråga om rösträtten, har jag icke tyckt mig höra något annat skäl uppgifvas än angelägenheten af att, så vidt möjligt vore, söka oförändradt bibehålla det bestående. Det var ock i främsta rummet önskan att bibehålla detta orubbadt, som föranledde mig att vid förra sammankomsten söka, så vidt på mig kunde ankomma, ävägbringa ett afslag på Utskottets då behandlade framställning, och detta utgjorde, enligt min tanke, en grund, hvaruppå man vid behandling af ärendet i sin helhet kunde för närvarande stödja sig. Denna grund har emellertid nu fallit bort genom de af båda Kamrarna redan fattade beslut och vi äro inne på jemkningarnes område. Då således en sådan är beslutad att ske åt ena sidan, synes mig att man bör tillse, huruvida den ifrågasatta jemkningen åt den andra sidan är billig och ändamålsenlig eller icke. Enligt min åsigt är det gifvet, att inom samhället väl bör vara så stäldt, att ett tillbörligt inflytande på kommunens angelägenheter inrymmes åt den större förmögenheten; men att detta inflytande bör vara obegränsadt eller öfverväldigande, följer icke deraf. För närvarande lemna vår kommunallag icke någon garanti för att icke detta sistnämnda kan komma att ske, utan är det fastmera obestriddligt att inom åtskilliga kommuner afgörande rätten ligger uteslutande hos en eller några få. Penningen har således i och för sig nu icke litet inflytande. Det är dock ej alldeles säkert att i en kommun, der t. ex. en enda person kan ensam besluta i kommunens angelägenheter, denna person äfven har det bästa omdömet och således kan på det för kommunen mest nyttiga sätt utöfva denna magt. Det vore åtminstone en särdeles lycklig tillfällighet, om sådant, icke blott någon gång, utan alltid, eller oftast inträffade. För min del tror jag därför, att äfven för dem, som anse det vara af vigt att magten inom kommunen icke uteslutande eller företrädesvis lägges i massans händer, det blir nödigt att å andra sidan tillse, att denna magt icke så concentreras i en eller några få personers händer, att i kommunen envälde till följd deraf uppstår. Äfven deri kan ligga icke blott en olägenhet utan

en fara. Jag tror, att det missnöje, hvarom nu mycket blifvit taladt, mera härleder sig derifrån, att en stor del af dem, som nu äro röstberättigade, funnit sig betydligt så litet i jemnförelse med några få andra kommunens medlemmar, än derifrån att en del personer stått utanför den röstberättigade samlingen. Jag tror till och med att man kan hysa någon tvekan, huruvida dessa sednare skola i allmänhet blifva särdeles tacksamme för den dem beviljade förmånen, utan om icke många bland dem skola anse, att genom förändringen endast en ny börda blifvit på dem lagd. Deremot vill jag icke förneka att bland dem, som för närvarande inom kommunen innehafva rösträttighet, men som kommit under fund med att denna rättighet är mera skenbar än verklig, någon missbelåtenhet är rådande, och att ibland dem till och med åtskillige kunna finnas, som för undgående af delaktighet i åtminstone några af kommunens utgifter, måhända gerna skulle vilja komma i lika belågenhet med dem, som ingen rösträtt ega. Jag är likväl böjd för att anse berörda missnöje icke för närvarande hafva sådana proportioner, att man med afseende på detsamma nu måste nödvändigt skrida till några förändringar i våra kommunallagar; men då det redan är beslutadt att en förändring skall i desamma göras, ser jag icke något skäl, hvarföre man icke skall söka jemka jemväl nu ifrågavarande stadgande, derest man finner detsamma vara föga ändamålsenligt. Utskottets förslag innefattar ett försök till lösning af det föresatta problemet, men huruvida lösningen är lyckad, tillåter jag mig icke att på något sätt afgöra. Att förslaget icke skall komma att tillfredsställa de missnöjdas anspråk, tror jag mig väl kunna förutse, hvaremot för mig är omöjligt att på förhand bedöma, huruvida antagandet af detsamma kan vara med någon värd förenadt. Detta har icke heller blifvit å vederdelosidan på något öfvertygande sätt ådagalagdt, och tillåter jag mig med afseende häruppå att, hvad särskildt angår frågan om städerna, i Kammarrens minne återkalla, att i alla städer med mer än 3,000 innevånare har kommunalstämman egentligen icke något annat att göra, än att välja stadsfullmäktige, åt hvilka beslutanderätten i nästan alla stadens angelägenheter är öfverlemnad. För att nu bedöma en persons större eller mindre lämplighet att vara stadsfullmäktig, torde väl icke behövas att den i valet deltagande skall ega någon stor förmögenhet, likasom förmögenheten väl icke heller bör vara det enda bestämmande i frågan om rösträtten. Jag har för min del derföre icke funnit mig hafva tillräckliga skäl att numera, sedan stabilitets-grundsatsen blifvit öfvergifven, mot-sätta mig hvad som i denna punkt blifvit föreslaget.

Många ledamöter hördes nu ropa på proposition.

Herr von Gegerfelt: Ehuru jag bidragit till det slut, hvori Utskottet i denna punkt stadnat, anser jag mig böra tillkännagifva, att jag icke kan annat än erkänna vigten af de anmärkningar, som den förste talaren framställt, rörande den af bevillningens föränderlighet beroende rörligheten af det föreslagna maximum för rösträtten. Jag beklagar, att detta förbigått Utskottets uppmärksamhet, och anser denna omständighet böra föranleda ärendets återförvisning, då felet genom en redaktionsförändring lätteligen kan afhjelpas. Jag vill icke upptaga Kamrrens tid med att ytterligare försvara Utskottet mot de anmärkningar.

som i öfrigt mot Betänkandet blifvit framställda, helst samtliga dessa anmärkningar redan blifvit af andra talare besvarade, nöjaktigt för dem, som gilla Utskottets förslag; otillfredsställande för dem, som underkänna detsamma. En erinran kan jag likväl ej undanhålla. Man har sagt, att Utskottets förslag skulle strida mot den princip för rösträtten i kommunala frågor, som fanns i våra kommunallagar bestämd, eller att man bör få rösta i samma proportion, som man deltagit i bekostande af kommunens utgifter. Jag vågar tvärtom påstå, att Utskottets förslag blott är en konsekvens af denna princip. Då en person eller några få erhålla mera än hälften af kommunens hela röstetal, blifva de i sjelfva verket ensamme röstegande, under det alla de öfriga, som dock äfven i betydlig mån bidraga till kommunens utgifter, äro beröfvade tillfället att med sina röster inverka på besluten om de utgifna medlens användande. Då nu principen för rösträtten i kommunala frågor just består deruti att man sökt ställa rättigheter i jemnt förhållande till skyldigheter, men en sådan jemnvigt i det af mig anförda fall icke kan iakttagas, synes det mig vara både rättvist och med kommunallagarnes princip fullt förenligt, att i nämnda fall göra en inskränkning i rösträtten. Vål är det sannt, att man icke, såsom en föregående talare yttrat, kan antaga, att mängden har rätt, men lika sannt är, att man ej heller kan antaga, att fåtalet har rätt mot mängden. Endast genom att i rätt tid göra billiga eftergifter åt den allmänna åsigten, undviker man den af nämnda talare motsedda faran, att magt blifver rätt.

Friherre Sprengtporten: Sedan Kammaren genom sitt beslut vid 5:te och 6:te punkten, som i och för sig sjelf väl kan vara mindre betydelsefullt, men likväl uppdrager en sträng gräns emellan den besutne och den obesutne, men icke obesattade, befolkningens ställning i kommunala frågor och i politiskt hänseende — hvilken gräns förut icke funnits — anser jag för min del isen bruten för nödvändigheten att vidtaga ytterligare förändringar i kommunallagarne, och jag skulle af denna anledning, och i anseende till befintliga sammanhanget emellan förenämnda punkter och den nu under öfverläggning förevärande, icke vara obenägen att biträda den mening, som af grefve Mörner framställt. Men jag hyser derjemte den åsigten, att hvarje förändring i rösträtten blir ensidig, så framt icke kommunallagarne i hela deras omfattning i och med detsamma komma att undergå en allmän revision, och åtskilliga föreskrifter i dessa lagar, hvilka äro nog obestämda och sväfvande i uttrycken och förthy lätt kunna leda till förnärmande af enskild rätt, och detta så mycket snarare, ju mera rösträtten utsträcker, blifva skarpt bestämda, och med detsamma kommunens magt återförd inom behöriga gränser. Jag har ej ansett mig kunna undgå att, då frågan nu blifvit väckt om en återremiss, fästa uppmärksamhet på denna omständighet och förenar mig i yrkandet på frågans återförvisande till Utskottet.

Ropen på proposition förnyades.

Herr Wallenberg: Här är visserligen taladt så mycket i detta ämne både för och emot Utskottets förslag, att jag kunde åtnöja mig

med att stillatigande lägga min röst i urnan; men då flera saker, som yttrats, enligt min tanke äro fullkomligt origtiga, kan jag icke underlåta att med några ord bemöta dem. Här har blifvit yttradt, att den nuvarande rösträtten skulle reducera hela mensklighetens rätt till lika med noll. Detta är en öfverdrift, som man vanligtvis icke får höra på detta rum. I Lag-Utskottets Betänkande förekommer en tabell, hvaraf man får se huru rösträtten utfallit i Stockholm år 1867. Här finnas två bolag, hvars inflytande enligt gällande röstskala är betydligt reduceradt, och i öfrigt måste man bemärka att deras rösträtt är inskränkt inom en valkrets eller ett distrikt, som eger utse endast $\frac{1}{3}$:del af hela det antal stadsfullmäktige, som här skall väljas. Om nu dessa bolag skulle kunna öfverrösta de öfriga röstberättigade, så komme ju detta icke att utöfva inflytande på mera än $\frac{1}{3}$:del af det antal stadsfullmäktige, som skola utses för Stockholm; kan man väl då med skäl säga att hela mensklighetens rätt är reducerad till noll? Jag tror det icke. Dessutom är den nu stadgade begränsningen af $\frac{1}{10}$:del utaf stadens eller valkretsens hela röstetal så tillräckligt, att, om de valberättigade mera mangrannt, än som nu är fallet, infunno sig vid valurnorna, olägenheterna, om sådana deraf skulle kunna uppstå, skulle vara af ringa eller ingen betydelse. Här har under näst föregående plenum blifvit upplyst att vid val af magistratspersoner blott ett ringa antal valmän äro tillstädes och att vid andra val knappast 10 procent af de väljande infinna sig. Det är de missnöjde, som så talat, utan att dervid tänka på, att de anförda omständigheterna endast hafva afseende på sättet, hvarpå rösträtten utöfvats. Derom är dock nu icke fråga, och jag hemtar från rådplägande församlingar, der det röstas per capita, ett stöd för min tro, att, äfven om rösträtten skulle längre utsträckas än nu och bolagen derifrån uteslutas, valsammankomsterna icke skulle blifva flitigare besökta derför, att alla kunde med lika rätt i valen deltaga. Det är likväl ej endast emot sättet, hvarpå rösträtten utöfvats, som man rigtat sina anmärkningar, det är ock isynnerhet emot den förmenta orättvisan att bolagen ega rösträtt; en rätt, som man ingalunda kan påstå hafva utöfvats till någon skada.

Jag skulle emellertid icke vara rädd för att antaga Lag-Utskottets nu förevarande förslag, eller hvilket annat som helst, och skulle äfven rösta för dess antagande, om det kunde visas, att det tillfredsställde allas fordringar. Det tillfredsställer emellertid inga. Den, som inbillar sig, att man med Lag-Utskottets förslag skulle kunna tillfredsställa de missnöjde i landet, begär ett grundligt misstag, och detta misstag skulle möjligen kunna föranleda ett beslut, som, utom andra olägenheter, äfven skulle göra att frågan om bolagens beskattnings- och rösträtt i kommunala angelägenheter blefve skjuten i bakgrunden. Jag har på samma gång jag tillät mig att i denna Kammare föreslå förändring i 72 § Regeringsformen, för att sedermera kunna tillförbinda hvarje bankinrättning att med klingande mynt inlösa sina sedlar, väckt fråga om ordnandet af bolagens skattskyldighet på ett mera ändamålsenligt och tillfredsställande sätt. Om nu här antages Lag-Utskottets i den nu förredragna punkten framställda förslag, så är det på samma gång slut med denna fråga, rörande bolag.

Det har blifvit yttradt, att bolagen icke borde hafva någon rösträtt alls. Man pålägger dem emellertid skatter och sedan de utgjort dessa en tid, säger man till dem: »Ni hafva nu blifvit vana att skatta och kunna derföre gerna vara af med rösträtten». Detta blir säkert också händelsen, om man icke i tid söker ordna och bestämma denna fråga, utan afböjer den på samma sätt, som förslaget till ändring i ofvannämnda 72 § afslogs med det yttrande att, om bara de enskilda bankerna börja invexla sina sedlar med silfver, så skola vi nog ändra 72 §. Att ordna bolagens rösträtt är ej så omöjligt, som mängen kanske föreställer sig. För det att man ej kan ordna detta i afseende på alla bolag, vill man icke ordna det för något. Här finnas nu bolag, hvars beskaffenhet noggrannt bestämmes genom speciella lagar, så att något missstag om detta special af bolag, ej kan ega rum. Hvarföre har man ej ordnat deras rösträtt, hvarföre har man ej fördelat den kollektiva rösträtt, som för närvarande utöfvas af 25 bolagsstyrelser eller direktioner, på de 9,000 personer, som utgöra delegare i dessa bolag? Skulle icke detta vara ett steg framåt, som skulle tillgodose rättvisans fordringar? Skulle sedermera någon med skäl kunna klaga öfver bolagens rösträtt?

Faran af de nu föreslagna förändringarne skulle för Stockholm icke blifva öfverhängande, men huru skulle det se ut i en liten stad, om ett bolag, hvilket der erlägger utskylder till kommunen, som utgöra $\frac{3}{4}$ delar af hela skattesumman, skulle i afseende på sin rösträtt inskränkas till den grad, som nu föreslagits, och sålunda bli beroende af personer, som, ehuru välmående de kunna vara, dock möjligen kunna fatta sådana beslut, att detta bolag nödgas upphöra att tillhöra detta samhälle eller denna stad?

Ett annat skäl, hvarföre jag anser det vara af vigt att bolagens angelägenheter härutinnan med det snaraste ordnas, är det att man på många ställen kommit öfverens om en progressiv beskattning. Denna progressiva beskattning, att man för 10,000 R:drs kapital skattar 1 R:dr, för 20,000 R:dr och deröfver 2 R:dr, för 30,000 R:dr och deröfver 3 R:dr o. s. v., är dock icke rättvis eller lämplig. Den kan möjligen anses lämplig om de skattdragande hafva enahanda utgifter och omkostnader, och inkomstkällorna äro af samma slag, men för ett bolag, som skattar för 70,000 R:dr, och ej är i stånd att gifva sina delegare större utdelning än 5 procent på deras insatta kapital, och som afkastar t. ex. 500 R:dr årligen, äro dessa 500 R:dr tredubbelt beskattade. Är detta rätt och billigt och kan det på något sätt försvaras? Om denna fråga förbises, ger man med detsamma ett hugg åt associationsandan i vårt land, hvilken vi, som dertill icke hafva hvarken nog magt eller penningar, ännu icke kunna umbära.

Af dessa anledningar får jag anhålla om afslag å Utskottets Betänkande i denna punkt.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Jag skall försöka att fatta mig så kort som möjligt, på det att Herrarnes tålmod icke må bli satt på ett för hårdt prof.

I fall hvar och en vill gå till sig sjelf och öfvertänka, huru han vid många tillfällen stadnar i villrådighet om det rätta handlingssättet, samt huru man ofta är frestad att följa stundens impuls, men likväl då man

får närmare fundera på saken, icke sällan jemkar sina åsigtter och öfvergår på en helt annan än den man i början hyste, så borde denna individens erfarenhet äfven kunna tjena till varning och vägledning vid angelägenheter, som angå de vida viktigare föremålen, kommunen eller staten, så att man icke heller der, utan nödtvång, beslutar eller handlar efter möjligen förutfattade eller ock hastigt påkomna åsigtter, utan noga öfverväger, pröfvar inkast och derefter beslutar. Detta blir så mycket nödvändigare om, under en debatt, en mängd skiftande meningar blifvit framkastade och, då den ene yrkar ett, den andre åter ett helt annat, deraf i alla händelser, och oberoende af det olika värde meningarne kunna hafva, framgår att hvad som är bäst och rättast kan vara tvifvelaktigt och måste med ospard möda sökas.

Angående ifrågakomma Betänkande, har en stark meningsstrid egt runn och, i följd deraf, äfven blifvit yrkadt återremiss, hvarvid jemväl ibland Lag-Utskottets ledamöter vi hafva hört talare medgifva, att det framlagda förslaget icke vore tillfredsställande utan till och med ofullständigt. Hvad kunna vi då göra bättre, än att till Lag-Utskottet återremittera ärendet, då vi kunna hoppas, att de utmärkte och kunnige män, som sitta i nämnda Utskott, skola med den ledning diskussionen lemnat, och sedan de anförda skälen för olika meningar blifvit pröfvade och hvad som är godt användt, det onyttiga bortopadt, framkomma med ett nytt arbete, hvars antagande icke torde erfordra så mycket jemkningar och hvars gagn kunde blifva af största värde.

Bland annat tal, som i dag här blifvit fördt, har man ock talat om rättsprinciper och försökt att försvara olika sådana. Tvisterna här om hafva, såsom vi veta, varit många. Så kan man t. ex. säga, att en grundsats i fråga om mensklige rättigheter är väl, att menniskan eger rätt att lefva i samhället, i familjen etc.; en annan är den, att menniskorna ega begagna sig af de rättigheter de förvärfvat och bibehållit från urminnes tid, och hvilka de sälunda åtnjuta genom en slags urminnes häfd; och en tredje slutligen är, att åtnjuta skydd för rättigheter, som genom lagen blifvit dem tillförsäkrade; — men dessa genom lagar gifna rättigheter kunna visserligen genom andra lagar borttagas eller förändras.

En ärad talare, som gjort en snillrik skildring öfver en del förhållanden i Europa, framställde tre hufvudsatser, som han påstod vara falska, men som i den civiliserade världen, det oaktadt, skulle hafva gjort sig gällande. Den första satsen skulle lyda så »guld är dygd». Denna sats är för mig främmande, men väl har jag hört påstås att »guld är magt». Den satsen torde åter innebära sanning, och om så är, torde tillhöra lagstiftarne söka så ställa, att guldets må i samhället blifva en välgörande icke en förderfvande magt, och att, genom lämpliga åtgärder, öppna utvägar för så många som möjligt, att kunna på lofligt sätt förvärfva någon del af detta guld, och derigenom, för så vidt af materiela förhållanden beror, blifva nöjda och trefna samhällsmedlemmar, och att antalet må blifva så litet som möjligt af dem, för hvilka lifvet, tillbragt under en jenn kamp mot nöd, synes nästan endast såsom ett oupphörligt lidande. Den andra satsen var den »flertalet är sanning». Äfven denna sats är för mig obekant; deremot hade jag hört en annan »flertalet vill rå». Det påståendet fordrar uppmärksam-

het och om, såsom jag nyss antydt, samhället bör inrättas i möjligaste mån till allas bästa, måste dock tillses att samhället ej går öfver ända, utan så ordnas att flertalet lär sig förstå att rätt, ej godtycke, bör herrska och att samhällets grundval är lagbundenhet. Den tredje satsen var »magt är rätt». Denna sats erkänner jag för riktig, i fall magten är byggd på lag och rättvisa; är den icke så, utan magten härrör ifrån orättvisa, då blifver magten endast ett våld.

Då jag nu återgår till det egentliga ämnet, beder jag Eder, mine Herrar, att detta icke måtte nu ovilkorligen afgöras, utan att det måtte ännu en gång få undergå noggrann ompröfning, och upprepar derföre mitt yrkande om återremiss.

Herr Landgren: Då jag vid föregående plenum hade ordet, fäste jag uppmärksamheten på, att den kommunala beskattningsrätten och den politiska valrätten på ett skadligt sätt vore sammankopplade i våra kommunallagar, och att detta missförhållande borde undanrödjas, hvarefter man med vida mindre äfventyr kunde medgifva de jemkningar i kommunallagstiftningen, som omständigheterna påkalla. Jag framställde ej då något bestämdt yrkande om proposition på min hemställan, men begärde att framdeles, om omständigheterna dertill gäfvö anledning, få framlägga ett förslag. Nu hafva emellertid flere talare yrkat återremiss, och jag vill då endast förklara, att jag instämmer med dem, som velat återförvisa punkten, i den syftning: »att alla bestämningar rörande riksdagsmannavalen utbrytas ur kommunallagarne och utan förändring i sak sammanföras i en enda vallag, hvars antagande må utgöra oefftergiftigt vilkor för hvarje förändring i kommunallagarne».

Grefve Sparre, Eric: Jag skall ej länge upptaga Kammarens tid; jag vill endast anmärka, att det är bra mycket begärdt af Utskottet, att det i en så viktig och så svår fråga, der dessutom hvar och en så envist fasthåller vid sina åsikter, skall genast och första gången kunna åstadkomma och framlägga ett förslag, som tillfredsställer allas härutinnan så motsatta önsknningar. Jag har emellertid anledning antaga, att den utredning, Kammararen i frågan synes fordra, skall kunna lemnas af Utskottet, som verkligen har tillgång på krafter och förmågor, nog upplysta uti dessa förhållanden för att kunna göra denna utredning. Det kommer icke att lända till någon nytta, om Kammararen nu afslår punkten, med afscende synnerligast derpå att starkt missnöje med nuvarande stadganden rörande kommunala rösträtten är rådande i landet, särdeles i städerna, der man högt uttalat sig för en reform i den syftning, som Utskottet nu föreslagit.

Genom de yttranden, som här blifvit afgifna och äfven genom enskilda samtal har jag emellertid blifvit öfvertygad derom, att förslaget ej är fullt lämpligt, och vill derföre ej påyrka bifall å detsamma; men för Kammarens egen skull och då jag såsom ledamot af Lag-Utskottet underkastar mig det förnyade arbetet, som en återremiss skall medföra, hemställer jag, att Kammararen icke må förvägra bifall till den af flere utaf Kammarens ledamöter framställda begäran, att Betänkandet i denna punkt måtte af Utskottet ånyo tagas i öfvervägande. Jag instämmer med dem och yrkar sålunda återremiss.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan, dels återremiss deraf och dels afslag deraf. framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvarvid svarades talrika nej, blandade med ja, sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllo med många ja och nej i blandning, och slutligen proposition på afslag å merberörda hemställan, hvilken proposition likaledes besvarades med många så väl ja som nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Sedan Kammarén, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, till kontraposition vid voteringen antagit återremiss af punkten, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som afslår Lag-Utskottets hemställan i 8:de punkten af Utlåtandet N:o 31, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, återförvisar Kammarén denna hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 53.

9:de punkten.

Herr Wallenberg: Att döma af Lag-Utskottets ordförandes sista yttrande och då föregående punkt blifvit afslagen, torde det vara bäst afslå äfven denna punkt. Utan att vilja eller anse mig behöfva omständligare redogöra för mina motiver, anhåller jag derföre om afslag å Betänkandet i denna del.

Herr Hasselrot: Jag anhåller om bifall å denna punkt.

Grefve Sparre, Eric: Jag vill vid den utgång, som voteringen rörande förra punkten erhållit, ej tala för bifall till Betänkandet i den nu föredragna delen. Jag finner alltför väl hvad klockan är slagen och anser det derföre ej vara rätt att trötta Kammarén med långa tal. Det vill jag endast säga till Lag-Utskottets försvar, att det aldeles icke förbisett, att för landet denna begränsning vore mindre behöflig än i stad. Det nuvarande stadgandet derom, att arrendator röstar för den gård, han innehar, innebär en i afscende på jordbruksfastighet temligen tillräcklig garanti emot en alltför öfverdrifven magt i fråga om kommunalstyrelse på landet. Det, som dock mest föranledt Utskottet att framställa förslaget och tillstyrka detsamma, är den känedom, Utskottet har om den öfverdrifna och betungande röstöfvervigt åtskilliga fabriker, eller,

för att tala om Norrland, sågverksbolag utöfvat. Att åt sådana verk, som anläggas för att inom kort tid afverka skogen, hvarefter, sedan detta skett, de nedläggas, lemna en för vidsträckt rösträtt är alltför vådligt och kan lätt föranleda dertill, att de begagna sin röstöfvervigt till att åstadkomma beslut, som blifva för kommunens framtid menliga. Det är ock isynnerhet denna omständighet, som föranledt Utskottet, att jemväl i fråga om den kommunala rösträtten på landet föreslå $\frac{1}{10}$ -del af kommunens hela röstetal såsom maximum härutinnan.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till samma hemställan, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

10:de punkten.

Grefve Sparre, Eric: Till följe af de nu sednast skedda afslagen, hemställer jag att i stället för »8, 9 och 11 §§», måtte få kvarstå endast »8 och 9 §§». Den tillagda 11 § i denna punkt hade afseende på de uti de två nästföregående punkterna föreslagna förändringar.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls med den förändring, att orden: »8, 9 och 11 §§» utbyttes emot orden: »8 och 9 §§».

11:te punkten.

Herr Wallenberg: Den första raden i inledningen till Betänkandet i denna punkt: »Såvida de maximibestämmelser, hvilka Utskottet nu föreslagit, vinna Riksdagens bifall», utgjorde Utskottets motiv för afstyrkan af min motion, detta motiv är nu bortfallet, och jag hemtar deraf ökad anledning att anhålla om återremiss, ty den kollektiva rösträtten utgör den största anomali uti våra kommunala röstförhållanden. Äfven om man icke kan hafva förhoppning att få denna fråga löst vid denna riksdag, så skulle ett bifall till Utskottets omotiverade afstyrkande tyda derpå, att Kammaren vore likgiltig för frågan och ej ville lyssna på det örat. Det är derföre jag får hos Herr Talmannen anhålla om proposition på återremiss af Betänkandet i den nu föredragna punkten.

Flere ledamöter hördes häri instämma.

Herr Thorburn: Jag anser, att den allmänna klagan, som i landet låter höra sig öfver nu gällande stadganden i fråga om rösträtt i kommunala angelägenheter, blifvit framkallad af den orättvisa, som uppenbarligen ligger deri, att bolagen ega utöfva rösträtt genom sina styrelser. Detta missnöje är i min hemort så stort, att på sednare tider ingen styrelse vågat begagna sin rösträtt — härmed kan man tro att

allt är hulpet, men så är ej förhållandet, då de emellertid i allt fall innehafva denna rätt och kunna inträda i dess utöfning, när de vilja och behaga. De olägenheter, som af samlad rösträtt uppstå, ökas då den får utöfvas af en styrelse, ty styrelsen utväljes af delegarne för att sköta en viss affär, och har vid röstning nästan skyldighet att bevaka bolagets fördel uteslutande. För att sköta en affär fordras särskilda kunskaper, vidt skiljda från dem, som erfordras för en duglig kommunalkarl. Styrelsen inbetalar bevillingen, kommunala utskylderna, men ej ur egen ficka, de inbetala endast såsom ombud för delegare, som verkligen äro de betalande, och ej bör agenten få utöfva principalens rösträtt. Emellertid måste bolagsmännen vid val af styrelse hufvudsakligen tillse, att de dertill finna personer, som fullkomligt förstå sig på affären, och just möjligheten att, såsom också ofta händer, dessa styrelseledamöter icke förstå sig på kommunala värf, visar origtigheten af de nu gällande lagbestämmelserna, som sammanbinda rösträtten vid styrelsen för affären. Det har äfven händt att flertalet utaf delegarne i ett bolag anmodat styrelsen att rösta åt ett visst håll, men, detta oaktadt, har styrelsen likväl röstat åt ett alldeles motsatt. Den styrelse, som handlade så själfständigt blef emellertid afsatt, emedan den var sammansatt af sådana personer, som förstodo att sköta bolagets affärer.

Jag anser derföre, att en rättelse i dessa nu bestående förhållanden är nödvändig, och att hvar och en bolagsdelegare bör tillerkännas rösträtt inom den kommun, till hvilken bolaget erlägger bevilling. Man säger, att detta skall verka skadligt, emedan många delegare bo utom den kommun, hvaruti de sålunda blifva röstberättigade. Jag vill härutinnan endast påpeka, att kommunalförfattningarne för närvarande så förordna för all fastighet eller rörelse i annan kommun, än hvarest man är bosatt, och att ofta bolagens styrelseledamöter äro boende utom den kommun, hvari styrelsen eger rösta. Jag vill anföra ett exempel från mig själf. Jag är boende och mantalsskrifven på landet, men då jag egde en lott å 1,000 R:dr uti ett bolag i annan kommun, blef jag vald till styrelseledamot, och utöfvade der sålunda rösträtt för 750 gånger den rörelse jag der egde, och då jag samtidigt var i styrelsen för tre andra bolag, bevisar detta, att jag boende i annan kommun härigenom der haft alltför stor rösträtt. På landet, hvarest rösträtten ej är begränsad, kan styrelsen för de stora bolagen, som nu ofta der uppstå, utöfva en ännu större öfvermagt.

Jag är innerligt öfvertygad att bolagens affärer skola skötas bättre och deras rörelse utvidgas och förbättras, om styrelseledamöterna blifva befriade från omtanken för kommunen. Då nu Kammaren hittills afslagit allt möjligt af hvad som föreslagits och jag anser det vara billigt att man tillerkänner denna, af bolagsstyrelserna hittills utöfvade, rätt åt hvar och en af bolagens delegare, hoppas jag att Kammaren skall vara lika villig att gå mina härutinnan uttalade önsknings till mötes och afslå Utskottets Betänkande äfven i denna punkt. Då emellertid något förslag väl svårligen lär kunna af Kammaren direkte antagas, hemställer jag om återremiss i den syftning, Herr Ribbing i sin reservation uttalat.

Herr Hazelius: Då skälen för Utskottets förslag i denna punkt

helt och hållet förfallit genom Kammarens afslag af de föregående tvänne punkterna, och då jag anser så väl den största orättvisa af det nuvarande röstsättet, som det hufvudsakligaste missnöjet mot detsamma, hafva sin förnämsta grund i bolagens rösträtt, så anhåller jag om frågans återhänvisning.

Grefve af Ugglas: Jag får ock för min del anhålla om återremiss. Att det egentligen varit mot bolagens rättighet att afge ett så stort antal röster i kommunala frågor, som missnöjet varit rigtadt, är något, som är allmänt känt. Dessutom förefaller det mig, att denna rättighet icke är i fullkomlig öfverensstämmelse med kommunallagarnes öfriga föreskrifter. Man har velat göra bolaget till en persona moralis. Jag får med anledning häraf fästa uppmärksamheten på den frågan: Hvad är det egentligen, som beskattas, och hvarför röstar man? Man röstar icke för sjelfva bolagets rörelse, utan för den dividend, som af bolagets rörelse vunnits. Denna tillkommer emellertid icke bolaget utan de enskilde bolagsmännen, hvilka vid sådant förhållande ock måste hafva en uteslutande rätt att rösta. Detta är ock i enlighet med kommunallagarnes bestämmelser, der det heter, att hvar och en eger utöfva rösträtt, der han drifver sin rörelse.

Jag vill icke vara vidlyftig, utan tillåter mig endast tillägga, att jag för min del skulle tro, att just efter det beslut, Kammaren nyss fattat, är det mera angeläget än någonsin att återremittera Betänkan- det i denna punkt. Man bör betänka, att man icke vid det beslutets fattande hade att välja emellan något annat än afslag och återremiss, och att endast två röster skiljde emellan de olika meningarne. Det kan således ifrågasättas, hvilka Kammarens åsikter i frågan äro, och för att nogare afväga denna skiljaktighet är det nödvändigt, att Kammaren icke blott i detta fall öfverenskommer om ett förslag, utan äfven positivt uttrycker, hvad Kammaren vill att i saken skall åtgöras. För att åt allmänna opinionen ge ett uttryck, hvilket jag anser vara af vigt för framtiden, anhåller jag om återremiss. Jag vet att det i sjelfva verket icke kommer att leda till något egentligt resultat, emedan Andra Kam- maren redan bifallit Utskottets förslag, men, som sagdt, Kammaren nöd- gas derigenom att uttala sin mening, hvilket alltid skall blifva gag- neligt.

Herr Faxe: Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att Lag-Utskottet, för hvad det i denna punkt föreslår, stödjer sig icke en- dast på dess tillstyrkande af mera begränsade maximibestämmelser för den kommunala rösträttens utöfvande, utan äfven derpå att bolags röst- rätt är beroende och betingad af dess skyldighet att till Staten erlagga bevilling och till kommunens utgifter bidraga, hvarförutan något posi- tivt förslag till förändring i nuvarande stadganden rörande grunderna för denna rösträtt samt sättet och stället för dess utöfvande icke af motionärerne blifvit framställt, om man ej vill dertill hänföra Herr Wal- lenbergs förslag i sista punkten. Jag tager mig friheten att upprepa hvad motionärerne härutinnan yrkat. Herr Falkman vill att »rösträtt icke må utöfvas för onyndigs egendom, aktiebolag och oskiftadt bo»; Herr Hazelius, »att aktiebolags rösträtt måtte försvinna»; Herr Magnell föreslår, »att bolag och med dem jemnförliga styrelseverk eller andra

så kallade moraliska personligheter må från rösträtt i kommunens angelägenheter uteslutas», och Herr Wallenberg »a) att bolag, som utfärdadt aktiebref, ställda till innehafvaren, icke böra för afkastningen af så beskaffade aktier åtnjuta någon rösträtt inom kommunen; b) att alla bolags styrelser böra åtnjuta rösträtt för de fastigheter, hvilka äro belägna inom samma kommun, som bolagets styrelse har sitt säte, och hvilka fastigheter äro bolagets gemensamma egendom», samt slutligen att, »c) egare af aktie eller lottbref åtnjuta rösträtt inom den kommun, der han är mantalsskrifven». Detta synes mig dock stå i så nära sammanhang med föreskrifterna, angående bevillningens påförande, att bestämmelserna i förra fallet icke kunna ändras, utan att jemväl Bevillningsstadgan förändras i samma syftning. Bolagen äro af så skiljaktig art och föremålen för deras verksamhet så olika, att ett för alla gällande gemensamt stadgande icke vore lämpligt. För att blott anföra ett exempel, så, om man än, utan att träda rättvisan för nära, kunde föreskrifva, att delegare i enskilda bankbolag och andra dylika, som drifva länerörelse, skola, i förhållande till den inkomst de af rörelsen åtnjuta, deltaga i utskylderna inom den kommun, der de äro bosatte, vore det åter högst obilligt, om bidragen på grund af inkomsten vid en fabrik eller annan sådan inrättning på en ort, der kanske blott en eller annan af delegarne är bosatt, skulle dragas till andra kommuner, der det stora flertalet af delegarne hade sina hemvist, oaktadt den förra kommunen fortfarande måste vidkännas alla de utgifter för fattigvård m. m., som just vore en följd af fabriken drifvande med en stor arbetarebefolkning.

Om man nu återförvisar punkten, så vinner man ju intet dermed. Andra Kammaren har redan bifallit denna punkt, och huru skall Utskottet då kunna vidtaga någon vidare åtgärd i anledning af motionerna, helst vid det förhållande, att intet bestämdt eller åtminstone icke något antagligt förslag blifvit framställt. Jag får därför anhålla, att Kammaren måtte godkänna hvad Utskottet här föreslagit.

Friherre Raab, Adam: Jag tager för afgjordt att Kammaren kommer att bifalla en återremiss i den syftning, hvori Grefve af Ugglas framställt sitt yrkande, nemligen för åstadkommandet af en tonedemonstration. Jag vill då äfven framlägga min åsigt och mitt motiv för en återremiss. Jag vill väl icke bestrida, att bolagen hafva, såsom en värd talare påstod, på ett mycket grannliga sätt begagnat sig af den dem tillkommande rösträtt; men jag anser dock ändamålsenligast, för att ej inleda dem i frestelse, att Herrar Falkmans och Hazelii motioner måtte bifallas, och yrkar därför i sådan syftning återremiss af Betänkandet i denna punkt.

Herr Wærn: Jag får yrka återremiss på Betänkandet i denna punkt, dels emedan föregående 8:de och 9:de punkter, hvilka utgjort Lag-Utskottets egentliga skäl för detta sitt afslag, blifvit af Kammaren afböjda, och dels, hvad som utgjort anledningen för mig att begära ordet, på det att Utskottet måtte tillförbindas att noggrannt utreda frågan och anföra för det förslag, det afgifver, skäl, som kunna prövas. Hade Utskottet på detta sätt förfarit, så hade hvar och en kunnat sätta sig in i frågan och Kammaren sålunda fatta ett beslut, grundadt på öfvertygelse. Jag vet väl att ämnet är svårt att behandla och utreda, men

just därför är ock så mycket mer angeläget att utredning sker. Skulle Lag-Utskottet anse svårigheterna öfvervinneliga, måtte det dock kunna för Kamrarna omtala hvaruti dessa svårigheter bestå; och då befogetheten af anspråken derpå icke kan underkännas, anser jag det vara Utskottets skyldighet att möta dem. Jag yrkar sålunda återremiss.

Herr Wallenberg:

Friherre Raab, Adam:

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels återremiss deraf, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till samma hemställan, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

12:te punkten.

Bifölls.

13:de punkten.

Herr von Koch: Kammaren tyckes, lika litet som Utskottet, vara böjd för några förändringar i kommunallagarna. Jag har med mitt förslag äsyftat att åstadkomma en större frihet i aftal vid ingående af arrenden. Jag har nemligen föreslagit den modifikation i 1 mom. 10 § i Förordningen om kommunalstyrelse på landet, att jordegaren skulle ega rätt att öfverenskomma med sin arrendator om att få bibehålla och utöfva rösträtten för den utarrenderade fastigheten. Det, som gifvit mig anledning att framställa mitt nu ifrågavarande förslag, är det kända förhållande, att nu t. ex. i fråga om prestkonventioner, arrendatorer, som haft endast högst ringa tid qvar af sitt arrende, ensamme fått bestämma huru dessa, gällande för ganska lång tid, sedermera skulle utgöras af jordegare, hvilka icke ens härom skulle få yttra sin tanke i kyrkostämman. Detta är ett exempel; jag skulle kunna citera åtskilliga andra, som innebära en lika stor anomali. Det blifver t. ex. fråga om en allmän byggnad, som ock beslutas på en kommunalstämma, der arrendatorn röstar. I stället för att betala bidragen till denna byggnad antingen genast eller genom viss afgäld under arrendetiden, beslutar församlingen, inklusive arrendatorerna, upptagandet af ett lån, som skall återbetalas först sedan arrendeåren äro till ända och hvarigenom egarna få lida för något, som de ej förskyllat. Som sagdt, enligt min tanke är det närvarande stadgandet häri olämpligt och, ehuru jag ej finner det vara skäl att envist yrka på bifall till min framställning i ämnet, har jag dock oförbehållsamt velat uttrycka min mening. I öfrigt hoppas jag, att, vid den revision af kommunalförfattningar, som väl snart skall företagas, mitt förslag måtte dervid vinna en större uppmärksamhet.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

14:de punkten.

Grefve af Ugglas: Jag vill till en början äberopa hvad jag vid diskussionen öfver 8:de punkten yttrade rörande förstärkt majoritet. Hvad nu denna punkt angår, så vill jag ej vara mångordig, för att bevisa nyttan af en förändring i sådan syftning, som motionären föreslagit, emedan man redan synes taga för afgjort att frågan skall förfalla. I motsatt fall skulle jag anhålla om återremiss af denna punkt.

Jag vill emellertid nu endast anhålla, att få för Kammaren tillkännagifva, huru jag tänkt mig det sätt, på hvilket denna fråga skulle kunna ordnas, och hvilket sätt afviker från hvad motionären i denna fråga föreslagit. Jag hade tänkt mig ett stadgande i kommunallagen af detta innehåll: *”För besluts fattande uti frågor, som röra ökad kommunalskatt, så ock i dem, som angå beviljande af anslag till nya ändamål eller behof, erfordras bifall af två tredjedelar ibland dem, hvilka i beslutet deltaga”*; hvarjemte jag trott, att, till ytterligare trygghet i detta hänseende och för att förekomma att vid kommunalstämman någon viss af frågans utgång intresserad person skulle bestämma densamma, och på det att något försök till öfverrumpling härutinnan ej måtte ega rum, det skulle vara af nytta att ytterligare stadga ett tillägg till hvad jag först föreslagit, eller ett nytt moment dertill, så lydande: *”Skulle ett sådant beslut blifva fattadt med mindre antal röster, än som motsvarar en tredjedel af summa på kommunalröstlängd uppfördt röstetal, förklarar frågan hvilande, intilldess den på ny kommunalstämman, som fjorton dagar derefter skall hållas, blifvit pröfvad, och gälle då för slutligt afgörande hvad uti föregående moment säges”*.

Genom sådana stadganden tror jag, att män skulle hafva gifvit en mera betryggande säkerhet åt dem, som genom sitt röstetal icke kunna på frågan öfvervägande inverka, och för att de ej må kunna beskattas emot sin uppfattning af hvad som nyttigt är.

Jag vill emellertid, då frågan nu är i ett sådant skede, ej yrka på antagandet af mitt förslag; jag har med uppläsandet af detsamma endast äsyftat, att tillkännagifva ett sätt, hvarpå frågan, enligt min tanke, lättare och bättre skulle kunna lösas, än genom antagandet af motionärens framställning.

Herr von Koch: I det förslag jag här framställt har jag trott mig finna en möjlighet till afhjelpande af de klagomål, som jag funnit vara berättigade i afseende på vår kommunalförfattning *för landet*. Saken är nu fallen och jag vill icke upprepa hvad motiverna i min motion innesfatta.

I afseende på ordalagen i mitt förslag, tror jag ej att detsamma är så tvetydigt, att det kunde föranleda den meningsstrid vid tillämpningen, som inträffat här i Stockholm.

Grefve Sparre, Eric: Då ingen af de föregående talarne begärt bifall till sina framställningar, så har jag just intet att säga. Jag vill blott med anledning af den siste talarens yttrande anmärka, att, om den förändring, han föreslagit, skulle antagas, så torde han finna att något beslut i kommunalstämman aldrig skulle kunna komma till stånd, ty vid

alla frågor rörande ökad kommunalafgift, då man alltid fordrar $\frac{3}{4}$:delars pluralitet, skulle en sådan pluralitet svårligen kunna åstadkommas. Detta förslag komme sålunda att verka förlamande på kommunalstyrelsen och döda allt intresse för kommunens angelägenheter.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

15:de punkten.

Herr von Koch: För att vederlägga de skäl, som jag för min framställning anfört, har Lag-Utskottet låtit upprätta en tabell, efter hvars framläggande det sagt, att deraf visar sig att förslaget hade till följd, att röstetalet för de lägst beskattade inskränktes, och att en skilnad skulle göras emellan kapitalistens rösträtt å ena sidan, och löntagarens och arbetarens å den andra, till förmån för den förre. Jag tar för gifvet att Lag-Utskottet icke med vilja, utan till följd af förbiseende och den brädska, som förorsakats af de många motionernas behandling, upprättat en tabell, som är helt och hållet felaktig. Enligt mitt förslag skulle inkomst af kapital från 400—410 R:dr äsättas 11 fyrkar, i tabellen står deremot att jag föreslagit blott en fyrk o. s. v., så att jämförelsen mellan mitt förslag och Utskottets uppfattning af detsamma utfaller sålunda 1: 10 i stället för 11: 20. På samma sätt har tabellförfattaren i Utskottet misstagit sig i nästa rubrik. Emellertid faller härigenom Utskottets hela motivering. Jag tillåter mig jemväl upplysa, att den af Utskottet åberopade enhälligheten angående vid 1862—1863 årens riksdag beslutade grunder, om den verkligen förefanns, icke förtjenar stort afseende, då man erinrar sig de omständigheter, under hvilka ändringen tillkom i de förra stadgandena. Missnöjet med dem var allmänt. Och man afhugger alltid gerna en knut, som man ej för tillfället kan lösa. Mitt system är helt enkelt och bör lätt kunna fattas af en hvar, som har håg och vilja att afhjelpa och undanrödja det intrasslade i våra nuvarande kommunalstadgar. Lag-Utskottet har emellertid tänkt på rösträtten hela tiden. Jag har väsendtligen tänkt på skatten och ansett det vara af vigt att ingen skulle bli för högt beskattad.

Jag har emellertid nu uttalat min tanke, hvilken, om den är riktig utgör ett frö, som väl i sinom tid kommer att gro, och om den är riktig bör falla på hälleberget. Något yrkande har jag ej nu att framställa.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

16:de och 25:te punkterna.

Biföllos.

26:te punkten.

Herr von Koch: Det förslag, jag här framställt, afser endast redaktionsförändringar, som jag för min del ansett vara af vigt, emedan de nu befintliga ordalagen kunna föranleda till åtskilliga tvister. I kommunal-

munalförordningarne variera och begagnas ömsom de olika termerna »rätta bo och hemvist», »mantalsskrifven», »bosatt» etc. Emellertid kan detta föranleda till att man på olika ställen tolkar dessa ord alldeles olika. Dessa saker har emellertid Utskottet ansett vara af så ringa vikt, att de icke ens förtjenat att rättas med ett par ord. Nu har också Andra Kammaren bifallit Utskottets hemställan i denna punkt, så att för närvarande ej är något att vidare göra härutinnan. Man får i detta afseende sålunda afbida den omarbetning af förfatningarne, som väl kommer att snart bli nödvändig. I afseende på 14 § vill jag blott tillägga, att jag ansett det vara nödvändigt, att kommunalstämmas ordförande ej allenast är bosatt, utan äfven mantalsskrifven inom kommunen, ty i annat fall kan han väl icke anses passande till denna befattning.

Frågan får väl nu hvila till en annan gång, och jag får för närvarande afstå ifrån att äfven i afseende på denna punkt yrka något.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

27:de, 28:de och 29:de punkterna.

Biföllos.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets Utlåtanden och Memorial:

N:o 85, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående anslag till fortsättande af Statens jernvägsbyggnader, dels enskilda motionärers framställningar angående statsanslag, låneunderstöd eller räntegaranti för ifrågasatta jernvägsanläggningar, äfvensom angående anslag till bestridande af undersökningskostnader i afseende å föreslagna jernvägslinier;

N:o 86, angående väckt motion om förändrad organisation af rikets försvarsväsende;

N:o 87, i anledning af väckta motioner, angående ändringar i indelningsverket m. m.;

N:o 88, med beräkningar öfver statsregleringen för år 1869 samt förslag i fråga om fyllande af Riksgälds-kontorets behof;

äfvensom Banko-Utskottets Memorial N:o 19, i anledning af Kamrarnes beslut i fråga om Banko-Utskottets Betänkande N:o 13, med förslag angående Riksbankens låne- och kreditivrörelse.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Lördagen den 25 April 1868.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades ett protokollsutdrag för sammanträdet å förmiddagen samt protokollet för den 16 dennes eftermiddagen.

Föredrogs ånyo och bifölls Stats-Utskottets den 18 och 23 dennes bordlagda Memorial N:o 79, om anvisande af de i Regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 18 och 23 dennes bordlagda Utlåtande N:o 80, i anledning af Kongl. Maj:ts nädliga Proposition med förslag till Postverkets utgiftsstater för år 1869.

1:sta och 2:dra punkterna.

Biföllos.

3:dje punkten.

Statsrådet von Ehrenheim: Jag har begärt ordet, icke för att motsätta mig bifall till hvad Stats-Utskottet i förevarande punkt föreslagit, utan för att göra några anmärkningar mot de motiver, hvilka synas hafva föranledt Utskottets framställning, och mot de förändringar, som Utskottet förutsatt, på det att det ej måtte anses, som om Regeringen accepterat allt hvad Utskottet här föreslagit.

Till en början begär Stats-Utskottet en utredning af de fördelar och olägenheter, som kunde uppkomma af Post- och Telegrafverkens förening under en gemensam styrelse. Mot en sådan undersökning kan visserligen ej vara något att erinra. Men det torde vara skäl att påminna, att de båda förvaltningarne, synnerligast i ett land af Sveriges omfång, måste ega stor omfattning och att det fördenskull är ovisst, huruvida

någon besparing kunde erhållas genom deras sammansläende, äfven om man antager att saken vore i och för sig verkställbar. Om nemligen en sådan förening skall ske, så blir det nödvändigt att för Telegrafverket hafva en särskild souschef under General-postdirektören, och vinsten härutinnan skulle således blott bestå i en obetydlig löneskilnad. Då dessutom alla de göromål, som nu bestridas af de båda särskilda verkens tjänstemän, fortfarande måste verkställas, torde det blifva ganska tvifvelaktigt, om antalet tjänstemän inom styrelserna skulle kunna förminskas. Att vid en eller annan mindre station båda slagen af tjänster förenas hos en person, kan vara möjligt, äfven utan att styrelserna äro förenade. Man har i förevarande hänseende fäst sig vid förhållandet inom Danmark; men i detta land finnes likväl en särskild souschef för telegrafverket. I Norge stå de båda verken under en chef, nemligen chefen för marin- och post-departementet, men der finnes också en särskild byråchef för telegrafverket. I Preussen hafva visserligen båda verken varit förenade; men just i den skrifvelse från Preussiska General-postamtet, som åtföljer General-poststyrelsens yttrande, i anledning af revisorernes framställning, och hvilken blifvit af Stats-Utskottet återopad, finnes det omförmäldt, att denna förening skulle komma att upphöra från och med den 1 Januari 1868. Det vill således synas, som om man i Preussen föredrog att hafva de båda verken åtskilda.

Den viktigaste af de indragningar i afseende på Postverkets stat, som Utskottet ifrågasatt, är otvifvelaktigt den af departements-chefspplatserna. Dessa beställningar inrättades genom instruktionen för Postverket af den 6 November 1863; och denna anordning var en följd af de ökade göromålen inom verket, hvilken tillökning gått i sådan skala, att antalet expeditioner på några år stigit från 1,600 till 5,100, hvarigenom det blifvit omöjligt för sekreteraren och kamereraren att bestrida sina egentliga göromål i förening med ärendenas föredragning inför General-postdirektören. Det kan visserligen vara svårt, att nu säga hvad sammanhang den föreslagna förändringen skulle komma att ega med det skick, hvori Postverket för närvarande befinner sig; men de anmärkningar, som af revisorerne och vid riksdagarne förr blifvit framställda, och som på sednare tider icke afhörts, gifva anledning antaga att den nya anordningen är att föredraga framför den äldre. Vidare har Stats-Utskottet antydtt, att det skulle vara lämpligare att lemna ett extra anslag till de biträden, som behöfvas vid de poststationer, der kontorsskrifvare nu äro anställda, än att förse desse kontorsskrifvare med fastlön. Jag ber med anledning häraf att få upplysa, att hvad Utskottet här föreslagit redan till en del tillämpas. Då en station blir så öfverhopad med göromål, att en ensam person icke förslår till deras fyllande, så bruka till en början arfvoden för extra biträden till densamma anslås, men när göromålen blifva så trängna, att beständigt arfvode måste för deras skull anordnas, har General-poststyrelsen ansett det vara fördelaktigare att anställa en särskild postskrifvare, emedan på detta sätt ett fullständigare biträde erhålles, samt dessutom nödig kontroll vinnes öfver mottagandet af rekommenderade bref, något som med afseende på det betydliga antal sådana bref, som ärligen remitteras, icke är utan väsendtlig vikt.

En särskild erinran ber jag att få framställa beträffande den anmärk-

ning, som Stats-Utskottet framställt deremot, att aflöningsstaten för General-poststyrelsen och dess kansli på sednare tider betydligt ökats. Utskottet förmäler i nämnda afseende att denna stat, som år 1862 uppgått till 24,350 R:dr, ökats så, att den år 1868 uppginge till 44,300 R:dr, hvilket utvisade en tillväxt i utgifter af 19,950 R:dr. Denna tillökning är likväl mera skenbar än verklig. Postsekreteraren hade nemligen förut sportler, hvilka numera ingå till Postverket samt blifvit ersatta med 4,500 R:dr. General-postdirektören hade vidare genom uthyrande af sin boställsvåning en inkomst af 2,400 R:dr, hvarför han numera, sedan denna våning begagnas för Postverkets räkning, åtnjuter ersättning. Om dessa båda summor, tillhoppa 6,900 R:dr, afdragas från nyssnämnda belopp, så återstå blott 13,050 R:dr. Från sistberörda belopp böra dock ytterligare afräknas 2,200 R:dr, hvilka utgå till aflöning åt en i och för statistiska ändamål anställd tjänsteman, hvilken förut ej fanns. Det synes således som om de besparingar, hvilka Utskottet antagit skulle kunna inom denna förvaltningsgren åstadkommas, ej kunde blifva synnerligen betydliga. Det ligger för öfrigt i sakens natur, att Riksdagen ej kan hafva större intresse än Regeringen, att med mindre kostnad än hittills vinna ett i afseende på Postverkets reglering tillfredsställande resultat; men att också Regeringen måste anse sig pligtig tillse, att icke genom olämpliga besparingar ett sämre resultat erhålles, än det som förutvarande förhållanden lemnat.

Hvad slutligen punkten b beträffar, ber jag att få nämna, att Kongl. Majt redan beslutat, att föreståndare för poststationer hädanefter skola i sina fullmagter åläggas, att åtnöja sig med en blifvande lönereglering och underkasta sig möjlig förflyttning, hvidan således det som Utskottet med nämnda punkt åsyftat redan kan anses såsom hufvudsakligen anordnad.

Herr Wærn: Då fråga är om någonting så viktigt som stadfästade af staten för ett stort embetsverk, så är det naturligt att man önskar förskaffa sig insigt om alla de förhållanden, hvilka kunna derpå inverka. Då derföre inom Stats-Utskottet tvekan uppstod om lämpligheten af ett och annat som med frågan om Postverkets stat hade gemenskap, beslöt Utskottet att föreslå den underdåniga skrifvelse, som Utskottet i förevarande punkt omförmält. Att döma af den förklaring, som af en bland Konungens rådgifvare nyss afgifvits, har också Representationen att vid nästa riksdag motse en framställning om de fördelar och olägenheter, som kunna föranledas af en förening af Post- och Telegrafverken. Då det nu måste ligga i det allmännas intresse att få Postverkets stat så fort som möjligt fastställd på ett fullt tillfredsställande sätt, får jag för min del anhålla om bifall till förevarande punkt.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

4:de punkten.

mom. a.

Bifölls.

mom. b.

Statsrådet v on Ehrenheim: Mot hvad Stats-Utskottet i förevarande punkt föreslagit nödgas jag göra några anmärkningar. Jag fäster mig i detta afseende vid hvad Utskottet yttrar längre ned i punkten 5 mom. a, hvilken jag för min del icke vill motsätta mig, och i hvilken Utskottet tillstyrkt en underdånig anhållan, det täcktes Kongl. Maj:t i nåder anbefalla General-poststyrelsen att, så fort ske kan, till Statskontoret öfverlemna å postmedlen uppkommande besparingar och öfverskott. Om den nu sist omnämnda framställningen bifalles, synes det mig mindre lämpligt att Postverket skulle särskildt till Riksgälds-kontoret öfverlemna de besparingar, som kunde uppkomma genom behållning på assurancesafgifterna. Dessa assurancesafgifter ingå nemligen till Postverkets gemensamma kassa och skulle således, om punkten 5 antages, komma Statsverket till godo i det öfverskott, som enligt samma punkt borde till Statskontoret öfverlemnas, så snart ett verkligt öfverskott på Postverkets hela stat uppkommer. De uppgå för närvarande till omkring 57,800 R:dr årligen, under det att de utbetalningar för förluster af rekommenderade penningbelopp, som Postverket fått vidkännas på de sednare åren nedgått, så att de för år 1867 utgjorde allenast 8,900 R:dr. Skillnaden mellan dessa belopp, uppgående till 48,900 R:dr, utgör således en tillgång för Postverket, hvilken detta verk icke gerna kan förbinda sig att afstå, förrän det visat sig, att beloppet icke till andra utgifter behöfves. Jag ber nemligen att få erinra, att det ej blifvit ifrågasatt att det bidrag af 70,000 R:dr, som förut utgått till Postverket i och för postdiligenserna, skulle fort fara, och att således Postverkets inkomster enligt Utskottets förslag skulle komma att minskas, ej blott med detta belopp, utan äfven med räntan å den fond, hvilken, efter Kammarens nyss fattade beslut skall från Postverket till Riksgälds-kontoret öfverlemnas, hvilken ränta utgör omkring 15,000 R:dr. Om dertill kommer att, genom en möjlig nedsättning i portot på bref till Tyskland, en ej obetydlig minskning i Postverkets inkomster uppkommer, så är det ej osannolikt att, så framt äfven assurancesafgifterna skulle till Riksgälds-kontoret inbetalas, en brist kunde uppkomma i Postverkets tillgångar, och att följaktligen det blefve nödvändigt att för de löpande utgifterna tillgripa de kontanta medel, som Postverket nu innehar och hvilka äro påräknade dels till uppförande af ett nytt posthus i Göteborg, dels ock till ett högst angeläget ändamål, nemligen anskaffandet af en ångbåt i och för postföringen vintertiden mellan Finland och Sverige.

Af dessa skäl får jag anhålla om afslag å denna punkt.

Herr Wærn: Stats-Utskottet har icke utan noggrann pröfning tillstyrkt öfverflyttandet af den ifrågavarande fonden från Postverket till Riksgälds-kontoret. Utskottet har i afseende å denna fråga sökt att erhålla alla möjliga upplysningar, som kunnat inverka på densamma, och dylika upplysningar hafva också blifvit Utskottet med största beredvillighet lemnade. Bland annat har Utskottet erfarit, att Postverket för närvarande eger i obligationer 510,950 R:dr samt i kontanta penningar omkring 150,000 R:dr, eller tillhopa 660,950 R:dr. Af först-

nämnda belopp skulle nu 380,950 R:dr under namn af assurancesfond till Riksgälds-kontoret öfverlemnas. Frågan är nu, huruvida denna fond, hvars öfverlemnande till Riksgälds-kontoret icke mött någon motsägelse, skall blifva i Riksgälds-kontoret fristående, utsatt för alla de utgifter, som med anledning af förluster utaf rekommenderade bref kunna ifrågakomma, utan att tillika förstärkas genom inkomsten af de årliga assurancesafgifterna. Mig synes det, som om det vore med en ordentlig och riktig bokföring bäst öfverensstämmande, att assurancesafgifterna ingå till samma verk, som utbetalar de ersättningar, för hvilka dessa afgifter erläggas. Enligt mitt förmenande har man således härvidlag egentligen att tillse, huruvida Postverket oundgängligen behöfver dessa assurancesafgifter, eller huruvida, såsom Herr Statsrådet von Ehrenheim antydt, Postverket ej kan umbära dem. För att lösa denna fråga har Stats-Utskottet mycket noga granskat Postverkets räkenskaper och deraf funnit att, äfven om dessa assurancesafgifter till Riksgälds-kontoret öfverlemnas, Postverkets inkomster i allt fall blifva fullt tillräckliga. Uti den post, som under titeln »oförutsedda utgifter» förekommer i Postverkets utgiftsstat, har Utskottet nemligen ansett sig kunna tillstyrka en ned-sättning från 75,000 R:dr till 25,000 R:dr. Dessa oförutsedda utgifter bestå i upphandling af postvagnar, i nybyggnader och reparationer af postångfartyg, i reparationer å posthus och i gratifikationer och extra aflöning. De uppgingo år 1864 till följande belopp nemligen:

Upphandling af postvagnar	R:dr	60,610: —
Nybyggnad och reparationer af postångfartyg		202,499: 99.
Reparation af posthuset i Stockholm		11,124: 31.
Extra aflöning		277: 78.
	Summa R:dr	274,512: 8.

Samma utgifter utgjorde 1865:

Upphandling af postvagnar	R:dr	42,863: 50.
Nybyggnad af postångfartyg		25,678: 20.
Gratifikationer af tillfälliga anledningar		1,125: —
Extra aflöning		3,627: 07.
Postångfartygs vård och underhåll		3,319: 47.
	Summa R:dr	76,613: 24.

År 1866 utgjorde samma utgifter:

Upphandling af postvagnar	R:dr	24,900: —
Postångfartygs vård och underhåll		1,422: 25.
Gratifikationer af tillfälliga anledningar		125: —
Extra aflöning		4,379: 73.
	Summa R:dr	30,826: 98.

Slutligen uppgingo de oförutsedda utgifterna 1867 till följande belopp:

Upphandling af postvagnar	R:dr	12,950: —
Nybyggnad af posthus		6,874: 77.
Extra aflöning		2,266: 44.
Gratifikationer af tillfälliga anledningar		1,025: —
	Summa R:dr	23,116: 21.

I afseende på dessa utgifter är nu att märka, att den drygaste af dem varit den för nybyggnad och reparation af postångfartyg; den har

nemligen uppgått under ett år till 202,000 R:dr, under ett annat till 25,000 R:dr. Denna post bör likväl försvinna, i samma mån som post-ångfartygen blifva mindre behöfliga; och att ett sådant förhållande nu inträffat, torde bevisas deraf, att Postverket nyligen till Sjöförsvarsdepartementet öfverlemnade ett af sina ångfartyg, såsom icke längre för Postverket behöfligt. Hvad åter beträffar utgiften för upphandling af postvagnar, så synes det af Kongl. Maj:ts Berättelse om hvad i riket och dess styrelse sig tilldragit sedan sista riksdag, att antalet mil, som postbefordringen verkställts med Postverket tillhöriga diligenser, under år 1867 nedgått från 157,500 till omkring 140,000. Under år 1866 hade miltalet minskats från 159,000 till 157,500. Det är också klart, att, i samma mån som jernvägarne ökas, komma antalet postdiligenser att minskas. Hårtill kommer dessutom den omständighet, att, sedan postdiligenserna en gång blifvit inrättade samt den erforderliga materielen för detta slags postbefordring anskaffats, så måste vida mindre summor behövas för uppköpande af nya vagnar, och afgifterna i detta afseende inskränkas hafvudsakligen till vård och underhåll af de redan befintliga. Till reparation och underhåll af postväggar har dessutom Kongl. Maj:t föreslagit ett särskildt anslag af 40,000 R:dr. Återstå således utgifterna för reparationer ä posthusbyggnader samt de obetydliga utgifterna för gratifikation och extra aflöning. De förstnämnda hafva uppgått ett år till 11,000 R:dr, ett annat till 6,800, de båda sednare åter till högst 4,000 R:dr. Det synes mig nu som om, vid dessa förhållanden, en summa af 25,000 R:dr till bestridande för framtiden af dessa extra utgifter skulle vara ganska rundligt tilltagen. Och de 50,000 R:dr, som Postverket får till godo genom minskning i dessa oförutsedda utgifter kunna ganska väl anses motsvara förlusten af inkomsten på assurancesafgifterna. Jag ber dessutom att få erinra, att Postverkets inkomster sedan många år varit i beständigt stigande och att det är högst sannolikt, att de med en tilltagande handel och rörelse skola ytterligare ökas. De utgjorde:

År 1855	R:dr 1,356,266.
” 1856	1,465,121.
” 1857	1,605,347.
” 1858	1,486,501.
” 1859	1,528,538.
” 1860	1,621,125.
” 1861	1,675,446.
” 1862	1,953,949.
” 1863	2,128,820.
” 1864	2,279,186.
” 1865	2,471,443.

Vid sådant förhållande synes mig Postverket kunna ganska väl umbära denna assurancesafgift; och då dessutom, på sätt jag redan nämnt, det obestriddligen torde vara med en riktig och förständig bokföring bäst öfverensstämmande, att assurancesafgifterna ingå till samma verk, som har att utbetala de på samma afgifter grundade möjliga ersättningar, så får jag för min del tillstyrka bifall till förevarande punkt.

Statsrådet v o n E h r e n h e i m : Det första bland de skäl, som den siste

värde talaren anförde för sitt yrkande om bifall till förevarande punkt, var det att, om Riksgälds-kontoret skulle öfvertaga ansvarigheten för de assurerade brefven, så borde äfven assurancesafgifterna till Riksgälds-kontoret öfverlemnas. Jag ber med anledning häraf att få erinra, att Riksgälds-kontoret redan har, såsom ersättning för öfvertagandet af denna ansvarighet, fått till sig öfverlemnad en fond af 380,950 R:dr, hvilken lem-nar i ränta cirka 15,000 R:dr eller 6,000 R:dr mera än det belopp, hvar-till utgifterna för de assurerade penningbrefven under de sednare åren uppgått. Det synes mig, som om redan denna öfverflyttning skulle in-nebära en frikostig ersättning för den risk, som Riksgälds-kontoret iklädt sig, och detta så mycket mera, som, i samma mån som våra jernvägar vinna större utsträckning och postföringen bliver bättre ordnad, också sannolikheten af förluster genom rekommenderade brefs försvinnande minskas. Läger man nu härtill den omständighet, att assurancesafgif-terna på sednaste tider uppgått till omkring 57,800 R:dr årligen, så skulle, om Utskottets förslag bifölls, Riksgäldskontoret erhålla ett årligt belopp af inemot 73,000 R:dr, mot det att det åtog sig en utgift, som sannolikt ej kommer att öfverstiga 9,000 R:dr årligen. Jag kan ej inse nödvändigheten af att för en så ringa utgift göra så betydliga öfverflytt-ningar, helst räntan å det först omförmälda kapitalet torde blifva fullt tillräcklig för Riksgälds-kontoret till bestridande af de ersättningar, som kunna ifrågakomma. Det har vidare blifvit sagdt, att, om poststaten uppgöres så, att den omfattar allt som under densamma kan ifrågakom-ma, så bör intet genom öfverflyttningen af assurancesafgiften riskeras. Det ligger dock i sakens natur, att utgifterna för ett verk af den omfattning och den rörlighet som Postverket ej kunna tillförlitligen beräknas i en stat, som uppgöres mera än ett år förr, än de skola utgå. Riksdagen har också sjelf erkänt detta, då den tillät en något friare dispositionsrätt af poststatens medel, de skilda titlarne emellan, äfvensom af öfverskot-ten. Att en sådan beräkning af utgifterna ej kan på förhand med nog-grannhet verkställas, beror äfven på den omständighet, att kostnaderna för diligensskjutsen nödvändigt måste stiga, i samma mån som afgiften för gästgifvareskjuts bliver högre. Af dessa skäl och då dessutom An-dra Kammaren redan afslagit förevarande punkt, får jag för min del förnya mitt yrkande om afslag å densamma.

Friherre Nordenfalk: Jag erkänner att jag ej fattat Stats-Utskottets beräkningssätt i denna fråga. Utskottet har funnit, att Postver-kets inkomster under sistlidet är något öfversteget dess utgifter. Men Utskottet tycks ej besinnat, att under det året Postverket ännu åtnjöt ett anslag af 70,000 R:dr, som i och för postdiligenserna utgick från Stats-verket. Då nu detta anslag borttages, samt det af Kongl. Maj:t till 75,000 R:dr föreslagna beloppet till bestridande af oförutsedda utgifter ned-sättes till 25,000 R:dr och derjemte räntan å den af Postverket samlade, till 380,950 R:dr sig belöpande assurancesfonden, som enligt föregående moment bör till Statsverket öfverlemnas, afgår från Postverkets årsinkom-ster, så tror jag att för det närvarande Postverkets inkomster nått och jemt komma att motsvara utgifterna. Det är visserligen antagligt att de förra skola med en ökad samfärdsel och rörelse i allmänhet tillväxa, men det är lika antagligt att utgifterna skola öka sig i proportion derefter. Då i

medeltal utgifterna för förlorade rekommenderade bref uppgått till endast 9,000 R:dr, men assurancesafgifterna belöpa sig till 58,000 R:dr, så har Postverket naturligtvis på denna gren af sin verksamhet haft en inkomst af 49,000 R:dr, hvilken summa det kunnat använda till öfriga utgifter. Då för öfrigt om, som jag hoppas, förslaget i punkt. 5 mom. a af Betänkandet antages, så att General-poststyrelsen ej vidare församlar några fonder utan, sedan årsinkomsterna blifvit afslutade, till Statskontoret öfverlemnar de å postmedlen uppkommande öfverskott, så kan jag ej finna något skäl för att öfverskottet å assurancesafgifterna ingå till Riksgälds-kontoret, men öfriga besparingar till Statskontoret. Då jag till hvad nu anförts lägger, att förevarande förslag afser blott ett öfvergångsstadgande, samt vi, enligt Utskottets redan gillade förslag, först nästa år hafva att afgöra en normalstat för Postverket, hvarigenom först ett närmare fixerande af summorna möjliggöres, får jag för min del nu yrka afslag å momentet b.

Friherre Silfverschiöld: Jag ber att först få bemöta den siste värde talaren. Stats-Utskottet har vid sina beräkningar i denna fråga alldeles icke fäst sig vid förhållandet mellan Postverkets inkomster och utgifter under föregående år, utan det har hållit sig helt enkelt vid Kongl. Maj:ts Proposition. Och då i densamma Postverkets inkomster upptagits till 2,300,000 Rdr, men efter Utskottets beräkning utgifterna borde uppgå allenast till 2,250,000 R:dr, så fanns naturligtvis ett öfverskott af 50,000 R:dr att ingå till Statskontoret eller, såsom Utskottet föreslagit, till Riksgälds-kontoret.

Hvad nu åter sjelfva den fjerde punkten beträffar, så ansåg åtminstone jag, att man i afseende på densamma hade tre vägar att välja: antingen att fonden ytterligare inom postverket förvaltades och ackumulerades, hvilket jag ansåg vara olämpligt, och hvilket Kammaren också gillat; eller ock att den skulle öfverflyttas till Riksgälds-kontoret utan vidare omständigheter, än att Riksdagen beslöt, att, derest Postverkets utgifter något är skulle uppgå till högre belopp än inkomsterna, Riksgälds-kontoret då skulle tillskjuta den felande summan; eller också att, på sätt Stats-Utskottet föreslagit, de ifrågavarande obligationerna skulle till Riksgälds-kontoret öfverlemnas, för att af detsamma såsom en särskild fond under namn af postassuran-fonden förvaltas, från hvilken de utbetalningar skulle utgå, som möjliga förluster på Postverkets assurance kunde föranleda. Men då Utskottet sålunda föreslog bildandet af en viss fond till bestridande af bestämda utgifter, så var det också naturligt, att denna fond, om den ej skulle småningom försvinna, också måste hafva inkomster. Det låg då bra nära till hands att föreslå, att Postverkets inkomster af assuranceerna skulle gå till samma fond, af hvilken utgifterna för assuranceerna bestredos. Jag måste bekänna, att jag för min del kunde vara lika benägen för det ena som för det andra. Men — jag upprepar det än en gång — nog vore det bra besynnerligt, om Riksgälds-kontoret skulle vidkännas utgifterna af assuranceerna, men Postverket icke desto mindre få behålla inkomsterna af desamma. Skulle emellertid Kammaren afslå förevarande punkt, så tror jag, att konsekvensen fordrar, att de följande punkterna få göra denna

sällskap. Jag hoppas dock att utgången ej måtte blifva sådan, och får för min del yrka bifall till densamma.

Friherre Nordenfalk: Det torde vara klart, att, om Postverket till Riksgälds-kontoret aflemnar ett belopp af 380,000 R:dr, att särskildt bokföras, så ökas samma fonds möjlighet att bära de utgifter, som kunna ifrågakomma med räntan å sagda belopp. För öfrigt kan jag ej förstå hvarföre, om man anser att assurancesafgiften bör ingå till Riksgälds-kontoret, man icke också vill dit öfverflytta rekommendationsafgiften, cirka 243,000 R:dr. Denna är ju ock assurancesafgift, ja *den enda* för icke öppet rekommenderade bref. Postverkets stat skulle naturligtvis i sådant fall ej gå ihop, så vida icke Postverket finge ersättning af Statsverkets öfriga medel, dels för befordrandet af tidningar och tidskrifter, hvilka nu, mot erläggande af stämpelafgiften, som ingår till Riksgälds-kontoret, af Postverket befordras gratis, dels för fortskaffandet af fribref, derför Postverket, om vanliga portoberäkningar i afseende å desamma följdes, skulle hafva en årsinkomst af öfver 400,000 R:dr. Ville man uppgöra liqvid på dessa grunder, så kunde naturligtvis både assurances- och rekommendationsafgifterna till statskassan ingå; men då så ej blifvit ifrågasatt, kan jag ej inse, hvarföre den ena assurancesafgiften skall mera än den andra särskildt afhändas Postverket. Hvad man velat förhindra har ju allenast varit, att Postverket skulle samla fonder, men detta mål vinnas ju, såsom jag redan anmärkt, i allt fall då Postverkets öfverskjutande inkomster för hvarje år öfverlemnas till Statskontoret. Jag yrkar fortfarande på afslag å förevarande punkt.

Herr Wærn: Den siste värde talaren anmärkte, att Stats-Utskottet skulle hafva handlat inkonsequent i afseende å afgifterna för assurances och för rekommendation af bref, då det föreslagit, att den förre skulle till Riksgälds-kontoret ingå, men icke den sednare. Jag tror dock, att Utskottets åtgärder äfven i detta hänseende låta väl försvara sig. Assurancesafgiften är nemligen proportionerad efter den penningesumma som försändes; rekommendationsafgiften åter står ej i något sådant förhållande till remissen, utan är lika för hvarje rekommenderadt bref. Den sednare erlægges såsom en ersättning till Postverket för brefvets annonsering, för dess omslagning, för de vidare försigtighetsmått, som Postverket har att iakttaga, på det att brefvet skall komma till rätt person o. s. v. Med denna afgift betalas således ett arbete eller en verksamhet inom Postverket. Assurancesafgiften är en vanlig försäkringsafgift för det försända penningebeloppet, och det torde väl derföre böra ingå till den myndighet, som skall stå risken för försäkringen. Assuransfonden är ju i allt fall ej bortkommen, om den också förvaltas af Riksgälds-kontoret, och dess inkomster kunna lätteligen i fall af behof komma Postverket till godo. Jag påyrkar fortfarande bifall till denna punkt.

Statsrådet v on Ehrenheim: Jag ber att med endast ett par ord få bemöta Friherre Silfverschiölds yttrande: att, om Riksgälds-kontoret ej finge assurancesafgiften sig tillerkänd, borde Kontoret ej heller förpligtas att ansvara för de utgifter, hvartill assuranceerna kunde föranleda och att fördenskull, om punkten b afslags, äfven punkterna c och d borde

göra den sällskap. Härtill får jag genmäla, att, om räntan å den till Riksgälds-kontoret öfverlemnade assurancesfonden ej skulle förslå till gäldande af de utgifter, hvartill förlusten af rekommenderade bref kunde föranleda, så är Riksgäldskontoret oförhindradt att dertill använda fondens kapital. Det torde ej kunna komma i fråga, att förlusterna någonsin, skulle blifva så stora, att kapitalet af dem i någon betydligare mån medtoges, men om det inträffar, så torde det vara tillräckligt att då vidtaga åtgärder för Kontorets skyddande mot vidare förlust.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till det förevarande momentet och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utfölle med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

mom. c.

Friherre Silfverschiöld: Såsom slutföljd af hvad jag yttrade förra gången jag hade ordet, då jag yttrade att, om punkten b afslogs, borde äfven punkterna c och d dela samma öde, får jag nu, då Utskottets förslag i den förstnämnda punkten blifvit af Kammaren ogilladt, föreslå afslag äfven å den nu föredragna punkten c. Jag nämnde förut, att såvida assurancesfonden skulle särskildt förvaltas samt iklädas ansvars-skyldighet för möjliga förluster af rekommenderade bref, så ansåg jag också det vara naturligt, att åtgärder vidtoges för att bereda denna fond några inkomster, emedan densamma eljest skulle småningom försvinna. Då det nu blifvit beslutadt, att assurancesgifterna skola ingå till Postverket, tror jag att det också är öfverflödigt, att assurancesfonden särskildt bokföres i Riksgälds-kontoret, utan kunna, efter mitt förmenande, de ifrågavarande 380,950 R:dr gerna helt och hållet öfverlemnas till Riksgäldskontoret utan vidare formaliteter. Postverket kan ju sedan sköta assuranceserna med de afgifter som erläggas för de rekommenderade breffven. Enligt de uppgifter som Statsrådet von Ehrenheim nyss lemnat, bör det ju kunna gå ganska väl ihop.

Jag yrkar afslag å förevarande punkt.

Friherre Nordenfalk: Det är samnt, att den förbindelse, som Postverket ikläder Staten vid emottagandet af assurancesgifterna, förpligtar denna att ersätta hvilket rekommenderadt belopp som helst och att, om olyckan vore framme, den korresponderande allmänhetens ersättningsanspråk ej äro begränsade till 380,000 R:dr. Men det är ej sannolikt, att ens så stor förlust någonsin skall uppkomma, liksom det mig veterligen aldrig ens med fornda ofullkomliga fortskaffningsmedel hittills någonsin hänt. Att emellertid en större förlust kan drabba Postverket, än som motsvarar årsassurancesgiftens belopp för året, är ett förhållande, som både inträffat och naturligtvis äfven hädanefter undantagsvis kan hända. Derföre anser jag de ifrågavarande 380,000 R:dr

ej böra ingå till Riksgälds-kontorets allmänna fonder, utan särskildt bokföras på sätt Stats-Utskottet föreslagit.

Med anledning af Kammarens beslut rörande punkten b torde dock någon förändring i redaktionen af denna punkt blifva nödvändig. Jag tror likväl att återremiss därför ej är behöflig. Ty om blott orden »såväl» och »som dessa öfverskott» uteslutas, blir punkten tydlig och tillämplig. Densamma skulle då komma att lyda sålunda: »att förutnämnda fond komme att etc.»

Jag anhåller om bifall till punkten med den af mig nu föreslagna redaktionsförändring.

Friherre af Ugglas: Jag ber att få instämna i hvad den siste värde talaren yrkat. Dessutom vill jag tillägga, att ett beslut, öfverensstämmande med hvad han här föreslagits, redan blifvit af Andra Kamraren fattadt, och att det vore önskligt, om begge Kamrarna i detta afseende ville fatta samma beslut. Jag tror att dertill finnes så mycket mera skäl, som ifrågavarande medel, äfven om de komma att hos Riksgälds-kontoret särskildt bokföras, i allt fall ingå i Riksgälds-kontorets allmänna rörelse, och endast skola i händelse af behof för Postverkets räkning anlitas. Vid sådant förhållande tror jag, att Stats-Utskottets förevarande förslag låter ganska väl försvara sig och endast behöfver den lilla förändring, som betingas af Kammarens beslut i afseende å punkten b.

Herr Wärn: Om ej denna punkt afslås, så skulle det förhållande komma att inträffa, att Statskontoret komme att innehafva assurancesgifterna, men deremot, om ett poströfveri komme att ske i Januari eller Februari månader något år, innan ännu Postverket fått in några assurancesgifter för året, så skulle Riksgälds-kontoret få ensamt svara för den derigenom uppkomna förlusten. Sedan punkten b blifvit afslagen, påyrkar jag därför afslag å punkterna c och d.

Friherre af Ugglas: Med anledning af den siste värde talarens yttrande ber jag att få erinra, att, om Kamraren bifaller punkten 5 mom. a, så komma assurancesgifterna, äfven om de ej direkt ingå till Riksgälds-kontoret, i allt fall slutligen Riksgälds-kontoret till godo. De komma nemligen att sammanfalla med Postverkets besparingar för året, hvilka, enligt hvad som blifvit i berörda moment föreslaget, skola till Statskontoret ingå; och från Statskontoret komma de i form af öfverskott å Riks-staten Riksgälds-kontoret till godo. Dessa afgifter komma således icke att för flera år samlas i Statskontoret. Jag tror fördenskull, att denna anmärkning ej bör föranleda till afslag å förevarande punkt, om bifall till hvilken med de af Friherre Nordenfalk deri föreslagna förändringar jag fortfarande får anhålla.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats, dels af Friherre Nordenfalk, att momentet måtte bifallas med följande förändrade lydelse: »att förutvarande fond komme att ingå uti Riksgälds-kontorets allmänna rörelse men bokföras uti särskildt konto under namn af postassurans-

fonden", och dels att momentet skulle afslås, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till momentet med ofvansagda förändrade lydelse och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Mom. d.

Friherre Silfverschiöld: Med anledning af hvad jag redan vid föregående punkt yttrat, måste jag fortfarande yrka att äfven denna punkt afslås, eller, om Kammaren ej vill lyssna till detta mitt förslag, att den åtminstone måtte omredigeras, emedan den tillkommit under den förutsättning, att assurancesafgifterna skulle till Riksgälds-kontoret ingå. På sätt här redan blifvit anmärkt, skulle det kunna inträffa, att, om ett poströfveri egde rum i början af året, Riksgälds-kontoret genast finge betala ut hela ersättningen för de förkomna rekommenderade breven utan att åtnjuta någon ersättning af de assurancesmedel, som senare under årets lopp kunde inflyta. På detta sätt skulle lätteligen hela assurancesfonden kunna snart nog smälta tillsammans och försvinna. Då det emellertid redan är beslutadt, att den fortfarande skall qvarstå såsom fond, så torde det ej vara ur vägen att tillse, det den ej tillintetgöres, hvilket dock otvifvelaktigt kan blifva händelsen, derest ej något finnes att repliera på, i det fall att förluster inträffa. Om derföre icke hela punkten afslås, hvilket jag fortfarande påyrkar, så torde åtminstone den redaktionsförändring vidtagas, att orden "någon gång" utbytas mot "något år".

Friherre af Ugglas: Detta moment har oförändradt blifvit af Andra Kammaren bifallet; men jag vill gerna erkänna, att, sedan momentet b i denna punkt af Första Kammaren afslagits, detta nu föredragna moment förefaller något otydligt. Jag tror likväl, att, genom uteslutande af ordet "ditills", som står emellan orden "än att de" och "under året", såväl denna otydlighet, som den af Friherre Silfverschiöld uttalade betänklighet emot antagande af denna punkt, bör försvinna. Ty genom den förändrade lydelse, som här af uppkommer, skulle Postverket endast i det fall, att, om under loppet af ett år förluster, för hvilka Postverket iklädt sig ansvarighet, uppginge till större summa än att de kunde betäckas med de under samma år influtna assurancesafgifterna, vara berättigadt, att, från den till Riksgälds-kontoret öfverlemnade assurancesfonden, utfå de belopp, Kongl. Maj:t, efter skedd anmälan, kunde finna för godt anvisa; men om assurancesafgifterna, som ingått under året, lemnade tillgång till förlusternas betäckande, skulle någon ersättning från Riksgälds-kontoret ej kunna requireras.

Jag tillåter mig derföre hemställa till Friherre Silfverschiöld, huruvida ej de olika meningarne, rörande detta moment, skulle kunna sammanjemkas, på sätt, jag nu föreslagit.

Herr Wærn: Jag fruktar, att, genom den af föregående talaren föreslagna redaktionsförändring af detta moment, den redan påpekade olägenheten icke blir afhulpen, ty då här ändock står qvar, att Postverket *genast* skall göra underdånig anmälan, derest under året till Post-

verket influtna assurancesgifter icke lemna tillgång till betäckande af de förluster, för hvilka Postverket iklädt sig ansvarighet, samt att Riksgälds-kontoret äligger *ofördröjligen* utbetala det belopp Kongl. Maj:t finner för godt anvisa, så är det klart, att, derest en poststöld sker i Januari eller Februari månad samt förlusten icke kan betäckas med influtna assurancesgifter, *dels* Postverket ej får vänta till årets slut, utan måste genast göra underdånig anmälan härom, och *dels* Riksgälds-kontoret ofördröjligen bör utbetala det belopp, Kongl. Maj:t kan finna för godt anvisa. Jag hemställer till Eder, mine Herrar, huruvida det kan vara i sin ordning, efter de beslut, denna Kammare nyss förut fattat, att Riksgälds-kontoret verkställer dessa utbetalningar. Om, på sätt Stats-Utskottet föreslagit i momentet b af denna punkt, öfverskottet af assurancesgifterna för hvarje år kommit att till Riksgälds-kontoret ingå, så hade Riksgälds-kontoret, såsom följd häraf, också bort godtgöra de förluster, hvarför Postverket iklädt sig ansvarighet och hvar till det saknade medel, men då momentet b blifvit af Kam-maren afslaget, så synes mig häraf följa, att äfven detta moment bör afslås; och att de förluster, som ej med assurancesmedlen kunna betäckas, böra godtgöras af Postverkets besparingar och öfverskott å postmedel. Då, under förutsättning att momentet a i 5:te punkten bifalles, dessa besparingar och öfverskott skola till Statskontoret öfverlemnas, kan således Kongl. Maj:t, efter anmälan, anvisa de till förlusternas betäckande erforderliga belopp å Statskontoret, hvilket verk, derest det för tillfället skulle sakna tillräckliga medel, lärer kunna reqvirera sådana från Riksgälds-kontoret. Jag tager nemligen för gifvet, att 23 § i Riksgälds-kontorets reglemente kommer att, i enlighet med Kongl. Maj:ts nådiga skrivelse, som aflemnades vid Kam-marens förra sammanträde, erhålla sådan lydelse, hvarigenom Statskontoret försäkras, att äfven *under löpande året* få efter behof i Riksgälds-kontoret lyfta ersättning för sig visande brister i statsinkomsterna.

På grund af hvad jag sålunda anfört anhåller jag om afslag å detta moment.

Friherre Silfverschiöld: Jag har begärt ordet för att, med anledning af Friherre af Ugglas' yttrande, tillkännagifva, att, enligt mitt förmenande, detta moment icke blir tillräckligt tydligt derigenom, att man utesluter endast ordet »dittills». Om otydligheten helt och hållet skall försvinna, böra följande förändringar i momentet vidtagas: I stället för »någon gång förluster» bör man sätta: »något år förluster», hvarjemte orden »dittills», »genast» och »ofördröjligen» böra utgå. Efter dessa förändringar skulle jag vilja antaga momentet; och jag tillåter mig derföre hos Herr Grefven och Talmannen anhålla om proposition på bifall till momentet, förändradt på sätt jag nu föreslagit.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag tror verkligen, att Postverket skulle kunnat hjälpa sig utan assurancesgifterna, men den saken är redan afgjord och det är derföre ej skäl att vidare tala derom. Nu är fråga, att detta moment skulle få en lydelse, som ej alltför mycket afvek från den af Andra Kam-maren beslutade, men som ändock uttryckte meningen, och det tror jag skulle kunna ske, om man utbyter orden »dittills

under året influtna assurancesafgifter" mot »de hos Postverket innestående assurancesafgifter.» Då, först efter bokslutets uppgörande för hvarje år, öfverskottet å dessa afgifter skulle komma Statsverket till godo, kunde således, derest någon utgift behöfde under årets första månader bestridas af dessa afgifter, öfverskottet från förra året användas till betäckande deraf; och om sådan förlust inträffade senare under året, borde efter all sannolikhet förlusten kunna godtgöras genom de under året redan influtna assurancesmedlen. Jag tror således, att lämpligaste sättet, att afhjelpa otydligheten i detta moment, skulle blifva att förändra det, på sätt jag tagit mig friheten föreslå, och jag anhåller därför, att Kammarne måtte bifalla momentet, sålunda förändradt.

Herr Ekenman: Den förda diskussionen ådagalägger de svårigheter, som vanligen förete sig, att ur ett lag- eller reglementsförslag utesluta en punkt, utan att derigenom råka i kollisioner, beträffande de öfriga. Det af Kammarne redan beslutade uteslutandet af momentet b föranleder ovilkorligen till ändringar af det ifrågavarande. Förvecklingarne undanröjas, enligt mitt förmenande, icke genom det af Herr chefen för Finans-departementet föreslagna uteslutandet af ordet »dittills.» Vill man, att General-poststyrelsen skall för gäldandet af skedda förluster använda de under året influtna eller inflytande assurancesafgifter, hvilket är min åsigt, så synes mig, att ordet »dittills» kan kvarstå, äfvensom bestämmingarne i öfrigt uti momentet, med tillägg blott, beträffande bristen i assurancesmedlen, att denna bör *förskottsvis* af Riksgälds-kontoret utbetalas, för att sedermera, då under årets lopp fonden af assurancesafgifter sådant medgifver, till Riksgälds-kontoret återgäldas. En annan utväg föreligger, enligt min åsigt, deruti att, genom uteslutande af hela detta moment, försätta frågan i det skick, att General-poststyrelsen må af postmedlen förskjuta den brist, som med influtna assurancesafgifter möjligen skulle kunna någon gång under året uppstå. Härigenom besparades en obehöflig skriftvexling och lika obehöflig bokföring hos såväl Riksgälds-kontoret som General-poststyrelsen af förskottet, som icke under någon tidpunkt af året böra finnas för nämnda styrelser besvärliga att bestrida.

Friherre af Ugglas: Under öfverläggningen hafva så många redaktionsförslag blifvit framställda, att jag mycket väl inser, att Kammarrens ledamöter icke på stående fot kunna förena sig om något deraf; och jag hemställer därför, om det icke vore så godt, synnerligast som Andra Kammarne oförändradt bifallit detta moment, att återremittera detta moment till Stats-Utskottet, med begäran, att Utskottet måtte söka sammanjemka de olika meningarne.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag ber att få förena mig i det af Friherre af Ugglas' framställda yrkande om ifrågavarande moments återremitterande.

Friherre Silfverschiöld: Äfven jag förenar mig i yrkandet om återremiss.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels återremiss af det förevarande momentet och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

5:te punkten.

Bifölls.

Föredrogs ånyo och bifölls Stats-Utkottets den 22 och 23 dennes bordlagda Memorial N:o 81, med förslag till sammanjemkning, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om upplåtelse till Westerås stad af Kronans dervarande spannmålmagasinstomt jemte dertill hörande utmarkslott.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarne Stats-Utkottets den 22 och 23 dennes bordlagda Memorial N:o 83, i anledning af återremiss å en paragraf uti Utkottets Utlåtande N:o 53, angående Riksdagens revisorers berättelse rörande granskning af Statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1865.

Föredrogs ånyo Lag-Utkottets den 18 och 23 dennes bordlagda Betänkande N:o 32, i anledning af återremiss i viss del af Utkottets Utlåtande N:o 13, angående handelsboks vitsord.

Herr Wallenberg: Detta peremptoriska beslut af Utkottet förefaller något egendomligt, då begge Kamrarne i samma syftning återmitterat Betänkandet; och det kan endast vara i Riksdagens elfte timma som man kan åtnöja sig med något sådant. Jag vill derföre icke nu framställa något yrkande rörande detta Betänkande.

Herr von Gegerfelt: Vid detta ärendes behandling inom Utkottet, var jag af den mening, att, då begge Kamrarne, i enahanda syftning, återförvisat frågan, det varit Utkottets pligt att uppgöra förslag till redaktion i sådan syftning. Jag stadnade emedlertid i minoriteten, och enär, då detta Betänkande justerades, jag var borta från Utkottet, blef min reservation emot Utkottets beslut ej antecknad. Jag anhåller derföre, att på detta sätt få anmäla min reservation.

Herr

Herr Nordström: Om den del af bevisningen rörande handelsboks vitsord, som består i möjligheten, att, då annan bevisning icke lemnar full utredning, bekräfta handelsbokens innehåll med ed, borttages, så skulle handelsbok upphöra att hafva den betydelse för affärlifvet, som den nu eger, och bör ega, för att möjliggöra affärer emellan köpmän, isynnerhet om de äro bosatte på olika orter. Utskottet har ganska riktigt anmärkt, huruledes bevisningen emellan köpmän inbördes skiljer sig till sin principieia grund och sin faktiska beskaffenhet ifrån bevisningen emellan köpmän och icke-köpmän. I förra fallet finnas böcker på båda sidor, som, om de äro ordentligt förda, måste antagas båda vidröra den omtvistade saken, och, när de från båda sidorna framläggas, särdeles äro egnade att bidraga till tvistefrågans utredning; men omständigheter kunna dock finnas, då denna bevisning icke är tillräcklig, utan måste fyllas genom den heliga försäkran, som ligger i fyllnads- eller värjoeden. Ingenting är derföre viktigare i sådana tvister, än att domaren må kunna, såsom den yttersta utvägen, föreskrifva denna ed, hvilken ej strider hvarken emot någon rättsprincip, eller emot allmänt väl, utan tvärtom öfverensstämmer dermed och med bevisningsteorien i allmänhet.

Jag anhåller derföre, att Utskottets ifrågavarande Betänkande måtte bifallas.

Grefve Sparre Eric: Motionären har uttryckt sin förundran deröfver, att Utskottet, oaktadt återremissen, ej tillstyrkt den af honom väckta motionen; men jag ber att få hänvisa till den förklaring öfver detta Utskottets åtgörande, som finnes i Utlåtandet intagen, hvilken förklaring, enligt mitt förmenande, tillräckligt motiverar det slut, hvartill Utskottet kommit. Genom bifall till detta Herr Wallenbergs förslag skulle åtskilliga §§ i den ifrågavarande författningen blifva utan betydelse och derföre böra borttagas; men då förslag om en så genomgripande förändring egentligen ej blifvit väckt, samt begge Kamrarna dessutom gillat ett af Utskottet förut afgifvet Utlåtande, hvori de §§ blifvit bibehållna, hvilka genom bifall till denna motion, borde uteslutas, skulle Utskottet, enligt mitt förmenande, handlat fullkomligt origtigt, om det nu framställt ett med motionen öfverensstämmande förslag; och jag anhåller derför om bifall till Betänkandet.

Öfverläggningen förklarades slutad och Betänkandet bifölls.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 18 och 23 dennes bordlagda Utlåtande N:o 33, i anledning af väckt motion om skyldighet för lanntagare, som icke på föreskrifven tid betalar räntan å in-tecknad skuld, att å det förfallna räntebeloppet erlægga ränta.

Herr Hasselrot: Då jag är öfvertygad, att Kammarens ledamöter tagit känuedom om Herr Lemchens reservation, så tillåter jag mig, att, endast under åberopande af densamma, yrka bifall till det deri fram-

ställda förslaget, hvilket, i motsats till Utskottets, både stödjer sig på rättsgrund och är konsekvent. Jag tror, att man, i läntagarnes sanna intresse, bör antaga det; och jag anser mig böra upplysa, att det för några ögonblick sedan gillades af Med-Kammaren. Det lyder sålunda:

»Betalar ej gäldenär ränta å rätt tid, vare borgenären, der ej anorlunda särskildt är stadgadt eller aftaladt, berättigad att å förfallna räntan njuta ränta till sex för hundra om året ifrån förfallodagen.»

»Denna förordning skall lända till efterrättelse från och med den 1 Januari 1870; dock må innehafvare af fordran, derför inteckning blifvit beviljad, icke njuta företräde till betalning för ränta på ränta, der sådant skulle leda till minskning i den rätt, annan, på grund af inteckning, derförrinnan förvärfvat.»

Herr De Laval: Det tillfälle, som lagens stadgande i 9 kap. 6 § Handelsbalken »om förbud att taga ränta på ränta», lemna gäldenär, att efter förfallodagen någon tid räntefritt behålla medel, som det älegat honom att då utgifva, har förledd mängen att dröja med betalning af förfallen ränta så länge som möjligt. Den förlust, som derigenom drabbat fordringsägare, har föranlett mer än en, att tillse, huruledes han kunnat, om ock mot ringare afkomst, nedlägga sina tillgångar i allmänna värdepapper eller insätta dem hos landets bank-inrättningar för att med visshet hafva afkomsten å bestämd dag tillgänglig för egna utgifter, eller densammas fruktbargörande.

Det skydd, som denna undantagslag skapat mot fordringsägares rättmätiga anspråk att utbekomma sin fordran af ränta å densammas förfallodag, har på ofvanberörda sätt varit till skada ej mindre för långifvare än för låntagare — och dess menliga inflytande har säkert icke så ringa del i det penningebetryck, hvaröfver jordbrukets idkare nu klaga. Det är derföre hög tid att detta lagbud borttages och inom Lag-Utskottet har ej heller mera än en röst låtit sig förmärka emot en sådan åtgärd. Utskottets fleste ledamöter hafva dock icke velat låta bero vid den enkla följderna af berörda stadgandes borttagande, som vore: »att å »hvarje fordran, hvaras ränta ej är förskrifven, skall ränta beräknas till »6 för 100 om året från förfallodagen, oberoende deraf huruvida denna »fordran utgör ett redan förskrifvet kapital, eller ett af förfallen ränta nybildadt.» Ett nytt skydd för gäldenären har derföre ansetts af nöden, befriande honom från skyldigheten att betala ränta å förfallet räntekapital, förr än han derför blifvit bevisligen kraf eller lagsökt. Jag kan likväl ej dela denna åsigt: ty ett sådant stadgande måste komma att medföra lika påföljd och skada både långifvare och låntagare, likasom det redan befintliga, om undanrödjande hvaras hemställan nu blifvit gjord. De praktiska svårigheter, som uppgifvits möta den ifrågakända lagförändringens tillämpning, utan tillägg af detta nya skyddsbud, äro ock föga afsevärda mot de olägenheter och kostnader, som blifva oskiljaktiga från ett ränteberäkningen föregående kraf. Ett sådant kraf, behöfligt så länge medlen i vissa fall måste i afbidan derpå hos gäldenären efter förfallodagen ligga räntelösa vid äfventyr för honom att varda bysatt, kan icke vara af nöden, sedan Kongl. Maj: och Riksdagen antagit en lag om bysättningstvängets upphäfvande. På dessa och de skäl i öfrigt, som finnas anförda i Hofrättsrådet Lem-

chens reservation, föranlåtes jag vördsamt yrka att, med afslag i hvad Lag-Utskottets Utlåtande i strid deremot innehåller, Kammararen måtte, i anledning af Herr Sandstedts ifrågavarande motion, gilla och antaga det förslag till ändring i 9 kap. Handels-balken, som innefattas i omnämnda reservation.

Grefve Sparre, Eric: Den förändring i nu gällande lagstiftning, i fråga om gäldande af ränta på ränta, som Lag-Utskottet föreslagit, är, efter min öfvertygelse, tillräckligt genomgripande, så att Representationen, åtminstone till en början, bör kunna stadna dervid. Vi veta, att det för närvarande är förbjudet, vid äfventyr att behandlas såsom ockrare, att taga ränta på förfallen ränta. Detta stadgande är origtigt, och Lag-Utskottet har, i sin motivering, bevisat olägenheterna deraf; men en annan fråga är, om det kan anses lämpligt att på en gång öfvergå ifrån den ena ytterligheten till den andra, den nemligen, att ränta skall betalas på förfallen ränta, äfven om denna ej blifvit krasd. Antag, att någon af oss utfärdar en löpande förskrifning, på hvilken ränta efter sex procent skulle betalas å viss dag; en sådan förbindelse går, som vi veta, från hand till hand, och, efter nu gällande praxis, är gäldenären skyldig uppsöka fordringsegaren. Man vet ej hvar fordringsegaren finnes, eller hvem som blifvit innehafvare af förskrifningen. Hvar skall man betala sin ränta? Antag att det är ett betydligt belopp och att fordringsegaren, när han för tillfället ej vet hvar han skall säkert placera det, eller enär räntan nedsjunkit till 4 å 5 procent, anser att det är för honom förmånligast att hålla sig undan, då han är lagligen berättigad erhålla sex procent ränta på denna förfallna ränta. Vore en sådan lag rättvis, att en gäldenär, som ej kunnat få reda på fordringsegaren, och derföre ej lyckats få betala förfallen ränta, skulle erlægga ränta på denna ränta? Det invändes måhända häremot, att man kunnat genom räntans deponerande i ett ränteri, undvika att betala ränta på ränta; men ej alla bo i grannskapet af ett ränteri, och i alla fall kan det vara fråga, om man på detta sätt må kunna befria sig från skyldigheten att uppsöka fordringsegaren. *Då* derjemte länder med så utbildad kreditlagstiftning, som t. ex. Frankrike och Danmark, der räntan är i allmänhet, i jemförelse med hos oss, ganska låg, ega samma stadgande, som Lag-Utskottet nu föreslagit; *då* lagberedningen, i dess förslag, ansett sig ej kunna gå längre än Lag-Utskottet nu gått: och *då* slutligen den grundsatsen ännu är rådande hos folket, att ränta på ränta i allmänhet ej bör ifrågakomma, vågar jag yrka bifall till Lag-Utskottets ifrågavarande förslag.

Grefve Mörner, Carl Göran: Lag-Utskottet har här framställt en äsigt, alldeles motsatt den, som hittills i landet gällt. Jag vill ej bestrida dess rigtighet ur theoretisk synpunkt, men jag anhåller att få fästa uppmärksamheten på de sannolika följderna deraf under nuvarande förhållanden. Det är visserligen sannolikt, att de egentlige affärsmännen icke skola derigenom blifva särdeles lidande, men jag tror, att den stora mängden af skuldsatta personer inom landet, som ej äro affärsmän, skall, genom detta stadgande, komma att lida kännbara utgifter, om de äfven ej stundom skulle till och med blifva ruinerade. Hittills har det

på många ställen varit praxis, att den person, som erhållit ett lån, och ej varit i tillfälle att på förfallodagen betala ränta, fått liqvidera denna sin skuld med ny revers och på detta sätt har ofta revers på revers blifvit utgifven och skuldsumman småningom växt till en för låntagaren ruinerande höjd. Att, för underlättande af en sådan operation, bespara långifvaren besväret att affordra låntagaren revers å den förfallna räntan tror jag, under närvarande förhållanden, vara högst oförsigtigt och skadligt. Jag har haft tillfälle att se mera, än ett exempel på de farliga följderna redan deraf, att förfallen ränta fått med ny revers betalas, och denna erfarenhet utgör tillräckligt skäl för mig att icke biträda en sådan lagstiftning, som denna, hvilken troligen åtminstone en längre tid blir en hemlighet för den stora mängden, ty om ock författningen läses upp från predikstolen, så förstår folket den ej och ändå mindre får den veta deraf om, såsom ofta sker, församlingsboerne endast hänvisas att i sakristian deraf taga kännedom. Jag anser, att med denna förändring, som ej är af ögonblickets kraf påkallad, väl kan anstå, till dess vår kreditlagstiftning i sin helhet kommer att undergå nödig förbättring.

På dessa skäl får jag yrka afslag å såväl Lag-Utskottets, som Herr Lemchens förslag.

Herr Faxe: Tvärtemot den siste talaren anser jag den föreslagna lagförändringen vara i låntagarens intresse. Det är känt, att en mängd låntagare sällan betala räntan på förfallodagen, och detta är en bland orsakerna, hvarföre in-teckningar hafva så föga kredit. Just derföre tror jag att en bättre kredit skulle beredas sådana papper, om ifrågavarande stadgande antoges. Men af samma anledning, som den siste talaren, eller på det att ej långifvaren på något hemligt sätt skall åtkomma ränta på ränta, bör det, såsom Lag-Utskottet föreslagit, äligga fordringsägaren att kräfva förfallen ränta. Derigenom både vinner gäldenären upplysning hvar hans skuldsedel finnes och blir det ej någon hemlig skyldighet för honom att betala ränta på ränta.

Jag anhåller derföre om bifall till Utskottets förslag.

Herr Hasselrot: Lika öfvertygad som jag varit och är derom, att lagen om den fria räntan verkat menligt och tillkommit i en otjenlig tid — när det var fråga om räntans frigifvande hörde man visserligen sägas, att, om endast räntan blefve fri, skulle vi få uppsjö på penningar emot 4 procent: hvilket dock ingalunda inträffat — lika säkert tror jag, att detta lagförslag är i låntagarnes sanna intresse. In-teckningar hafva på sednare tider blifvit ännu sämre än förut äfven derigenom, att, då låntagarne uraktlåtit betala ränta på förfallodagen, långifvarne varit af med räntan på räntan. Genom antagande af Herr Lemchens förslag skulle denna olägenhet undanröddjas, utan att långifvaren förorsakades det särskilda besväret att söka upp gäldenären och kräfva räntan af honom. Hvad beträffar invändningen om folkets okunnighet rörande utkommande lagstadganden, så vågar jag påstå, att de hafva mycket väl reda på innehållet af de lagförändringar, synnerligast af denna beskaffenhet, som vidtagas.

Jag vill icke längre upptaga Kammarens tid. utan yrkar fortfarande bifall till Herr Lemchens reservation.

Herr Nordström: Enligt hvad BetänkanDET gifver vid handen, afser den för detsamma till grund liggande, i Andra Kammaren väckta, motion endast frågan om rättighet för borgenär, att för *intecknad fordran* få beräkna ränta på förfallen, men icke behörigen erlagd, ränta, hvar emot Utskottet deraf tagit sig anledning att utsträcka sitt förslag i ärendet till allt slags fordran, eller gäld i allmänhet. Skilnaden mellan dessa två kategorier af fordran, eller gäld, är dock numera ganska vigtig. I afseende å *intecknad fordran* är räntan ännu bunden inom ett visst maximum; i afseende å annan fordran, hvars förfallotid ej öfverskrider sex månader, är räntan fri. I den fria räntan eger således numera en borgenär tillfälle att söka ersättning för all den risk, han kan löpa, och allt å äfven för möjligt dröjsmål med räntans inbetalning på sattan dag; hvilket åter icke är förhållandet med *intecknad fordran*. I afseende till denna vigtiga olikhet emellan de två fordringsförhållandena, kan det ej sägas, att hvad uti ifrågavarande hänseende kunde befinnas vara skäligt med hänsigt till *intecknad fordran*, äfven skulle vara skäligt och befogadt i fråga om fordran med fri ränta.

Utskottet synes dessutom här hafva förbiset det *speciela* förhållande, som nu enligt 1756 års Förordning eger rum med ränta på fordran, som grundas på *löpande förskrifning*, hvarom denna Förordning stadgar, att, som gäldenären i en sådan förbindelse är, vid äfventyr af bysättning, pligtig att å förfalldagen hafva penningar i beredskap, så njuter innehafvaren ej heller någon ränta (*väl att märka, på sjelfva kapitalet förfallen ränta*) för längre tid, än som förflutit, sedan han efter förfalldagen sökt, men icke erhållit betalning för sin fordran. Huruledes denna, på särskilda omständigheter grundade, *speciallag* skulle kunna förlikas med den nya allmänna lag, Utskottet nu funnit sig böra föreslå, derom lemnas man i okunnighet. Visst är emellertid, att, äfven om bysättnings tvänget, enligt hvad ifrågasatt blifvit, komme att afskaffas, anförda speciallags innehåll i öfrigt dock derigenom ej skulle hafva upphört att gälla, men följderna deraf skulle blifva att fordringar, grundade på löpande förskrifningar, komme att bilda en särskild kategori beträffande räntan, samt leda till förvecklingar och trassel.

På alla dessa skäl vore jag, för min del, villig att genast afslå förslaget, men skall likväl åtnöjas med en återremiss, derest majoriteten så skulle finna skäligt, under förutsättning dock alltid, att frågans behandling inskränkes inom de gränser motionen sjelf bestämt.

Friherre Raab, Adam: Jag må bekänna att jag, i läntagarnes intresse, hyser stora betänkligheter att antaga såväl Utskottets, som reservantens förslag, hvilket sednare blifvit af Andra Kammaren antaget. Utskottets förslag lyder: »Betalar ej gäldenär ränta å rätt tid, gifver, der ej annorlunda särskildt är stadgad, ränta, efter sex för hundra om året, å förfallen ränta från den dag borgenären, genom stämning eller lagsökning, eller eljest skriftligen, eller muntligen räntan kraft». Jag ber att isynnerhet få lägga märke till orden »der ej annorlunda särskildt är stadgad.» Då denna föreskrift finnes i lag, så kommer na-

turligtvis långifvarne att fordra, det läntagarne skola skriva förbindelserna så, att de lyda på skyldigheten att betala ränta på ränta. Den närmast följden deraf blir, att de redan varande förbindelserna, vare sig intecknade eller ointecknade, måste omskrivas. Hvarje förnuftig långifvare skall fordra det, ty ej vill han afsläppa sin lagliga rättighet. Detta kommer att leda till ej obetydliga utgifter för läntagarne, särdeles för dem, hvilkas förbindelser skola förses med inteckningssäkerhet. Jag skulle ej haft något emot förändringen, d. v. s. emot skyldigheten att betala ränta på förfallen ränta, om förslaget *endast* innehållit, att ensådan skyldighet skulle för gäldenären inträda den dag, han blifver för räntan lagsökt. Genom ett sådant stadgande skulle å ena sidan en mera ackurat räntebetaling åstadkommas, och å andra sidan gäldenärerne icke förorsakats några olägenheter. Lagstadgandet, såsom det af Utskottet blifvit föreslaget, föranleder dertill, att då en borgenär har god inteckning, eller god borgen och ej behöfver sin ränta, han låter sin fordran stå stilla och ackumulera sig för att på en och samma hand få en större fordran. Detta är naturligtvis af icke ringa olägenhet för alla, som hafva inteckningar efter första inteckningen, emedan deras rätt flyttas tillbaka så mycket, som utgöres af räntan på räntan; och detta kommer ej att befrämja krediten, utan att skada den för alla dem, som behöfva lån, men ej kunna erbjuda första inteckningen. Att i en tidpunkt, som är fördelaktig för långifvaren, men beklagligtvis i hög grad svår för läntagaren, stifta en lag, som ännu mer trycker den senares ställning, anser jag ej vara rätt. Denna lag är dessutom icke konsekvent, ty, af samma skäl, som en gäldenär bör betala ränta på förfallen ränta, bör det ock älliga honom att betala ränta på förfallet arrende eller andra præstanda.

På grund af hvad jag sålunda anfört, anhåller jag för min del om afslag å hvad i detta Utlåtande blifvit föreslaget.

Herr Ekenman: Beträffande frågan, huruvida ränta bör å förfallen ränta beräknas, synas mig de skäl, Utskottet anfört, så tillfyllestgörande och oemotsägliga, att jag icke blott från långifvarens ståndpunkt, utan äfven i läntagarens intresse, för att för honom undanröjda ett af kredithindren hos enskilde kapitalister, anser lagförslaget i denna del böra antagas; men deremot kunna åsigtarna vara olika, rörande tiden, från hvilken ränteersättningen bör tillämpas. Enär det är påtagligt, att, i långifvarens hand, den förfallna räntan bör vara ett penningkapital såsom frukt af det, han försträckt eller på annat sätt har af annan att fordra, så delar jag reservanten, Herr Lemchens, åsigt derom, att ränta å förfallen ränta bör från förfallodagen fordringsägaren tillgodokomma. Som likväl Utskottet, uti ingressen till lagförslaget, tillstyrkt upphäfvande af endast 9 Kap. 6 och 7 §§ Handelsbalken och således, äfven om bysättningstvånget varder afskaffadt, Kongl. Förordningen af den 19 Maj 1756 skulle kvarstå, för såvidt den innefattar åliggandet för utgifvaren af löpande förskrifning att från förfallodagen hafva penningar i beredskap, för att dermed infria förskrifning, hvars innehafvare möjligen är för honom okänd, samt utgifvaren sålunda skulle tillskyndas förlusten af ränta på medel, som han sjelf icke kunde göra för sig fruktbara, synes mig detta skäl vara tillfyllestgörande för Be-

tänkanadets återremitterande till Lag-Utskottet: hvarom jag således vördsam anhallar att proposition måtte framställas.

Herr Faxe: En talare på andra sidan har sagt att det förefinnes en brist i Lag-Utskottets förslag, därför att 1756 års Kongl. Förordning stadgar, att en gäldenär är ej pliktig gälda ränta å en löpande förskrifning för längre tid än tili förfallodagen. Jag får då erinna derom, att i praktiken den regel gjort sig gällande, att, så snart den strängare exekutiva kraften för dessa löpande förskrifningar upphört, inträder skyldigheten för gäldenären att betala ränta äfven efter förfallotiden. Numera sedan Konung och Riksdag antagit en författning, hvarigenom den strängare exekutiva kraften, eller ovilkorlig bysättning vid bristande likvid, alldeles upphört, så hafva föreskrifterna i 1756 års Förordning äfven förfallit. Något hinder möter således icke häraf att tilllämpa det föreslagna stadgandet äfver på löpande reverser, ehvad de äro till betalning förfallna eller icke.

Samme talare har anmärkt såsom en oegentlighet att, i fall detta förslag antages, måste en låntagare, som i sin förskrifning utfäst sig betala lägre ränta än 6 procent, likväl gälda en högre procent än den utsatta, i händelse räntebetalningen försummas och låntagaren därför kräfves, men någon orättvisa häri kan jag för min del icke inse. Han har förbundit sig betala ränta på viss dag, men underlåter det. Påföljden deraf blir ej svarare än i hvarje annat fall, der förfallen skuld ej betalas.

En talare har fäst sig vid det i Utskottets förslag förekommande undantaget »der ej annorlunda särskildt är stadgad». Härmed afses bestämmelserna i hypothecksföreningarnes reglementen, enligt hvilka gäldenärerna äro underkastade skyldighet att betala dröjsmålsränta till högre belopp än hvad Utskottet föreslagit.

Vidare har en talare förmenat det vara en nödvändig följd af detta förslag att alla hittills utgifna skuldsedlar skola omskrifvas. Skälet till en dylik nödvändighet kan jag ej fatta. Sedan lagen medgifvit att ränta på ränta får tagas, lär en hvar, som innehar en skuldsedel, utan vidare omständigheter vara berättigad att, i händelse räntebetalningen försummas, kräfva och erhålla ränta å den förfallna räntan.

Beträffande anmärkningen att en tyst förmånsrätt genom detta lagförslag skulle beredas innehafvare af in-tecknade skuldebref, ber jag att få erinna, att förmånsrätt för ränta enligt gällande lag ej eger rum för längre tid än tre år. Den, som vill bedöma värdet af en in-tecknings förmånsrätt, tager därför alltid i beräkning tre års ränta å de in-teckningar, som tilläfventyrs finnas beviljade före den som är i fråga. Man vet då alltid, hvarefter man har att rätta sig.

Icke heller är, såsom någon velat påstå, förslaget inkonsequent derutinnan att ränta t. ex. på arrende icke skulle kunna lagligen utfås. Detta påstående måtte bero på någon missuppfattning, ty redan under nu gällande lagstiftning är en person, som försummat att å bestämd tid gälda arrende, skyldig att jemväl betala ränta derå från förfallodagen,

Då Utskottet för att undanrödja alla betänkligheter emot förslaget, för så vidt det kan synas något hårdt emot gäldenären, tillika föreslagit att ränta på ränta icke må beräknas annat än från dag sådan ränta

varder krafd. tror jag det vara klokast och bäst att antaga Utskottets förslag oförändradt, ty derigenom kommer gäldenären icke att blifva öfverraskad af påföringar af ränta på ränta, med mindre än att han förut blifvit kräfd på en dylik ränta.

Herr Wallenberg: Det är för mig en särdeles egendomlig företeelse att motion nu framkommit i syftning att förbättra fastighetskrediten, eller med andra ord göra de härpå grundade förbindelser mera begärliga än hvad de förut varit. I flera fall har jag varit i tillfälle att se, det inteckningar icke blifvit belånade just därför att man icke kunnat, i händelse räntan icke betalats, påföra gäldenären ränta å den förfallna räntan. Detta steg till förbättrande af kreditlagstiftningen är ganska stort, och kommer att medföra mycket gagn för en lättad belänning af inteckningar. Den af en talare förordade utsträckning af förslaget, sådan den förekommer i Herr Lemchens reservation, anser jag likväl för närvarande vara betänklig att antaga, emedan det allmänna rättsmedvetandet ännu är oförberedt på en dylik lagstifningsåtgärd. Jag tror, att det är ganska behöfligt att, såsom Utskottet föreslagit, gäldenärer tillsäges innan ränta på ränta må honom påföras, på det att han må veta från hvilken dag han är skyldig utgifva sådan ränta och ej för några dagars dröjsmål blifva debiterad för en utgift, om hvars tillvaro han saknar kännedom.

Af detta skäl föränlåtes jag att antaga Utskottets förslag oförändradt.

Grefve Sparre, Eric: Sedan jag förra gången uppträdde till försvaret för Utskottet mot dem, som fordrade mera än hvad Utskottet tilltrött sig kunna tillstyrka, hafva förhållandena så förändrat sig, att jag nu nödgas taga Utskottet i försvar mot dem, som säga, att Utskottet tillstyrkt för mycket. Så är också händelsen i allmänhet, då man försöker halla medelvägen, att ingendera parten blir nöjd. I allmänhet söker jag att gå vägen rätt framåt, men antingen får jag då höra tillvitelsen att konsekvensen icke blifvit iakttagen, eller ock missnöje öfver att steget icke blifvit taget fullt ut.

För att bemöta den talare, som i låntagarnes intresse yrkade afslag å Utskottets hemställan, vill jag nämna, att Utskottet föreställt sig, att förslaget varit affattadt just i låntagarnes eller åtminstone i den allmänna ordningens eller kreditens intresse. Jag vill tillägga att bland de orsaker, hvarföre man ansåg den ifrågasatta förändringen behöflig, var just den, att, i händelse betalningen ej på sagd dag erlades, det kunde dröja i evighet innan någon ränteliquid komme i fråga. Sättom oss i samma ställning som en person, hvilken dragit sig ifrån affärerna och lefver på räntorna af sina kapitaler, dem han för säkerhetens skull har placerrat i en fastighet. Antagom ock att han ej har annat att lefva af än dessa räntor. Han får ej ut sin räntefordran på bestämd dag och, för att kunna existera med sin familj, nödgas han sjelf upptaga lån, på hvilka han får betala ränta. Är det då obilligt, att han, som utan eget förvällande blifvit åbragt kostnaden, skall återfå de medel, han nödgats utgifva i ränta på de upplånade penningarne? Detta kan väl ej anses obilligt; men å andra sidan säger jag som den siste talaren,

hvilken, sjelf affärsman och föreståndare för en stor bankinrättning, mer än någon annan är i tillfälle att bedöma förhållandena, att det kan vara lämpligt att fordringsegaren erinrar läntagaren om sin betalningsskyldighet. på det ej han, som måhända icke följer med lagstiftningen så noga, och tror, att han såsom förut skall slippa betala ränta på ränta, helt oförmodat skall finna sin skuld hafva ackumulerat till ett ofantligt belopp. Jag tror att, lika billigt som Utskottets förslag är, lika obilligt är reservantens, hvars antagande skulle kunna föranleda, att en stackars gäldenär på en gång funne sig påvräkt en ofantlig skuldsomma, som han aldrig beräknat och aldrig kan betala.

Jag föreställer mig ett annat förhållande: att jag har en intecknad skuld, hvarpå jag är skyldig att betala ränta på en aflägsen ort. Jag sänder penningarne med posten, inneslutna i ett bref, för att på dagen fullgöra liqviden. Jag har misstagit mig om fordringsegarens adress; och brefvet kommer att i årtal kvarligga på posten, utan att jag derom erhåller underrättelse eller af fordringsegaren erinras att ränteliqviden uteblifvit. Jag har postqvittot i min hand och tycker mig derföre vara säker på min sak: men helt oförmodat blifver rätta förhållandet lagdt i dagen; och jag får betala ränta på ränta å det betydliga belopp, som räntelöst kvarlegat på posten.

En talare har erinrat, att det skulle vara bättre, om Utskottet sagt, att fordringsegaren ej skulle få beräkna ränta förr än ifrån den tid han lagsökt gäldenären. Jo! det hade just varit ett skönt sätt. Jag skulle då vara tvungen att i dessa tider, då så många finnas, som ej betala räntan på dagen, så snart den förfallit, genast lagsöka och kräfva ut både kapital och ränta. Sannerligen jag kan föreställa mig, att detta åtminstone vore i läntagarens intresse.

Beträffande det undantag, som Utskottet gjort i detta fall, genom att i förslaget införa orden »der ej annorlunda särskildt än stadgadt», vill jag nämna några ord till förklaring. Det finnes nemligen uti reglementena för allmänna Hypotheksbanken och de särskilda hypotheksföreningarne lika om för åtskilliga andra penningeverk införd det stadgande, att, om ej räntebetalningen sker på dagen, får gäldenären erlægga en högre straffränta, hvilken kan uppgå ända till 12 procent. Utskottet måste derföre erinra om att undantagsförhållanden egde rum; och på det sätt Utskottets förslag blifvit affattadt, står det alldeles icke i strid med den af en föregående talare omnämnda 1756 års förordning. Endast i fall reservantens förslag blefve antaget, skulle det antydda stadgandet i nämnda förordning ej kunnat tillämpas.

Jag hoppas att, då Kammaren finner, att Utskottets förslag går en medelväg och undviker ytterligheterna å ömse sidor, Kammaren skall anse tillräckligt skäl förefinnas att bifalla förslaget.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då jag förra gången hade ordet, underlät jag att till Lag-Utskottets ordförande och ledamöter framställa en fråga, som jag ber att nu i stället få göra. Lag-Utskottet har tillstyrkt bifall till Herr Sandstedts ifrågavarande motion på det sätt, att Riksdagen skulle för sin del besluta en författning af denna lydelse: »Betalar ej gäldenär ränta å rätt tid, gifve, der ej annorlunda särskildt

är stadgadt, ränta, efter sex för hundra om året, å förfallen ränta från den dag borgenären blifvit genom stämning eller lagsökning, eller eljest skriftligen eller muntligen räntan kraft.» Herr Sandstedts motion innehåller dock, i fall Utskottet fullständigt återgifvit dess innehåll, endast att en sådan ränta på ränta skulle erläggas å *intecknad* skuld. Hvarifrån har nu Lag-Utskottet fått motionsrätt eller behörighet att gå utöfver innehållet i motionärens förslag och framlägga ett alldeles nytt sådant, som omfattar alla slags fordringar? Om Lag-Utskottet begagnar sig af en motionsrätt, som grundlagen ej tillerkänner Utskottet, och Riksdagen bifaller ett förslag, som af Lag-Utskottet sålunda obehörigen framställes, så kan efter mitt förmenande detta förslag icke anses hafva tillkommit i grundlagsenlig ordning. Jag får därför anhålla om upplysning, huruvida motionen innehåller något annat, än Utskottet antydt, eller af hvilken anledning Utskottet tilltrott sig att framlägga ett så omfattande förslag, som det ifrågavarande.

Hvad angår de särskilda förslagen, som i Utlåtandet förekomma, så medgifver jag villigt, att Utskottets förslag ej är fullt så radikalt som Herr Lemchens; men det är dock tillräckligt radikalt för att vara vådligt och är dessutom öfverflödigt, enär en fordringsegare, som vill bereda sig förmånen att uppbära ränta på ränta, redan nu har utväg dertill, antingen genom att utkräfva räntan vid förfallotiden eller ock, genom att skaffa sig en sådan förbindelse, hvarigenom gäldenären medgifver att, derest räntan ej å förfallotiden betalas, högre ränta sedermera skall gäldas å hufvudstolen. Genom detta sätt att gå till väga, blir gäldenären bättre satt i tillfälle att se sig före, än om fordringsegaren erhåller laglig rätt att å den upplupna räntan jemväl beräkna ränta, hvilket, såsom jag yttrade, då jag förra gången hade ordet, kan föranleda dertill, att gäldenären slutligen blir försänkt i en skuld, som uppslukar hela hans förmögenhet och hvarur han aldrig kan frigöra sig. Sanningenligheten deraf, att detta förhållande icke blott kan inträffa, utan redan verkligen inträffat, kunna säkert flera än jag vitsorda. Då nu hvar och en, som är angelägen om att bereda sig ifrågavarande räntevinst, har tillfälle att genom utkrävande af den förfallna räntan, eller genom att förskaffa sig särskild skuldförbindelse å räntan, eller genom att i original-förbindelsen från början införa den föreskriften, att, derest gäldenären icke å utsatt tid betalar räntan, han för tiden derefter skall betala en högre ränta af t. ex. 8, 10, ja ända till 16 procent eller mera allt som det kan falla sig, så kan jag icke finna annat, än att en sådan lag som den ifrågavarande, är alldeles öfverflödig.

Det är visst sannt, att det kan vara obehagligt, om, såsom den siste talaren yttrade, en fordringsegare, som ej får sin ränta erlagd på dagen och sedermera nödgas söka ut sin fordran, skulle få vänta på liqvid *i evighet*. Om detta blefve hjälpt genom att antaga en sådan förordning som den föreslagna, så vore en sådan utväg visserligen att föredraga. Men jag tror likväl, att, om en fordringsegare får vänta så länge, som den ärade talaren antydde, det kan göra fordringsegaren detsamma, om han under tiden får räkna ränta på ränta eller ej; liksom jag föreställer mig, att en gäldenär, sedan han inträdt inom evighetens område, väl torde vara befriad från skyldigheten att infria sina till medmenniskor här på jorden egande penningeskulder.

Likason den nya lagen om räntans frigifvande, huru mycket den än i början prisades, dock i tillämpningen gifvit anledning till ganska allmän missbelåtenhet. likaså tror jag, att denna författning, som nu är i fråga, skulle gifva anledning till ett nytt utbrott af enahanda missnöje. Om man äfven skulle antaga att länetagarne icke i allmänhet blifva i okunnighet om den förändring lagstifningen undergått, kan man dock anse såsom gifvet, att de ej så mycket reflektera öfver densammans sannolika följder förr, än det måhända är för dem för sent, och säkert skulle mången låntagare icke vinna fullständig kännedom om dess vädliga följder förr, än fordringsegaren med begagnande af sin lagliga rätt hos honom utkräfvit den yttersta skärfven. Och bör härvid icke jemväl förbises, att den enskilde fordringsegaren har i sin magt att moderera sina anspråk efter omständigheterna och billighetens fordringar; men att deremot de, som omhänderhafva publika verks tillgångar eller allmänna kassor, icke hafva en sådan frihet. De måste till det yttersta bevaka de offentliga fondernas rätt, och skoningslöst anställa kraf för att bereda dem full betalning, om de icke sjelfva skola stadna i ansvar för den brist, som eljest kunde uppkomma och hvilken icke torde blifva förbisedd vid vederbörande revisorers granskning. Vore det väl rätt att, under sådana förhållanden, antaga ett lagbud, hvarigenom man nödgades att genast, så snart en gäldenär på dagen icke betalade sin skuld, hafva lagsökningshandlingen färdig och anlita exsekutor för att bereda den allmänna fonden dess lagliga rätt, att på sin fordran njuta ränta på ränta. Jag tror att man bör akta sig för antagandet af en sådan lag, som under nuvarande betryckt penningetider måste föranleda till mycken oro och vålla många olägenheter.

Dock tror jag att vi denna gång lyckligtvis skola blifva befriade från Lag-Utskottets förslag, emedan det, såsom jag i början af mitt anförande antydde, är af sådan beskaffenhet, att Herr Talmannen torde anse sig grundlagsenligt förhindrad att framställa proposition på bifall detsamma.

Herr Nordström: Efter mig har Utskottets ordförande haft ordet och väl sökt försvara förslaget: men huruvida hvad han dervid anfört kan anses innefatta mera tillfyllestgörande grunder derför, än dem, som blifvit framlagda i sjelfva Betänkandet, eller verkligen vederlägga de erinringar deremot, som jag redan haft tillfälle framställa, vill jag lemna till Kammarens eget bedömande. För min del kan jag ej annat, än förklara hans deduktioner otillfredsställande. Romerska rätten har väl ock blifvit åberopad, men på ett sätt, som ej utvisar någon mera förtrogen bekantskap med dithörande räntelagar; mora solvendi i romerska rätten hade en vida mer omfattande tillämplighet.

För öfrigt och då man erinrar sig, att fordringar med viss förfalldag kunna uppkomma på många andra grunder, än rena försträckningar, och att i sådana fall uteblifven betalning för fordringsegaren kan medföra lika stor förlägenhet eller skada, som försummad inbetalning af ränta på försträckta penningar, visar sig ock häraf, huru litet förslaget ännu kan anses motsvara de anspråk på rättsjemnlighet, som sjelfva rättsidéen, väl uppfattad och utvecklad, påkallar, och som här

har sin grund, icke uti fordringens konkreta ursprung, men deremot i försumligheten hos gäldenären att för sig göra rätt enligt aftal och öfverenskommelse.

Jag ansluter mig därför nu till den talare, som näst före mig hade ordet, och jemte det jag lika med honom anser förslaget hafva gått längre, än den därför till grund liggande motion åsyftade, förenar jag mig med honom uti yrkande på afslag.

Grefve Sparre Eric: Utskottet har så mycket mindre förbisett motionens omfattning, som Herrarne torde finna, att redan å Utlåtandets tredje rad ordet *intecknad* förekommer med kursiverad stil. för att antyda hvilken slags skuld motionen afser. Skulle emellertid Lag-Utskottet, såsom en föregående talare förmenat, vara inskränkt till framläggande af endast de förslag, som motionärer framställt, så försäkrar jag, att det hade en ganska lätt uppgift att lösa; och följderna skulle blifva, att alla motioner helt enkelt komme att afslås. Jag har åtminstone under den tidrymd af 20 år, jag varit ledamot af Utskottet, aldrig funnit, att några, med undantag af Kongl. Maj:ts Propositioner, till Utskottet inkomna förslag varit så beskaffade, att Utskottet till dem kunnat säga helt simpelt *ja* eller *nej*. Aldrig har ett förslag funnits så beskaffadt, att det oförändradt kunnat inpassas i lagsyftningens system: och för att kunna tillstyrka bifall till förslagen, har Utskottet funnit sig nödsakadt, ej blott att i ett eller annat afseende omarbete desamma, utan ock att föreslå de förändringar, som af dess antagande måste blifva en nödvändig följd. Hade icke Utskottet tillvägagått på detta sätt, så skulle i detta ögonblick, då så många förändringar inom lagsyftningen blifvit vidtagna på grund af enskildes motioner, vi hafva de mest besynnerliga lagar, som icke hängde ihop för två styfver. Skulle det t. ex. männe hafva fallit Lag-Utskottet in, att tillstyrka ett förslag derom, att ränta på ränta skulle erläggas endast å *intecknad* skuld, men ej å någon annan. Motionären har ej ens sjelf ovilkorligen yrkat, att förslaget skulle tagas i så inskränkt omfattning. Han resonerar i sin motion om det olägliga deri, att de *intecknade* skuldsedlarne ej gerna tagas emot i allmänna banker; och för att afhjelpa denna olägenhet, har han framlagt sitt förslag. Hans afsigt har alldeles icke varit, att förslaget skulle inskränkas till hvad motionens ordalydelse gifver vid handen; och ett så orimligt förslag skulle Lag-Utskottet ej heller kunnat lemna sitt förord.

Nu har den förutnämnde talaren vidare sagt, att den ifrågavarande ändringen icke skulle behöfvas, emedan man, för att vinna det dermed åsyftade ändamålet, redan nu kan anlita utvägen, att i förskrifningen införa det stadgandet, att, derest ränteliquiden ej skulle ske på utsatt dag, ränta skulle derefter beräknas på ränta. Men detta går ej an, ty lagen förbjuder uttryckligen ett sådant förfaringsätt och bestraffar det såsom ocker; hvadan ingen lärer beqväma sig till att emottaga en förbindelse, som innehåller något dylikt, emedan han derigenom äfventyrar att blifva straffad såsom ockrare. Ej heller lämpar det sig att utfärda en ny förbindelse å den upplupna, oguldna räntan, emedan man för densamma ej har förmånsrätt, likasom för den *intecknade* skuldsedelns kapitalbelopp och en del af den å densamma upplupna räntan.

Jag tror mig således hafva, så godt jag förmått, vederlagt de anmärkningar, som blifvit framställda mot förslaget af den siste ärade talaren; och jag tillåter mig fortfarande att, såväl i långifvares som länstagares intresse, yrka bifall till Utskottets förslag.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag vill endast med några få ord besvara den siste talarens yttrande och hänvisar i sådant afseende till 42 § i Riksdags-ordningen, der det heter: »Lag-Utskottet skall meddela Utlåtande öfver de från Kamrarne dit hänvisade förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphälvande af allmän, civil-, kriminal- och kyrkolag.» Sådän är Lag-Utskottets funktion, men ej att sjelfmant väcka förslag, äfven om det kan finna sig uppkalladt att göra så till följd af ofullständigheten uti dit remitterade motioner. Utskottet har dock härvidlag gått utöfver sin befogenhet och yttrat sig om något helt annat, än motionen afser. Att Lag-Utskottet äfven tyckes hysa samma äsigt, rörande gränssorna för dess verksamhet, som jag nyss uttalat, visar sig deraf, att Utskottet uti det nyss föredragna Betänkande N:o 32, rörande Herr Wallenbergs motion om handelsboks vitsord, yttrar sig på följande sätt; »men då motion om en så vidsträckt förändring icke blifvit väckt, torde det ej heller tillkomma Utskottet att göra något förslag i sådant afseende.» Så tänkte Utskottet då, men, så snart det kom in på Betänkandet N:o 33, synes det hafva ändrat tanke. Jag för min del kan ej annat än fortsätta yrkandet om afslag. Dock torde jag få säga några ord, rörande den nästföregående talarens uppfattning af mitt yttrande, hurusom det skulle låta sig göra att genom ett särskildt stadgande i sjelfva skuldebrevet bereda långifvare ersättning för en möjlig förlust genom uraktlåten ränteinbetalning på förfallodagen. Min mening var alldeles icke, att i förbindelsen skulle införas något stadgande om räntas erläggande på ränta, utan ansåg jag, att nämnda godtgörelse kunde beredas derigenom, att långifvaren förbehölle sig en högre ränta ä det försträckt kapitalet, för tiden efter förfallodagen, i fall den primitivt betingade räntan ej då erlades; och något hinder för en sådan öfverenskommelse tror jag ej att nu gällande lag innehåller.

För öfrigt vill åtminstone jag ej påstå, att motionärens förslag är så helt och hållet principvidrigt, derutinnan att det endast afser *intecknad* skuld, ty, som man vet, är det numera endast på sådan skuld man är förhindrad att betinga sig eller föreskrifva högre ränta än efter 6 procent. Måhända har detta undfallit Lag-Utskottets uppmärksamhet, men för mig synes det ganska klart, att motionärens mening aldrig varit att förändringen skulle utsträckas till annan skuld än den in-tecknade gälden. Likasom jag är öfvertygad om, att Utskottet verkligen gått öfver sin befogenhet, genom att gifva förslaget den utsträckning, det i Betänkandet erhållit.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Lag-Utskottets förevarande Utlåtande; dels af Herr Hasselrot, att Kamraren måtte antaga det förslag, som Herr Lemchen i sin vid Utlåtandet fogade reservation framställt; dels att Utlåtandet skulle återförvisas och dels att detsamma måtte afslås; framställde Herr Grefven och

Talmannen först proposition på bifall till Utlåtandet, hvarvid svarades många ja, blandade med nej, sedermera proposition på antagande af Herr Lemchens förslag, då svaren utföllo med många nej jemte åtskilliga ja, vidare proposition på återremiss af Utlåtandet, hvartill svarades nej, och slutligen proposition på afslag derå, hvilken proposition besvarades med många nej, blandade med ja; hvarefter, och sedan proposition på bifall till Utlåtandet förnyats samt med många ja, blandade med nej, besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Sedan Kammaren, uppå gjord framställning, till kontraposition vid voteringen antagit afslag å Utlåtandet, uppsattes, justerades och anslags följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Lag-Utskottets Utlåtande N:o 33, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren detta Utlåtande.

Omröstningen företogs; och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—60;

Nej—31.

Föredrogs ånyo Andra Kammarens den 18 och 23 dennes bordlagda protokollsutdrag N:o 239, med delgifvande af Kammarens beslut öfver 3:dje, 4:de, 6:te, 7:de, 8:de, 9:de, 10:de, 11:te, 12:te, 13:de, 14:de och 16:de punkterna af dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 39, med anledning af väckta motioner rörande folkskolan och elementarläroverken.

Herr Arrhenius: Det nu föredragna protokollsutdraget berör en fråga af allra största vikt, nemligen den om folkskolan och elementarläroverken. Då nu Första Kammaren har ett Tillfälligt Utskott N:o 2, som fått sig uppdraget att behandla de frågor, som röra nämnda begge undervisningsanstalter, så tager jag mig friheten att hemställa, att det förevarande protokollsutdraget måtte varda till detta Utskott remitteradt, på det att de förslag, som deri förekomma, måtte erhålla en fullständigare utredning. Och tillåter jag mig i sammanhang dermed fästa uppmärksamheten på de omständigheter, som, beträffande den föredragna frågan, synnerligast böra tagas i betraktande. De punkter, som i protokollsutdraget förekomma och som blifvit af Andra Kammaren bifallna, synas mig vara af den beskaffenhet, att man med skäl kan påstå, att de beröra frågor, som äro i ett så outredt skick, att de här ej böra, utan föregående behandling af Kammarens Utskott, till slutlig pröfning företagas. Bland annat har Andra Kammaren beslutat, att undervisningen

i folkskolan bör ställas så, att det kunskapsmätt, som är föreskrifvet för elementarläroverkens två nedersta klasser, med undantag af Tyska språket, der må kunna inhemtas. För att rätt bedöma ett sådant yrkande är lämpligast att först taga i betraktande, huruvida förändringen möjligtvis må kunna utföras med den lärarepersonal, som nu vid folkskolorna finnes anställd. Det torde ligga härvid i öppen dag, att folkskolan under nuvarande tidpunkt och sådan den för närvarande befinnes ingalunda kan uppfylla de fordringar, som här på densamma ställas. Vi veta alla, huru beskaffade de fleste folkskolelärare äro, hvilken bildning de besitta, och vi känna tillika, hvilka fordringar man måste ställa på dem, om de skulle kunna meddela de kunskaper, som inhemtas i elementarskolans två nedersta klasser. Man har sagt, att detta skulle kunna låta sig göra genom undanskjutande af undervisningen i tyska språket, hvilket skulle hafva till påföljd att all undervisning i främmande språk uppsköttes till inträdet i elementarskolans tredje klass. Jag har förr yttrat mig derom, och jag är öfvertygad, att ett sådant åtgörande skulle för språkstudiet medföra ett särdeles ogynnsamt resultat. I begge de nu antydda hänseendena finner jag därför denna fråga vara alltför litet utredd, för att kunna till afgörande företagas. Man har vidare sagt, att det kunskapsmätt, som i föregående punkt stadgats, skulle utgöra villkoret för inträde i den högre folkskolan. Att tala om den högre folkskolan, då vi af sådana läroanstalter för närvarande hafva ett så ringa antal, att de knappt stiga till ett tiotal, anser jag ej heller lämpligt: synnerligast då vi veta, att kommunerna i allmänhet ej visat något synnerligt intresse för dem och ej heller ega de tillgångar, som erfordras för att inrätta högre folkskolor öfverallt i landet, för att meddela den högre rent medborgerliga bildningen, som för närvarande är förlagd till elementarläroverkens reallinier.

I den 8:de punkten förekommer, att de två lägsta klasserna af de fullständiga elementarläroverken skulle helt och hållet bortfalla. Detta är en fråga, som afser en omorganisation af elementarläroverken, och är alltför vigtig att utan största betänksamhet och omsorg behandlas.

Detta allt gör, att det synes mig i högsta grad lämpligt att remittera denna fråga i dess helhet till behandling af Första Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 2, i hvilket Utskott vi ega personer med djupa insigter och kännedom om hvad till undervisningsväsendet hörer. Och jag är öfvertygad om, att derest detta mitt förslag bifalles, vi från detta Utskott kunna förvänta ett Betänkande, som möjliggör en nöjaktigare lösning af frågan, än det förslag erbjuder, som nu till behandling föreligger. Af detta skäl hemställer jag, att Kammarerna måtte remittera frågan i det skick, den blifvit anmäld, till förutnämnda Tillfälliga Utskott.

Grefve Hamilton, Henning: Jag hade väl för min del varit beredd att företaga frågan till behandling redan i afton, men, om Kammarerna önskar få den vidare utredd af dess Tillfälliga Utskott, kan jag naturligtvis ej hafva något att deremot anmärka. Jag hoppas fasthålla, att saken skall vinna på, ju mångsidigare den blifver betraktad; hvarföre jag ock med nöje ser, att den underkastas en ny pröfning af de sakkunniga personer, som äro medlemmar uti ifrågavarande Utskott,

Jag anhåller emellertid att få yttra några ord i ämnet, hvilka, i händelse Kammararen nu ej fattar sitt beslut, utan hänvisar saken till Utskottet. böra kunna tjena såsom anledning för Utskottet att se saken ur mer än en synpunkt.

Det förslag, som af Andra Kammararen, enligt hvad protokollsutdrag utvisar, blifvit godkänt, skulle, efter min uppfattning, komma att förstöra ej blott folkskolan utan ock elementarläroverken. Det skulle förstöra folkskolan, emedan det komme att förändra dess nuvarande karaktär och, måhända ännu mera, derigenom att det skulle beröfva folkskolan en del af de sympatier, den för närvarande eger hos befolkningen. Folkskolan skulle ej heller kunna meddela den undervisning, som nu inhemtas i elementarläroverkens första och andra klasser, utan att förses med sådana lärare, som nu bestrida undervisningen i nämnda klasser. Ty om ock en och annan af våra nuvarande folkskolelärare själf besitter det kunskapsmått, som för dessa begge lägre klasser äro erforderliga, så kan man dock tryggt påstå, att den stora mängden saknar erforderlig skicklighet att meddela undervisningen på ett sätt, att dessa klasser göras behöfliga. Genomförandet af den ifrågavarande förändringen skulle således föranleda nödvändigheten af en ny uppsättning af lärare för nästan alla folkskolor; och dertill finnes icke tillgång. De nuvarande lärarne skulle derjemte försättas ur verksamhet; hvadan församlingarne skulle få sig skyldigheten pålagd att draga försorg om dessa personer, som utan eget förvällande blifvit skiljda från sin selsättning och beröfvade sitt uppehälle.

Förslaget skulle ock, efter min tanke, komma att förstöra elementarläroverken. Det kan väl vara möjligt, att barn redan nu inträda i elementarläroverken vid den ålder och med de kunskaper, att de kunna förbigå de begge lägsta klasserna; men efter min uppfattning länder det ej till deras bättnad, om de först intagas i tredje klassen, emedan möjligheten af en god skolundervisning väsendtligen beror derpå, att lärjungarne från början få lära sig väl, det lilla de lära, och på ett riktigt sätt. Har nu lärjungen i folkskolan af en mindre skicklig lärare fått inhemta de första grunderna, så behöfver han i elementarläroverket en betydligt längre tid för att förvärfva de kunskaper, som erfordras, och undervisningen i tredje klassen blifver i alla händelser för honom mindre fruktbarande, än om han från början genomgått läroverket. Redan härutinnan visar det sig således, att förslaget skulle leda till en försämring af undervisningen, äfven inom elementarläroverken.

Utskottet har häntydt på de högre folkskolorna; och hvad dem beträffar, tror jag att för närvarande de föreskrifter, som för dem äro gällande, kunna anses fullt tillräckliga. Det har ej visat sig, att behöfvat af sådana skolor gjort sig synnerligen gällande bland allmänheten i landet. Det är väl möjligt att framtiden kan gifva något annat vid handen, men för det närvarande synes mig, att den gällande lagstiftningen för dem är alldeles tillräcklig.

I 7:de punkten uttalas den önskan, att tyska språket måtte inträda såsom undervisningsämne först i elementarläroverkens nuvarande tredje klass. Derom har redan en föregående talare yttrat, att det är en för-
del

del att språkundervisningen börjar tidigt; och jag tror det vara så mycket nödvändigare, att med språkstudiet icke uppskjutes till tredje klassen, som jag föreställer mig, att den undervisning i modersmålet, lärjungen kan erhålla i folkskolan, icke kan motsvara den språkliga underbyggnad, han nu är satt i tillfälle att inhemta i elementarläroverkens två nedersta klasser.

I 8:de punkten föreslås, såsom en följd af hvad förut förekommit, att de två lägsta klasserna af elementarläroverken skulle helt och hållet bortfalla. Derom har jag redan yttrat mig i min antydan om skillnaden emellan folkskole- och elementarundervisningen.

I 9:de punkten hemställles, att elementarläroverkens undervisningsplaner måtte så ordnas, att ynglingen måtte kunna, med en viss afslutad kunskapskurs, utgå i lifvet från olika stadier af skolan. Om meningen är, att ett visst kunskapsmått skall bestämmas för hvarje klass, så sker detta redan; men att så ställa undervisningen i elementarläroverken, att *hvarje* klass skulle kunna meddela ett visst *afslutadt* kunskapsmått, lämpadt efter en viss samhällsställnings eller verksamhets fordringar, skulle lägga många hinder i vägen för meddelandet af en ändamålsenlig undervisning åt dem, som önska genomgå alla elementarläroverkets klasser. Det samband, som emellan dem bör finnas, skulle derigenom brytas och det hufvudsakliga ändamålet förfelas.

I den 10:de punkten föreslås, att den klassiska och reala bildningslinien inom läroverken skulle hållas i alla läroämnen förenade ända till femte klassen, och latinet först inträda i nuvarande femte och grekiskan först i nuvarande sjetta klassen. För min del skulle jag vilja motsätta mig detta förslag, äfven om det ej strede mot den särskilda mening, jag hyser och hvilken jag vet ej delas af flertalet, beträffande önskvärdheten att för de olika bildningslinierna få skiljda elementarläroverk, emedan efter mitt förmenande, om de olika linierna skiljas ifrån hvarandra, undervisningen bliver bättre inom begge, och hvarken den ena eller den andra kommer att tillvälla sig en öfvervigt, som måste skadligt inverka på undervisningen. Jag säger detta mindre i den klassiska än i den reala bildningens intresse, emedan jag tror, att den klassiska väl håller sig uppe, men den reala deremot ej rätt väl kan komma sig för, annat än inom särskilda läroverk, der hela lärarepersonalen kan koncentrera sin verksamhet på undervisningen i de ämnen, som tillhöra den reala linien.

Den 11:te punkten innehåller, att en- och tvåklassiga läroverk måtte ombildas till högre folkskolor, under de vilkor som för sistnämnda skolor äro gällande. Detta synes mig vara en följd af hvad förut blifvit antaget, och förslaget innehåller ej annat än en konsekvens af föregående beslut; ty skall folkskolan meddela den undervisning, som för närvarande inhämtas i elementarläroverkens första och andra klasser, så är det klart att de läroverk, som ej innehålla mera än dessa begge klasser, icke blifva annat än folkskolor. Det förefaller mig till och med nästan besynnerligt, att Andra Kammaren fattat två särskilda beslut, som i sjelfva verket innehålla alldeles detsamma.

Den 12:te punkten innehåller, att de tre-, fyra- och femklassiga läroverken skola så ordnas, att, allt efter lokala omständigheter, de an-

tingen upplyftas i ett högre stadium, med bibehållande af det nuvarande antalet af klasser och lärare, eller ock så, att en eller två klasser indragas. Då enligt detta förslag första och andra klasserna skulle borttagas, så faller det sig temligen af sig' sjelft, att de skolor, som förut varit treklassiga, få qvar endast en klass, de fyraklassiga blifva tvåklassiga och de femklassiga blifva treklassiga, hvadan derom icke torde vara vidare att säga. Men hvad deremot beträffar skolornas upplyftande i ett högre stadium, så torde detta komma att kräfvat större förändringar, än de måhända hafva föreställt sig, som fattat detta beslut. Man bör nemligen komma ihåg, att fullständiga läroverk icke blifvit inrättade inom andra orter, än der det ansetts nödigt att hafva sådana institutioner för den fullständiga elementarbildningens meddelande, och att jemförelsevis få orter önskat erhålla dessa högre bildningsanstalter. Skulle nu de elementarläroverk, från hvilka de två lägre klassernas undervisning öfverflyttades till folkskolorna, upphöjas i ett högre stadium, med bibehållandet af antalet klasser, så blefve dessa *fullständiga* läroverk inom sådana orter, der de ej voro behöfliga.

I 13:de punkten föreslås, att vid en förestående, af behovet påkallad, organisation af rikets elementarläroverk äfven måtte beaktas, att i styrelsen öfver samma läroverk kommunernas och föräldrarnes målsmanskap må kunna göra sig mera gällande än hittills. Vid genomläsandet häraf kan man lätt fatta den föreställningen, att någon omorganisation af elementarläroverken står för dörren. Det kan vara möjligt att så är, men i sådant fall hade det varit önskligt att få veta, åtminstone i någon mån, i hvilket hänseende denna reorganisation skall verkställas. Är det fråga om att förstöra elementarläroverken, kan man naturligtvis öfverlemna deras styrelse åt hvem man behagar, men är åter meningen att i någon mån förbättra dem, och att de grunder, hvarpå de äro byggda, skola bibehållas, så torde det ej vara skäl att inrymma någon rätt öfver dem åt enskilda personer eller särskilda lokala myndigheter. Staten, som bekostar undervisningen, torde ock vara den rätta att ensam se till, att den bestrides efter af Staten bestämda grunder och att ledningen af läroverken lemnas i händerna på personer, som hafva Statens förtroende. Kommunalnämnders eller dylika auktoriteters inblandning i frågan tror jag ej kan komma att lända hvarken läroverken eller undervisningen till fromma.

I 14:de punkten föreslås, att vid den blifvande omorganisationen af rikets elementarläroverk äfven frågan om en verksammare inspektion öfver samma läroverk måtte tagas i betraktande. En inspektion är visserligen ej obehöflig; men så vidt jag vet, är inspektionen öfver folkskolorna god, och hvad elementarläroverken angår, har man snarare klagat deröfver att för ringa frihet lemnas för de särskilda läroverkens sjelfständiga utveckling, än tvärtom.

I afseende å den 16:de punkten har jag för närvarande ej något att säga; och som jag nu tror mig hafva tillräckligt uttryckt de tänkesätt, jag i frågan hyser, anhåller jag endast, att detta yttrande måtte få åtfölja remissen till det Utskott, som kommer att behandla ärendet, väl vetande att Utskottet derur ej behöfver hemta några upplysningar, men under förhoppning att det skall föranleda Utskottet att se sakerna ur

mer än en synpunkt och att söka åstadkomma utredning af frågor, som nu tyckas vara oklara.

Herr Hasselrot: Denna fråga är af den stora vikt och genomgripande beskaffenhet, att jag icke kan föreställa mig annat än att Kammararen, innan den fattar sitt definitiva beslut, remitterar frågan till Utskottet för dess ytterligare utredning. Vid sådant förhållande är det obehöfligt att inlåta sig i diskussion af de särskilda punkterna. Dock vill jag med anledning af den siste talarens anförande yttra några få ord. Det är väl sannt, att folkskolan i sitt närvarande skick, åtminstone efter min uppfattning, icke mågta meddela all den undervisning, som nu eger rum i elementarläroverkens två lägsta klasser, hvilka alltså icke kunna ersättas af folkskolan men deremot tror jag, att undervisningen lätt nog kan ordnas så, att folkskolan kan motsvara fordringarne i elementarläroverkens första klass och denna således indragas. Sådant är förhållandet med folkskolan åtminstone i min hembygd, och en dylik anordning, som jag påpekat, skulle i hög grad bidraga till folkskolans lyftning. Jag har nu icke för afsigt att närmare utveckla mina åsikter i frågan, utan vill spåra dermed till dess frågan återkommit från Utskottet, dit jag anhåller om remiss.

Herr Beckman: Jag vill visst ej för egen del undandraga mig det arbete, som en remiss af detta Betänkande till det Utskottet, hvaraf jag är ledamot, kan komma att der föranleda, men en annan sak är, om det är sannolikt, att en fråga, som afser icke mindre än omskapning till väsendtlig del af både folkskolan och elementarläroverken, skall kunna af Utskottet erhålla den grundliga behandling, frågans beskaffenhet fordrar. då vi nu redan äro inne på riksdagens sista skifte. Ett sådant uppdrag, som med remissen måste afses, tror jag svårigen kunna med bästa vilja af Utskottet fullgöras. Här är ju fråga om icke mindre än ett aldeles nytt system, som skall granskas och pröfvas. En vidlyftig utredning, fullständigare och, jag nödgas tillägga, noggrannare uppgifter, än hvad detta Betänkande innehåller, äro för en dylik pröfning nödvändiga.

Å andra sidan synes det mig klart att, på den punkt frågan nu står, dess afgörande, derest man icke begär en sådan utredning, kan lika väl ske nu på stående fot, som efter föregången remiss till Utskottet. Skillnaden blir då endast, att de skäl, som vid frågans omedelbara afgörande inom Kammararen ifrågakomma, icke gerna kunna blifva så fullständiga, som de hvilka man har rätt att fordra af ett Utskottet, hvilket haft i uppdrag att utreda ämnet.

Här finnes nu af ett Utskottet i Andra Kammararen uppgjord en omfattande plan till förändring af vårt folkskoleväsende och våra elementarläroverk. Denna plan hvilar ytterst på den förutsättningen, att folkskolan skulle kunna uppfylla de fordringar, som ställas på densamma. Detta åter förutsätter att, såsom det heter i föreliggande Betänkandes andra punkt, »genom allmän föreskrift måtte stadgas, det såsom vilkor för inträde i den egentliga eller ordinarie folkskolan fordras hjälplig innanläsningskunskap».

Under förutsättning häraf har Utskottet i Betänkandets tredje punkt, som, enligt Andra Kammararens protokollsutdrag, blifvit den första i samma

Kammarens godkända förslag, tillstyrkt »att den egentliga folkskolans kunskapsmått ställas i jembredd med det som nu gäller för elementarläroverkets två lägsta klasser». Nu har Andra Kammaren afslagit mom. 2, hvilket innehåller, äfven enligt dess Utskotts mening, ett väsendtligt vilkor för möjligheten att folkskolan skulle kunna motsvara fordringarne i elementarläroverkens två lägsta klasser. Är det väl då tänkbart, att kunna genomföra det i Betänkandets 3:dje och följande punkter framställda förslag? Detta synes så mycket mindre kunna bejakas, som äfven, om folkskolan blifvit befriad från den tidsödande undervisningen i stafning och immanläsning, det icke ens då varit möjligt att folkskolan med de lärarekrafter den nu eger, skolat vara i stånd att uppfylla de fordringar, som motsvara elementarläroverkens två lägsta klasser. För det första möter nemligen den svårigheten, att folkskolan ej har tillräckligt antal lärare för de lärjungar, hvilka der böra undervisas, äfven med den närvarande inskränkta kursen, och för det andra besitta dessa lärare icke i allmänhet de kunskaper, som erfordras för ifrågavarande ändamål; och slutligen för det tredje bör den omständigheten icke förbises, att folkskolan i en del orter, på ej mindre än omkring 1.300 olika ställen, är ambulatorisk och till följd deraf blott 2 à 3 månader på året meddelar undervisning på ett och samma ställe. Det bär således syn för saken, att det förslag som framställes i tredje punkten icke är verkställbart, äfven om det af andra skäl icke vore förkastligt.

Hvad beträffar den högre folkskolan och det förslag, förevarande Betänkande härom innehåller, så är redan anmärkt, att äfven här möta sådana praktiska svårigheter för verkställigheten, att endast af denna anledning något afseende å förslaget icke bör fästas.

Vidkommande indragningen af elementarläroverkens två lägsta klasser, torde en hvar inse giltigheten af den utaf en föregående talare redan gjorda anmärkning, att under nuvarande förhållanden, det icke går an att låta dessa båda klasser bortfalla, då det, såsom redan är visadt, icke är möjligt att ersätta dem genom folkskolan, hvilket i detta Betänkande föreslås. Genom sönderbrytningen af elementarläroverken skulle ock ändamålet med dessa gemensamma bildningsanstalter till en väsendtlig del förfelas.

Slutligen måste jag ock anmärka, att åtskilliga beräkningar, Utskottet åberopat och bilagt detta Betänkande, äro behäftade med rätt betydande felaktigheter, hvilka jag är beredd att ådagalägga, om detta Betänkande nu kommer att punktvis föredragas. Jag vill ej uppehålla Kammarens ledamöter längre, men förbehåller mig att, i händelse Kammaren vill afgöra de i Betänkandet uppställda punkterna *omedelbart*, få vid de särskilda punkterna yttra mig och meddela hvad jag derom kan hafva att upplysa.

Herr Wallenberg: Jag förenar mig med den förste talaren och anhåller, att detta från Andra Kammaren hit öfverlemnade protokollsutdrag jemte bilagda Betänkande måtte remitteras till Första Kammarens Tillfälliga Utskott, som har att behandla frågor rörande skolväsendet. Till en sådan remiss torde det vara så mycket mera skäl, som den föreliggande frågan innefattas i 12 punkter och jag tror, att inom Kammaren ej finnas 12 ledamöter, som varit i tillfälle att taga behörig känne-

dom om detta Betänkande och i öfrigt sätta sig in i frågans detaljer, så att Kammaren nu skulle kunna omedelbart fatta beslut i densamma. Åtminstone är jag en bland dem, som är oberedd att besluta mig i denna fråga, som, efter hvad vi veta, varit debatterad i Andra Kammaren under två hela dagar. Jag tror således, att det är försigtigast att afbida det Utlåtande, som Kammarens eget Tillfälliga Utskott kan komma att afgifva i frågan, innan Kammaren företager den till slutligt afgörande. Jag förnyar min anhållan om remiss.

Flera ledamöter hördes häri instämma.

Herr Landgren: Då Första Kammaren i början af Februari månad afslog Andra Kammarens inbjudning för bildande af ett Särskildt Utskott för läroverksfrågorna, så var det lätt förutsedt, att detta betänkliga beslut skulle medföra en sådan frukt, som föreligger i detta Betänkande. Andra Kammaren insatte såsom styrande ledamöter i det tillfälliga Utskott, från hvilket detta opus kommit, män, för hvilkas utmärkta förtjenster om *folkundervisningen* jag djupt bugar mig, men hvilka vilja skjuta fram sin älskling folkskolan i förgrunden och göra henne till den högre nationalbildningens kärna, så att elementarläroverken blifva blott ett bihang till folkskolan.

En föregående talare har frågat, i hvilken riktning den af Utskottet förordade ombildningen af läroverken skulle verkställas. I fall innehållet af detta Betänkande lemnar något tvifvel öfrigt, så behöfver man blott genomgå den skrift om undervisningsväsendet, som under riksdagens lopp blifvit utdelad och som har till författare en af de inflytelserikaste medlemmarne af det Utskott, från hvilket Betänkandet utgått. I denna skrift finna vi bland andra sällsamheter ett schema för undervisningstiderna i den tillämnade allmänna skolans högre klasser, der ej mera än 3 och 4 timmar inalles bestås åt alla främmande språk, både levande och döda, i hvarje vecka, men i de lägre klasserna ingen enda timme. Man kan lätt föreställa sig hvad sålunda förberedde studenter skola uträtta vid universitetet. Att hela systemet är anlagdt på ett fullständigt utrotande af den klassiska bildningen, är redan af denna omständighet sjelfklart. Vår nu gällande skollag har redan försatt de Svenska läroverken i en vida sänre ställning än något annat större kulturfolks läroanstalter, och ännu omöjligare skall det blifva att upprätthålla studiernas grundlighet, ju mera det nya förslaget kommer till herravälde. Vore dock väl om man, på sätt man berömmar sig, bättre kunde tillgodose de närmaste praktiska behofven, men olyckan är att just detta icke kan ske annat än genom ett djupare undervisningssystem. Man känner ej det ringaste behof att införa den studerande ungdomen i en förtrolig bekantskap med de gamla mönsterfolkens kulturlif, hvori hela den nyare bildningen har sin rot. Man företager i dess ställe en bo-uppteckning öfver den menskliga intelligensens särskilda förmögenheter, och så söker man upp någon viss disciplin eller konst, som skall tjena till dessa medfödda instinkters utbildning, hvarvid sjelfva dansen icke får förgätas såsom ett för elementarläroverken högviktigt undervisningsämne enligt den af oss redan äberopade brochurens påstående. Sedan man sålunda alldeles kommit på villospar och förlorat allt medvetande

om elementarbildningens betydelse, är det fullkomligt följdriktigt att man på sätt, som äfven skedde under diskussionen i Andra Kammaren, icke blott vill reformera utan alldeles upphäfva elementarläroverken såsom offentliga statsinstitutioner, och tvinga dem, som önska en högre bildning för sina barn, att hjälpa sig fram med privatanstalter, bäst de gitta.

Ett så sorgligt alster som det föreliggande Betänkandet skulle väl också inom Första Kammaren ej kunna föranleda till någon åtgärd eller remiss till Utskott, såsom några talare yrkat, om det ej hade den sällsamma förmanen att af den Andra Kammaren vara förordadt. Hvad man nu i riksdagens sista skifte skall vinna genom en sådan omväg i en sådan sak, är icke lätt att inse. Ty det kan väl ej vara tvifvelaktigt, att ju det nya Utskottet, som tager saken om hand, vet att skilja allmogebildning ifrån den högre nationalbildningen, och inser att den sednare behöfver en helt annan och vida djupare grundläggning än den förra, och så länge detta medvetande fortlefver inom denna Kammare, lärer väl för dylika projekter ingenting annat vara tänkbart än ett kort och obetingadt afslag.

Herr Berlin: Jag anhåller att få instämma i hvad den talare, som näst efter den första yttrade sig, sagt om den destruerande verkan som Utskottets förslag, om det blefve lag, skulle komma att utöfva på folkskolan och elementarläroverken. Jag vill tillägga, att jag anser Utskottets förslag i afseende på folkskolan vara komplett omöjligt att utföra. I afseende på remissen af frågan till det Tillfälliga Utskottet N:o 2 anser jag mig böra fästa uppmärksamheten derpå, att hvad Utskottet i punkten 3 hemställt, rörande förändring af folkskolans verksamhet och utvidgning, grundar sig på den förutsättning att, såsom i punkten 2 är föreslaget, för inträde i folkskolan borde fordras hjälplig innanläsningskunskap. Punkten 2 är emellertid af Andra Kammaren förkastad, ehuru detta icke hindrat samma Kammare att godkänna de flesta af de följande punkterna. Jag tror redan häri ligga tillräcklig anledning för Första Kammaren att ogilla punkten 3 och alla de punkter, som derpå bero, hvilket är händelsen med de flesta; så snart punkten 3 ej kan antagas i följd deraf, att punkten 2 är förkastad, kunna de förändringar, som i afseende på folkskolorna och elementarläroverken äro föreslagna, ej ifrågakomma. Dessa förändringar bero nemligen derpå, att folkskolorna skulle vara i stånd att öfvertaga all den undervisning, som nu meddelas i elementarläroverkens två lägsta klasser. Det synes mig därför klart, att Kammaren svårligen kan godkänna Utskottets här föreliggande förslag, och jag skulle helst vilja yrka afslag å hela förslaget i det skick hvori frågan nu befinner sig; men då åtskillige ledamöter i Kammaren anse nödvändigt, för att sjelfve kunna stadga sin öfvertygelse i frågan, att den förut varder af Kammarens eget Tillfälliga Utskott behandlad, vill jag ej sätta mig deremot, ehuru jag för min del anser remissen fullkomligt obehöflig.

Herr Säve: Många anmärkningar kunna med skäl göras emot Utskottet och Andra Kammarens förslag och äfven jag skulle i det afseendet hafva åtskilligt att säga. Men när någon diskussion i sjelfva saken icke gerna kan ifrågakomma, utan att Betänkandet punkt efter

punkt genomgås och behandlas, så får jag vördsamt hemställa, om Kam-maren skulle vilja antingen låta Betänkandet punktvis föredragas eller ock, såsom flere ledamöter begärt, besluta dess remitterande till Kam-marens Tillfälliga Utskott N:o 2.

Herr Berg: Då jag, såsom suppleant, oftast fått deltaga i för-handlingarne inom det Tillfälliga Utskott, till hvilket åtskillige ledamö-ter inom Kam-maren vilja remittera föreliggande Betänkande, tillåter jag mig att till bekräftelse af hvad Utskottets ordförande redan till-kännagifvit erinra derom, att tiden för Riksdagens sammanvaro är så långt framskriden, att det är föga utsigt för att Utskottet skulle kunna på ett grundligt och tillfredsställande sätt behandla detta ämne. Jag föreställer mig därför, att Utskottet, om det tvingas att handlägga detta ärende, komme att deråt egna en blott summarisk behandling och att Utskottet med de upplysningar, som finnas här i Betänkandet och dem, som vi under diskussionen hört, icke komme att göra annat än antin-gen afstyrka eller åtminstone väsendtligen förändra hvad af Andra Kam-maren i denna sak blifvit beslutadt. Jag skulle således helst önska, att Kam-maren afsloge hvad i detta Betänkande blifvit föreslaget, men jag vill ej motsätta mig, om Kam-maren anser nödvändigt att frå-gan förut behandlas af dess Tillfälliga Utskott.

Med anledning af hvad min granne yttrade om folkskolans tillstånd i hans hemort, der den skulle halva hunnit en så hög ståndpunkt, att den väl kunde motsvara fordringarne i elementarläroverkens lägsta klass, vill jag nämna att i den kommun, der jag bor, och i det härad, der jag är landstingets folkskoleinspektör, är tyvärr förhållandet icke så godt och, efter hvad jag inhemtat af den berättelse så väl lands-tinget som stiftsinspektören afgifvit angående folkskolorna i Elfsborgs län samt i Göteborgs stift, befinna sig folkskolorna der ingalunda i samma goda skick som Herr Hasselrot sagt vara händelsen i hans hem-ort. Jag röstar för afslag å Betänkandet.

Herr von Koch: Det förefaller mig mindre följdriktigt, att per-soner, hvilka tillhöra det Tillfälliga Utskottet och som anse sig beredde att afgifva yttrande redan nu i det de yrka afslag å Betänkandet, skola anse det behöfvas så lång tid för Utskottet, till hvilket det är ifråga-satt att förvisa Betänkandet, att deröfver afgifva Utlåtande. Jag må-ste bekänna att jag icke så noga öfvertänkt ämnet, att jag är färdig att deri fatta mitt beslut och jag föreställer mig att det icke skall for-dras flera veckor för Utskottet att taga ämnet i öfvervägande och af-fatta ett Utlåtande, grundadt på goda skäl. Dessförinnan är jag oför-beredd att afgöra detta viktiga ämne, som i Andra Kam-maren upptagit två dagar, innan den kunde fatta sina beslut, de må vara mer eller mindre goda. Jag anhåller om remiss till Kam-marens Tillfälliga Ut-skott N:o 2.

Herr Hazelius: I likhet med Biskop Beckman vore jag beredd att ingå i pröfning af detta Betänkande och skulle hafva många an-märkningar att göra emot detsamma, såvida Kam-maren hade för af-sigt att omedelbart afgöra frågan. Detta Betänkande innehåller en

blandning af rigtiga framtidstankar och overkställbara förslag; hvilka öfvervinneliga och lätt inredda svårigheter i många fall möta har Biskop Beckman redan visat, men då han här på samma gång sagt det vara lätt att redan nu i Kammararen företaga detta viktiga ämne till afgörande, men tillika svårt för Utskottet, dit man ifrågasatt att hänvisa Betänkandet, att åt detsamma egna någon omsorgsfull behandling, finner jag häruti en motsägelse. Jag är dessutom icke af samma mening som han i flera punkter, men vill spara med utvecklandet af mina åsikter i ämnet tills det blifvit afgjort, huruvida frågan kommer att hänvisas till vederbörligt Utskott, eller om Kammararen vill fortsätta föredragningen af Betänkandet punktvis. För min del tror jag att mycket i detta Betänkande bör förkastas, men ock åtskilligt beaktas och godkännas, exempelvis 10:de punkten. Jag vill endast framkasta detta och inskränker härtill min framställning för närvarande.

Herr Beckman: Med anledning deraf att mitt föregående yttrande blifvit missförstått, vill jag förklara, att jag ingalunda varit beredd att nu utveckla det förevarande ämnet i all sin vidd, utan endast velat angifva ett och annat i min tanke temligen afgörande skäl, derest Kammararen utan remiss till Utskott medgifvit frågans afgörande. Att tid åtgår för en frågas behandling inom Utskott torde litet hvar veta. Den måste diskuteras, Betänkande uppsättas, justeras och tryckas. För närvarande är Utskottet sysselsatt med justering af flera Betänkanden, hvarföre sannolikt vore att på den återstående riksdagstiden Utskottet svårligen hunne utarbета något grundligt Betänkande i saken. Detta var anledningen till min framställning om ärendets definitiva afgörande redan nu, dertill jag i viss mån motsåg bifall, så mycket mer som frågan förut blifvit utredd och behandlad i ett Andra Kammararens Tillfälliga Utskott.

Grefve Sparre, Eric: Den tid, som möjligen vinnes för ögonblicket genom att ej afgöra frågan omedelbart utan remittera den till Utskott, fruktar jag för att vi få drygt igen, då frågan återkommer från Utskottet. Jag tillstår för min del att jag funnit detta Betänkande, som jag med uppmärksamhet studerat, vara af den beskaffenhet att jag ej just vet hvad jag deri skall bifalla.

Då vi nu hört af de ledamöter, som tillhöra det Tillfälliga Utskottet, dit frågan skulle komma att förvisas, att de äro af så väsentligen skiljaktiga meningar, en omständighet som kommer att försvåra och fördröja behandlingen inom Utskottet, så befarar jag, att föga vinnes genom en remiss till Utskott. Tvärtom tror jag, att Kammararen handlade klokast uti att omedelbart företaga frågans definitiva afgörande; särdeles då Andra Kammararens åsikter i sin helhet icke torde af Kammararen delas. Om möjligen under diskussionen skulle visa sig, att utredning af en eller annan punkt erfordras, kan den till Utskottet öfverlemnas.

Uti en remiss till Utskott ligger redan ett erkännande att förevarande Betänkande är förtjent af uppmärksamhet, men för min del vill jag icke lemna ett sådant erkännande.

Säkert är att vi komma att tillskynda Utskottet och Kammararen ett mödosamt arbete genom en remiss, som efter allt förutseende icke för-

anleder till annat resultat, än att de omogna förslagen i Betänkandet förkastas och Kammaren får sig på halsen en lång diskussion utan gagn. Jag hemställer således att Betänkandet måtte punktvis föredragas och tror att, om detta förut skett, frågan i det närmaste nu varit afgjord.

Grefve af Ugglas: Efter min uppfattning skulle jag tro, att de förslag, som innefattas i detta Betänkande, ej kunna i allmänhet bifallas, men för min del anser jag det likväl vara orätt att i en fråga af så stor vikt och omfattning, som denna, fatta sitt beslut, innan man kommit i tillfälle att egna frågan en mögnare pröfning.

En talare har sagt, att han granskat det från Andra Kammarens Tillfälliga Utskott inkomna förslag och vore beredd att deröfver sig yttra, men jag vill fästa hans och Kammarens uppmärksamhet på att frågan, sedan Andra Kammaren delvis förkastat och godkänt Utskottets förslag, befinner sig på en annan ståndpunkt än då den kom från Utskottet. Derför tror jag det vara skäl att ifrågavarande förslag underkastas förnyad granskning och pröfning hos ett Utskott, innan Kammarerom derom fattar sitt beslut.

Sedan öfverläggningen, huruvida ärendet skulle hänvisas till ett Tillfälligt Utskott eller punktvis företagas till afgörande, härefter förklarats slutad, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition derå, att ärendet skulle för vidare utredning till ett Tillfälligt Utskott hänvisas, och då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Sedermera hemställde Herr Grefven och Talmannen, att frågan skulle öfverlemnas till behandling af Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 2; hvilket bifölls.

Föredrogs änyo Konstitutions-Utskottets den 22 och 23 dennes bordlagda Utlåtande N:o 5, i anledning af väckt motion om ändring i 1 § 12 mom. samt 4 § 11 mom. Tryckfrihetsförordningen.

Grefve Sparre, Eric: Den ifrågasatta grundlagsförändringen finner jag hvarken nödig eller nyttig, och då Konstitutions-Utskottet endast i sådan händelse har anledning att framställa förslag till grundlagsändringar, hemställer jag om afslag å förevarande Betänkande.

Herr Bergstedt: Jag ber att få tillkännagifva, att jag ej deltagit i behandlingen af denna motion inom Utskottet, hvilket af något missstag ej blifvit i Utskottets protokoll antecknadt, ehuru jag anmälde förhållandet. Likasom Grefve Sparre tror jag, att denna motion ej bort föranleda Konstitutions-Utskottet till att föreslå denna ifrågasatta grundlagsförändring, ty jag här icke sport den ringaste olägenhet af den nuvarande ordalydelsen, om den ock må vara något oegentlig. Jag anhaller om afslag å Betänkandet.

Efter härmed slutad öfverläggning, gjordes först proposition derå, att det ifrågavarande förslaget skulle antagas att hvila till grundlagsenlig behandling, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på förslagets förkastande, hvilken proposition med ja besvarades.

Föredrogs änyo och bifölls Konstitutions-Utskottets den 22 och 23 dennes bordlagda Utlåtande N:o 6, angående väckt motion om ändring i Tryckfrihetsförordningens 1 § 6 mom.

Föredrogs änyo Konstitutions-Utskottets den 22 och 23 dennes bordlagda Utlåtande N:o 7, i anledning af väckt motion om tillägg till 16 § Riksdags-ordningen.

Grefve Hamilton. Henning: Då Utskottet afstyrkt motionen, lär det vara fruktlöst att söka åt densamma bereda någon framgång. Jag vill således blott uttala min mening, att motionären synes haft för sitt förslag synnerligen goda skäl. Det försök Utskottet gör att komma från saken, i det Utskottet säger, att, om missförstånd om grundlagens mening i förevarande afseende uppstått, detta bör på lagskipningens väg afhjelpas, är efter min tanke stridande mot 83 § Regeringsformen, som stadgar, att ej må någon för framtiden gällande förklaring af grundlagarne stadgas på annat sätt än för grundlagsförändringar är föreskrifvet.

Att en sådan bestämmelse om liktidiga val, som motionären påyrkat, är af stor vikt, torde af en hvar lätt inses. Jag har någon erfarenhet om, huru det tillgår vid val af riksdagsman i Andra Kamnaren, der det omedelbara valsättet begagnas, och vet, att, då röstningar inom de till en valkrets hörande kommuner ske på olika dagar, det lätt inträffar och har inträffat att, sedan val i en eller annan kommun försiggått, utgången af dessa val blir känd inom de öfriga kommunerna, hvilket förhållande lätt föranleder förvecklingar och intriger, dem vi önska och hoppas att icke under den nya Riksdags-ordningen få bevitna.

Herr von Geijer: Jag ber att få nämna det Konstitutions-Utskottet väl funnit, lika med motionären, att de omedelbara valens förrättande *samtidigt* i valdistriktets särskilda kommuner är en riktig grundsats, men att det kan sättas i fråga, huruvida icke Riksdags-ordningen redan bestämmer, att dessa val skola på sådant sätt försiggå. Vid detta förhållande och då riksdagsmannaval enligt den nya Riksdags-ordningen hittills skett blott en gång, synes det ännu vara för tidigt att afgöra, det den svårighet, som vid begagnande af omedelbart valsätt uppstått i följd af osäkerhet om hvem som vore valförrättare, ej kan på lagskipningens väg undanrödjas.

De omedelbara valen hafva inom olika valkretsar skett olika.

Inom några valdistrikter på landet har domhufvanden genom kungörelse bestämt en viss tid, då rösterna skulle uti alla valdistriktets

kommuner afgifvas, men icke tiden då valprotokollen borde vara till domhafvanden inlemnade för rösternas inom distriktet sammanräkning.

Origtigheten af detta förfaringsätt är uppenbar, enär de uti 22 § förekommande orden »valförrättningens slut», hvarifrån besvärstiden räknas, liksom ock stadgandet i 21 § derom att »afsägelse af riksdagsmannauppsdrag, som göres vid valfällfälle, pröfvas af valförrättaren» tydligen förutsätta, vid fall af omedelbart valsätt, en på förhand kungjord dag och stund, då de inom valdistriktet kommunvis afgifna rösterna komma att sammanräknas.

Inom andra valdistrikt på landet deremot har domhafvande, rätteligen betraktande valförrättningen såsom en enda akt, fastän rösterna på flera ställen uppsamlas, genom kungörelse bestämt viss tid, då valprotokollen från de särskilda kommunerna borde vara till domhafvanden inlemnade, men icke utsatt tid för rösternas afgifvande i kommunerna, hvilket derföre kommit att ske på olika dagar.

Ingenstädes på landet lærer domhafvanden låtit kungöra både tiden för rösternas afgifvande i kommunerna och tiden för valprotokollens inlemnande för rösternas sammanräkning. Och likväl vill det synas som 1 mom. af Riksdags-ordningens 18 § verkligen föranleder dertill, att både den ena och andra af nyssberörda tvänne särskilda terminer borde för valkrets på landet bestämmas af domhafvanden och för valkrets, bestående af flera städer, utaf magistraten i den stad som största folkmängden eger. Tydligt är nemligen att hvad momentet stadgar har afseende på lika väl de omedelbara som de medelbara valen; och att således, när det säges att valförrättaren (det vill säga domhafvande eller magistrat) skall låta i kyrkorna kungöra tid för riksdagsmannavalet, deraf skäligen kan dragas den slutsats, att valförrättaren, der omedelbart valsätt begagnas, skall bestämma, icke allenast tiden då valprotokollen böra vara inlemnade, utan äfven den tid då rösterna skola i kommunerna afgifvas.

Det omedelbara valsättet enligt den nya Riksdags-ordningen förutsätter så till sägandes tvänne valförrättningar, utgörande tillsammans en valakt, nemligen rösternas uppsamling på flera olika ställen, och deras sammanräkning, hvarmed valakten slutar. Detta gör ett behörigt ordnande af de omedelbara valen till en ganska svår och invecklad sak.

Om å ena sidan mycket talar för att rösterna alltid skola inom de till ett valdistrikt hörande kommuner samtidigt afgifvas, så bör å andra sidan bemärkas, att en dylik anordning medför den olägenhet att, om blott i en af kommunerna valet orätt tillgätt, så att omval erfordras, måste nytt val anställas icke allenast inom denna kommun utan äfven inom alla de öfrige kommunerna, fastän vid der hållna val icke något fel blifvit begånget.

Herr Landgren: I likhet med den föregående talaren kan jag äfven vitsorda, att inom Utskottet gjordes många bemödanden att utfinna ett bättre och tydligare uttryck för de grundlagsbestämmelser, hvarom här är fråga. En föreslagen redaktion, hvarom de fleste tycktes vilja förena sig, mötte, då den skulle gå af stapeln, särdeles svåra inkast. Så anmärktes, bland annat, att föga eller intet vore vunnet med den föreslagna redaktionsförändringen utan att hela paragrafen blefve omskrif-

ven och andra dermed sammanhängande §§ ändrade. enär 16 § afser val icke blott å landet utan äfven i städer, som höra till samma valkrets.

I öfrigt mötte det inkastet från representanter från rikets nordligaste delar, att i dervarande vidt kringspredda kommuner det mötte mycken svårighet att verkställa riksdagsmannavalet samtidigt inom hela valkretsen och att en sådan föreskrift, som den nu föreslagna, skulle komma att föranleda processer och trakasserier.

I betraktande af allt detta ansåg man det klokast, att låta förblifva vid nuvarande stadganden, till dess genom praxis en allmän öfvertygelse om bästa sättet kunde vinnas, då man kunde blifva i tillfälle att ändamålsenligt omredigera hela paragrafen.

Af dessa skäl anhåller jag om bifall till Utskottets Betänkande.

Öfverläggningen förklarades slutad och Utlåtandet bifölls.

Föredrogs änyo och bifölls Konstitutions-Utskottets den 22 ock 23 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 8, i anledning af väckt motion om ändring i 21 och 22 §§ Riksdags-ordningen; samt

N:o 9, i anledning af väckta motioner om ändring i 23 § Riksdags-ordningen.

Föredrogs änyo och bifölls sammansatta Banko- och Lag-Utskottets den 22 och 23 dennes bordlagda Betänkande N:o 5, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående förändrade bestämmelser i fråga om utmyntning af guldmynt, samt af väckta motioner dels om antagande af guldmynsystem, dels om förändring i grunderna för silfverutmyntningen.

Föredrogs änyo och bifölls Banko-Utskottets den 22 och 23 dennes bordlagda Memorial N:o 17, i anledning af Kamrarnes beslut öfver Utskottets förslag i Utlåtandet N:o 9, angående befrielse för Häradshöfdingen C. F. Jacobsson, såsom ansvarig inlemnare till länekontoret i Göteborg af sedermera falska befunna länehandlingar, från betalning af en del utaf hans sälunda iräkade skuld till länekontoret.

Grefve Mörner, Carl Göran: Sedan Lag-Utskottets Betänkande N:o 33, angående upphäfvande af §§ 6 och 7 i Handelsbalken blifvit af Kamraren bifallet, får jag härmed nedlägga min reservation, så väl emot sjelfva beslutet, som deremot att samma Betänkande blifvit föremål för proposition.

Friherre Sprengtporten: Jag får äfven anmäla min reservation emot samma beslut.

Herr Nordström: Jag får tillkännagifva, att jag instämmer med Grefve Mörner i hans reservation rörande föredragningen af Lag-Utskottets Betänkande N:o 33.

Föredrogs änyo och bifölls Banko-Utskottets den 22 och 23 dennes bordlagda Memorial N:o 18, angående 1:sta, 2:dra och 3:dje artiklarne i Bankoreglementet.

Efter föredragning af Andra Kammarens den 22 och 23 dennes bordlagda protokollsutdrag N:o 250, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 42, om ändring i gällande föreskrifter rörande tiden för allmänna vägars lagning och grusning, frånträdde Första Kammaren sitt förut i frågan fattade beslut, och antog det beslut, hvartill Andra Kam-maren kommit.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets Beränkande N:o 84, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga Skrifvelse angående lydelsen af 23 § i Riksgälds-kontorets reglemente, dels erhållen återremiss å Utskottets i Memorial N:o 24 gjorda förslag om förändring af de i sagda § intagna stadganden.

Kammaren åtskiljdes kl. ½11 e. m.

In fidem
O. Brakel.
